

Sjevernjak

ISSN 1330-4011

MEGAZIN ANTIRATNE KAMPANJE HRVATSKE br. 13, 6. svibnja '94. godina IV, cijena 5000 HRD, 150 SIT, 4 DEM

Hrvatska kulturna revolucija je počela!!!!

Vjeran ZUPPA:

"OVA VLAST JE POSTALA DOŠADNA!"

Bogdan DENIČ:

**"KRAJIŠNICI SU MOGLI BITI
VJERNI SLUŽBENICI HRVATSKE"**

Ivo GOLDSTEIN:

"JEDAN ČOVJEK & JEDNA KUNA"

**9. MAJ
DAN POBJEDE:
SMRT FAŠIZMU...**

DENACIONALIZACIJA:

**250 000 LJUDI U
HRVATSKOJ IPAK
NEĆE OSTATI BEZ
SVOJIH STANOVA!**

**ŠTO
ČEKA
HRVATSKE
IZBJEGLICE U
NJEMAČKOJ?**

**PRAVEDNA NADNICA
ZA PRAVEDAN RADNI DAN!**

SADRŽAJ

SMRT FAŠIZMU... STR 2-4
Ivo Goldstein: JEDAN ČOVJEK I JEDNA KUNA

KULTURNA REVOLUCIJA STR 5-10
Boris Buden: TI KRHKI, NJEŽNI ANARHISTI
RAZGOVOR *Vjeran Zuppa*: OVA VLAST JE
POSTALA DOSADNA

Ivica Pađen: NAPAD NA SVEUČILIŠTE TEK
SLIJEDI

PRAVICE STR 12-13
Toni Gabrić - DENACIONALIZACIJA STANOVA:
MUTNO, KASNO, LOŠE

RAZGOVOR *Bogdan Denich*: KRAJIŠNICI SU
MOGLI BITI VJERNI SLUŽBENICI HRVATSKE
STR 16-17

IZBJEGLICE STR 18-19
HRVATSKI HELSINŠKI ODBOR - NJEMAČKA
VLADA

EKOLOGIJA STR 24-25
RAZGOVOR *Prodrag Haramija*: BUDUĆNOST JE
ZELENE BOJE

DAN PLANETE ZEMLJE STR 26-27

LEGALIZE IT STR 28-29

SUB STR 30-31
RITAM GRADA: NOVA GRADISKA
IN MEMORIAM: KURDT COLBAIN (NIRVANA)

IMPRESSUM arkzin

BROJ 13
ZAGREB, SVIBANJ 1998.
CIJENA: 5000 HRD
IZDAVAČ: ANTIRATNA KAMPANJA/HRVATSKA, TKALČICEVA 38,
ZAGREB, TELEFON (041) 422-495, FAX 271-143
GLAVNA I ODGOVORNA: VESNA JANKOVIĆ
SU-UREĐNICI: BORIS RAŠETA, VESNA ROLLER,
ILUSTRATOR: VELJKO DANILOVIĆ
FOTOGRAFIJE: **arkphoto**
LAY OUT: DEJAN KRŠIĆ / MISSING LINK
UREDNIŠTVO: BORIS BUDEN, SRĐAN DVORNIK, TONI
GABRIĆ, ZEHRODIN ISAKOVIĆ, ZORAN OŠTRIĆ, TATJANA
TAGIROV, BORIS TRUPČEVIĆ

ZAHVALJUJEMO PRIJATELJU MAKU NA STALNOJ HI-TECH
PODRŠCI

TISAK: HRVATSKA TISKARA, SLAVONSKA AVENIJA 4
GLAVNI DISTRIBUTER: TISAK, ZAGREB
MIŠLJENJEM MINISTARSTVA KULTURE I PROSVJETE
REPUBLIKE HRVATSKE. ARKZIN JE OSLOBODEN PLAĆANJA
POREZA NA PROMET.

CIJENA PRETPLATE: 1 DEM u protuvrijednosti HRD po tečaju NBH na dan
plaćanja. Za inozemstvo 4 DEM po primjerku. Uplate na žiro-račun broj
30102-678-93973 s naznakom Antiratna kampanja Hrvatska - za ARKZIN.
Devizni račun Antiratne kampanje Hrvatske kod Zagrebačke banke,
30101-620-16, broj računa 2421726885 (za ARKZIN)
NE ZABORAVITE POSLATI KOPIJU UPLATNICU SA SVOJOM ČITKO
ISPIŠANOM ADRESOM!!!

CIJENA OGLASNOG PROSTORA:
1/1 stranica 1000 DEM, 1/2 stranice 500 DEM, 1/3 str 300 DEM, 1/4
stranice 250 DEM. Plaćanje u protuvrijednosti HRD po srednjem tečaju
NBH na dan uplate.

SMRT FAŠIZMU...

**Proglašenje kune za hrvatski novac je najjača identifikacija
Republike Hrvatske s ustaškim režimom, jer nikada do sada
nijedna hrvatska državna institucija nije napravila tako
težak gaf**

Mnogo se jada i bijede u današnjoj hrvatskoj situaciji odražava u činjenici da se ovih dana, 50 godina nakon pobjede nad fašizmom, mora naširoko i nadugačko debatirati koja je strana bila prava, a koja kriva, da li su Hrvati bili na pobjedničkoj ili gubitničkoj strani, itd. Neshvaćanje termina "fašizam" i "antifašizam" kod jednog dijela hrvatskih građana pokazuje da je u potpunosti razgrađen sustav vrijednosti iz socijalističkog jugoslavenskog društva, a da novostvorena Hrvatska još uopće nije izgradila svoj sustav vrijednosti. Da se razumijemo: nije za to kriva samo ova vlast, nego i ona prošla, socijalistička, koja je 45 godina tajila punu istinu o ratnim i poratnim događajima, te tako stvorila atmosferu u kojoj se traži bitno drugačija, pa čak i posve suprotna interpretacija toga vremena.

RELATIVIZIRANJE ZLOČINA

"Fašizam" i "nacizam" predstavljaju različite, ali u biti prilično bliske ideologije. Nacisti su uveli rasne zakone i dosljedno ih provodili, prije rata su organizirali koncentracione logore i deportirali ljude u njih, mnoge su civile i prije rata ubili, zajedno s talijanskim fašistima pomagali su pučiste u španjolskom građanskom ratu, potom su bez pravog razloga napali i okupirali dobar dio Evrope i pokušali osvojiti još više. U nekima od osvojenih zemalja uspostavljali su kvilinske režime koji su se iskazali kao njihovi vjerni pomagači, ali u mnogim evropskim zemljama ti kvilinski nisu imali značajniju narodnu podršku. Mislim da je otpor takvoj politici i vojnoj strategiji logičan i shvatljiv i danas i prije pola stoljeća: do kraja 1941. godine u borbi protiv nacizma i fašizma okupili su se ideološki vrlo raznorodni saveznici kojima je jedini zajednički cilj bio pobijediti i uništiti Hitlerov i Mussolinijev režim. I Churchill i njegovi konzervativci i čitava Velika Britanija dugo su vremena zazirali podjednako i od Hitlera i od Staljina, ali su mu 1941. godine, kada je SSSR bio napadnut,

bezrezervno pomogli i jasno pokazali da od dva zla oni staju na stranu manjeg.

Pripadnost antifašističkoj koaliciji ne znači da su njezine članice oslobođene svake odgovornosti za vrlo dvojbene postupke tijekom rata: Amerikanci su bacili atomske bombe na Hirošimu i Nagasaki, Amerikanci i Englezi su bombardiranjem u Dresdenu ubili oko 135.000 ljudi, pretežno civila, a zločini sovjetske vojske su brojni. Tako su i neki jugoslavenski i hrvatski antifašisti bili uključeni u osvetničke akcije protiv ustaša, domobrana, četnika, bjelogardejaca, ali i civila. Pri tome su ideološki (komunizam) i nacionalni (osveta za poginule sunarodnjake) čimbenik očigledno igrali značajnu ulogu. Nijedan se zločin ne može opravdati, ali kada se o odnosima u ratu prosuđuje, valja uvijek uzimati u obzir opću sliku i ključne uzroke rata: tko je u njemu bio agresor, a tko žrtva (na sličan način razmišljamo i o ratu Srbije, Crne Gore i lokalnih Srba protiv Hrvatske i BiH).

Danas u Hrvatskoj praktički nema čovjeka koji bi u javnom istupu negirao zločin u Bleiburgu, Jazovki, postojanje "Križnog puta" i druge zločine komunističkih vlasti 1945. godine i kasnije, ali zato ima mnogo onih koji tvrde da je ustaški režim na srbokomunističke i četničke zločine samo odgovarao, da Jasenovac nije postojao, itd. *Tko su ti ljudi - tko danas može tvrditi da ustaški režim nije bio zločinački, relativizirati zločine koje je on počinio ili ih čak negirati?* Nakon više godina slobodnih i javnih polemika o tim problemima, nitko od onih koji brane ustaštvo ne mogu reći da ne znaju tko su bili i što su radili ustaše. "Branitelji" ustaštva su uglav-

om oni kojima prošlost služi kao osnova za političku djelatnost u sadašnjosti. Iako će takvi na riječima uvijek biti za "demokraciju", "za poštovanje ljudskih prava", itd., njihove simpatije za ustaštvo nepogrešivo ih prokazuju kao pristaše krajnje nedemokratskih i totalitarnih rješenja.

KUNA ROVARI HRVATSKU

U ovim fašističko-antifašističkim vrludanjima prije koji tjedan bilo je aktualno obilježavanje (pa čak i proslava) 10. travnja: ustaške su se uniforme šetale po Splitu, -apićev dio HSP-a slavio je u hotelu "Esplanade", itd. Danas, početkom svibnja, prikladan je ustaškim tradicijama svakako je najava skore zamjene hrvatskog dinara novom novčanom jedinicom - *kunom*. Ona ovih dana postaje simbol na kojem se u Hrvatskoj prelama pitanje fašizma i antifašizma i, čini mi se, potpuno u sjenu baca prijepore oko ponovnog imenovanja Trga žrtava fašizma.

Proglašenje kune za hrvatski novac je najjača identifikacija Republike Hrvatske s ustaškim režimom, jer nikada do sada nijedna hrvatska državna institucija nije napravila tako težak gaf - činjenica jest da je bio ustanovljen "Ured za nacionalnu sigurnost" (UNS) koji zasigurno ne slučajno ima iste inicijale kao njezin NDH-zijski pandan - "Ustaški nadzorni stan"; činjenica jest da se prodaju javno ustaški simboli, ali to nema nikakve veze sa vlašću; činjenica jest da su činovni u Hrvatskoj vojsci slični ustaškima, ali su bojnič, satnik, itd. tradicionalni hrvatski vojni nazivi, neki se još spominju u dalekom 11. stoljeću. Osim

FILEX, OVLAŠTENI PRODAVAČ APPLE MACINTOSH RAČUNALA
Zagreb, Bukovačka 81, tel/fax 229-050

Tražite računalo za vođenje poslovne administracije, a želite se baviti svojim poslom a ne računalom?

Tražite računalo za posao, kuću i djecu, sigurno od zračenja, lako za rukovanje i jednostavno za rad, s uputstvima i sistemom na hrvatskom jeziku, s mnogo igara, ali i ozbiljnih programa?

Trebate snažno računalo za izvođenje najkompliciranijih programa, a dovoljno kvalitetno i jeftino u odnosu na druge modele?

Odlučili ste se za Apple Macintosh, najprodavanije računalo na svijetu?

Prijateljsku uslugu i savjete bez obzira na kupnju dobit ćete kod nas!

FILEX!

P.S. I OVE NOVINE NAPRAVLJENE SU NA APPLE MACINTOSH KOMPJUTERU!!!

NARODNA BANKA HRVATSKE

A1234567A

TISUĆU KUNA

10000

Jedan čovjek i jedna kuna

Piše: Dr. Ivo GOLDSTEIN

toga, sa svim spomenutim nazivima čovjek se susreće vrlo rijetko, ali kuna je dio svakodnevnog života, bez nje se jednostavno ne može.

Treba jasno reći: gospodo, uvođenje kune kao hrvatskog novca u opticaj izazvat će vrlo nepovoljne reakcije u svijetu i Vi direktno odlučujete o sudbini 4,5 milijuna ljudi. Ako takvu odgovornost želite prihvatiti, Vaša je neodgovornost besprimjerna. To je direktna izdaja hrvatskih interesa, odnosno, destabilizacija unutrašnjepolitičkog života i političkih odnosa Hrvatske sa svijetom. Doduše, Hrvatska može raditi što joj je volja, ali onda ne može očekivati da će joj svijet biti bespogovorno naklonjen, a s kunom će izgubiti i ono malo simpatija što ih je u zadnje vrijeme počela pridobijati. Posredno će to značiti usporavanje, pa i prekid u pregovorima o uspostavi gospodarskih veza, dakle i kredita. Izgleda da se zaboravlja kako su Washingtonskim sporazumom Hrvatskoj odškrinuta vrata za približavanje Zapadu, ali samo ukoliko se ispunjavaju određeni uvjeti. Neki novi krivi korak, kao što je pogoršavanje hrvatsko-muslimanskih odnosa posljednjih dana i tjedana, ali i uvođenje kune, stvaraju nove okolnosti u kojima nam se vrata mogu pred nosom zalupiti. Prosvjeda i reakcija prije

same monetarne zamjene neće biti, ali na njih neće trebati isuviše dugo čekati: bit će dovoljno da ova vijest obide sve svjetske medije i vlade različitih zemalja, banke i druge institucije. Uostalom, naša službena predstavništva u inozemstvu (SAD) već pokušavaju bez većeg uspjeha obraniti kunu: ona američkim novinarima koje već zanima ("The Washington Post") "slučaj kuna" šalju telefakom stranice numizmatičkih priručnika u kojima je kao dokaz za opravdanost ove odluke otisnuta kuna samo na reversu nekih kovanica 13. stoljeća. Svatko tko zna hrvatski (a takvih u SAD ima), naravno, lako uoči o čemu je riječ i pokušaj laganja donosi samo još veći zazor. Tako će biti i kada se kuna uvede - Hrvatska nikoga neće moći uvjeriti da to nije pozivanje na fašističke tradicije i da takvi postupci ne ugrožavaju nikoga. Nije nevažno ni da će Hrvati i hrvatski građani opet dobiti kost oko koje će se svađati, koja će kod mnogih radati mučninu i poticati sjećanja na ratne strahote. Moguće je predvidjeti veliko oduševljenje "pobunjenih Srba" koji bi se, u slučaju "uspostave hrvatskog suvereniteta" u UNPA zonama, morali suočiti s "ustaškim novcem". Umjesto korak bliže, s ovim novcem takav je sporazum barem tri koraka dalje.

Predsjednikova je opsesija da političko djelovanje mora pronalaziti u povijesti - pa stalno lavira između "državotvornih opcija" u hrvatskoj prošlosti. Tako se u jednom trenutku zaustavlja na antifašističkoj strani, a potom na onoj drugoj - on neće reći "fašističkoj", već "državotvornoj"

NEĆU LJAGU NA SVOJEM IMENU

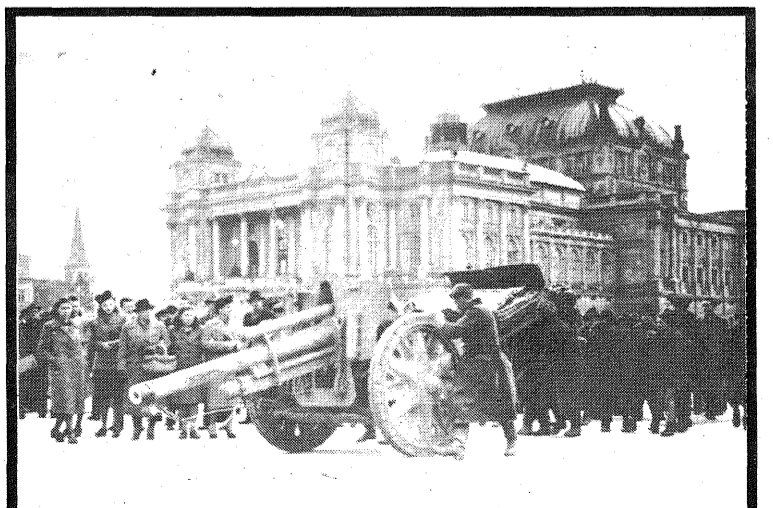
U Saboru je izglasano uvođenje kune iako su i u saborskoj raspravi, ali i u novinama, svi argumenti zagovornicima kune bili izbijeni: čak je i član HDZ-a Ivan Aralica tvrdio da kuna do 1941. nije nikada bila hrvatski novac, nego jedno od mogućih sredstava razmjene, pa da u ovom slučaju ne postoji nikakva hrvatska tradicija; nisu mogli opovri činjenicu da su se i na račun kune pravili mnogobrojni vicevi i, naposljetku, da je kuna još i danas simbol zločinačke ustaške države o kojoj dobar dio Hrvata, kao i drugih hrvatskih građana ima samo najgore uspomene ili mišljenje. Na tezu da će takva odluka samo još više narušiti image Hrvatske u svijetu, zagovornici kune ističu da se Hrvatska ne treba stalno obazirati na to što kaže Evropa, jer valjda smo kao država samostalni i možemo raditi što hoćemo, neovisno o Zapadu. Karakteristično je da takve teze dolaze iz krugova onih koji tvrde da je Hrvatska tijekom povijesti bila povezana i ugledala se na Zapad i samo na Zapad.

Koga zapravo okriviti zbog ove odluke? Da li čitavu vlast, da li samo Vladu ili Sabor? Radi se, zapravo, o tome da je na uvođenju kune inzistirao samo jedan čovjek i na njegov neposredan pritisak Sabor je izglasao tu odluku. Poslušnici oko njega samo su savjesno izvršavali njegovu volju. Razlozi zbog kojih je predsjedniku Republike toliko stalo do kune mogu se samo pretpostavljati: njegova je opsesija da političko djelovanje mora pronalaziti u povijesti - pa šfalno lavira između "državo-

tvornih opcija" u hrvatskoj prošlosti. Tako se u jednom trenutku zaustavlja na antifašističkoj strani, a potom na onoj drugoj - on neće reći "fašističkoj", već "državotvornoj". Predsjednik hrvatsku povijest shvaća kao nekakvo napredovanje u svijesti o potrebi stvaranja nacionalne države i to mu je apsolut od kojeg polaze sve ocjene. Osim toga, vjerojatno hoće zadovoljiti i neke ustašostalgičare na desnom krilu HDZ-a. Moguće je da tu ima i želje da napravi nešto nasuprot mišljenju Zapada, kojem se, po vlastitu mišljenju, isuviše često prilagođava. Nije uopće važno da li je na tu ideju došao sam ili mu je netko to predložio, a potom ju je i najavio - stvar se mora provesti, sukladno dogmi o nepogrešivosti Predsjednika, bez obzira na prepreke i moguće posljedice.

Što nam je činiti? Da li je kasno da se zaustavi procedura uvođenja kune? Mislim da nije! Naime, u Saboru se mora izglasati Zakon o zamjeni novca, te bi barem neki od saborskih zastupnika koji predstavljaju glasački stroj HDZ-a trebali malo mučnuti glavom i odbaciti zakon, što bi značilo odgodu zamjene dinara kunom predviđenu za 30. svibnja. Time se dobiva na vremenu i omogućava predsjedniku Tuđmanu da promijeni svoju odluku - to se baš često ne događa, ali ovoga puta na veliku korist Hrvatske. Ako se kuna, na našu veliku žalost, ipak uvede, bit će to za mnoge, ali i za mene, izvor trajne nelagode i osobna uvreda preko koje neću moći prijeći. Neću se libiti i dalje javno govoriti protiv kune, na svakom mjestu i u svakoj prilici, i to sve dok se ona ne povuče.

Ako ni zbog čega drugog, onda zbog toga da ljaga zbog uvođenja kune ne bi pala i na moje ime.

SVIMA! SVIMA! SVIMA!
ČESTITAMO 8.5. dan oslobođenja Zagreba & 9.5. Dan Pobjede i Dan Evrope

Treba jasno reći: gospodo, uvođenje kune kao hrvatskog novca u opticaj izazvat će vrlo nepovoljne reakcije u svijetu i Vi direktno odlučujete o sudbini 4,5 milijuna ljudi. Ako takvu odgovornost želite prihvatiti, Vaša je neodgovornost besprimjerna. To je direktna izdaja hrvatskih interesa, odnosno, destabilizacija unutrašnjepolitičkog života i političkih odnosa Hrvatske sa svijetom

GRAĐANI DRUGOGA REDA

Ustavnom sudu RH 31. ožujka ove godine poslana je tužba zbog boračkih mirovina, a odmah potom uslijedio je i razgovor "na visokom nivou" s umirovljenicima iz Saveza antifašističkih boraca Hrvatske.

Vojni umirovljenici bivše JNA okupljeni u svom sindikatu traže razrješenje svih neriješenih životnih problema, koji su im nametnuti s promjenama u RH. Ističu slijedeće:

"Kad nas je, 1. siječnja 1992. godine, preuzela RH, pretvoreni smo u građane drugoga reda. Mi, međutim, želimo biti ravnopravni ostalim građanima naše zemlje, za koju smo se borili u toku NOB-a i antifašističkog rata 1941-1945. godine. Svojom borbom, uz masovno sudjelovanje u NOB-u i ostalih građana Hrvatske, postavili smo temelje ovoj današnjoj republici i doprinijeli da naša domovina Hrvatska bude međunarodno priznata i primljena u UN kao ravnopravni član".

Ovako oni objašnjavaju realnost: u RH je oko 18 tisuća vojnih umirovljenika, ili 2,5 posto od ukupnog broja. Među njima je 68 posto boraca NOR-a, a većina (71,5 posto) je Hrvata, a od ukupnog broja 17 posto predstavljaju ratni vojni invalidi. Uz to, u većini su to fizički iznemogli ljudi, u pravilu stariji od 70 godina. Većina ih se ne može liječiti, jer za to nemaju ni osnovnih materijalnih sredstava.

U prvih devet mjeseci samostalnosti RH, ta je kategorija građana primala tek polovinu svoje imovine, a druga polovina uskraćena im je "bez ikakvog obrazloženja".

Nakon toga, primaju nešto više, ali je to i dalje znatno smanjena osnovica sa 85 posto na 53,74 posto, pa i najgrublja računica kaže da su u dvije godine, 1992. i 1993., oštećeni za osam i pol mjesecnih mirovina, ili 851,40 posto.

Milivoj Boroša, povjerenik Sindikata umirovljenika Hrvatske, posebno ističe da gotovo tri tisuće umirovljenika nije primalo niti dinara godinu i više mjeseci, jer se otezalo s izdavanjem domovnica.

No, ni tu nisu svi problemi gotovi.

Naime, vojni umirovljenici se osjećaju građanima drugoga reda zbog još cijeloga niza stvari.

I pored čvrstih obećanja predsjednika Vlade, i drugih odgovornih, još ne mogu otkupljivati svoje stanove. Ratni vojni invalidi NOR-a, nadalje, imaju 50 posto manje

I najgrublja računica kaže da su u dvije godine, 1992. i 1993., vojni umirovljenici NOR-a oštećeni za osam i pol mjesecnih mirovina, ili 851,40 posto

invalidnine u odnosu na invalide domovinskog rata, a invalidnina im se i proizvoljno smanjuje ili čak ukida, bez liječničkih komisijskih pregleda.

Apsurdno je da borcima NOR-a RH ne priznaje u radni staž vrijeme sudjelovanja u NOR-u ni u jednokratnom iznosu.

- Veći broj vojnih umirovljenika otišao je u mirovinu 1. siječnja 1973. godine, rješenjima tadašnjih komunalnih zavoda za socijalno osiguranje na području tadašnje SRH. Ta činjenica opovrgava tvrdnje današnjih odgovornih ljudi, ministara i drugih, kako se za vojne umirovljenike nisu uplaćivala sredstva u republički fond - kaže Boroša.

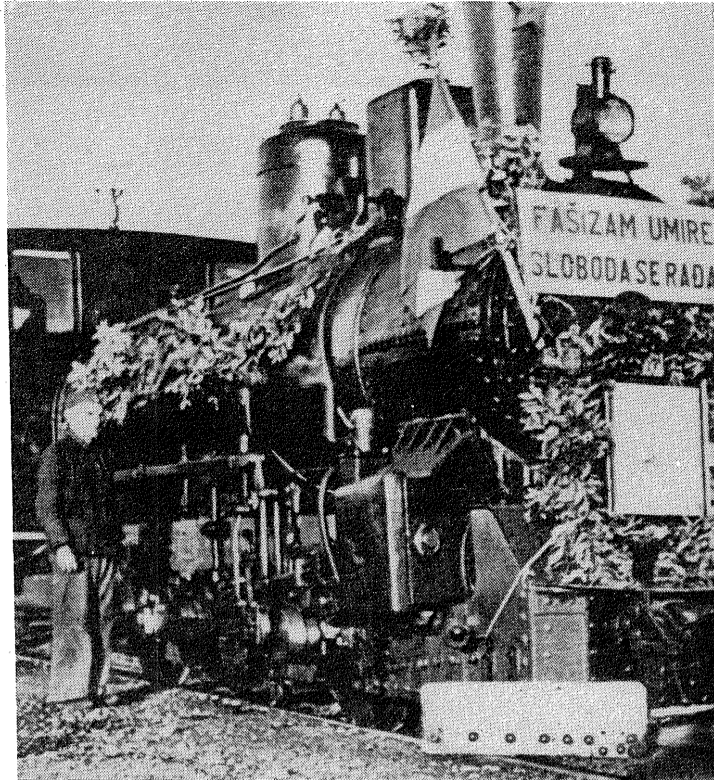
Borci su optimisti. Kažu da su dosad zadovoljni korektnošću Ustavnog suda RH, gdje su im obećali da će donijeti pravrednu odluku nakon što sagledaju sve aspekte problema.

Bilo bi to jedino logično, kaže Boroša, dodajući:

- Najveće zlo čovječanstva bio je fašizam, a danas ga pojedinci žele prikazati u drugome svjetlu. Mnogi postupci govore da se kod nas nastoji izbrisati sve što podsjeća na antifašizam. Uništeno je preko dvije tisuće spomenika i spomen-obilježja podignutih u znak sjećanja na epopeju NOR-a. Tragedija je što se ti spomenici ruše ovdje - na teritoriju gdje nema rata. A po mojoj ocjeni, antifašistička obilježja mogu rušiti samo fašisti, ili neke druge ekstremne snage. Umjesto da, ako im spomenici ne odgovaraju, oni budu smješteni u neki muzej.

U međuvremenu, dok se čeka odluka Ustavnog suda, delegacija Saveza boraca NOR-a sprema se na odlazak u Kumrovec gdje će, na godišnjicu smrti Josipa Broza Tita, položiti cvijeće na njegov spomenik.

Marija KOSOR

OD SVIH REPUBLIKA BIVŠE SFRJ, JEDINO HRVATSKA NE POŠTUJE STEČENA PRAVA BORACA-ANTIFAŠISTA I INVALIDA PROŠLOGA RATA

Kolektivna kazna za antifašističke borce

SMRT FAŠIZMU...

Nakon raspada SFRJ, niti jedna republika te bivše zemlje - osim Republike Hrvatske - nije umanjila niti ukinula na zakonu stečena prava boraca i invalida prošloga rata. Pa, za one koji se vole na to pozivati, čak je i NDH u prošleme ratu isplaćivala pune mirovine oficirima Kraljevine Jugoslavije, a među njima je bilo i Srba.

Postupak prema antifašističkim borcima nezakonit je i ponižavajući, pogotovo jer se istodobno s ukidanjem stečenih prava (ili njihova dijela), po Zakonu o pravima bivših političkih zatvorenika, pripadnicima vojnih formacija NDH (od kojih su neki bili i u sastavu ustaških ili SS jedinica), daje status koji je antifašističkim borcima oduzet.

Uzred, valja napomenuti da je na 6. međunarodnoj konferenciji ratnih veterana u Lisabonu u ožujku ove godine, skrenuta pažnja zemljama istočne i centralne Evrope da u svome zakonodavstvu osiguraju norme koje neće pogoršati stanje ratnih vojnih invalida i žrtava rata.

Dakle, borcima-antifašistima, ukinuta su ili umanjena slijedeća prava: pravo na besplatnu zdravstvenu zaštitu (osim pomoći neposredno vezanu za ratnu ranu); pravo na klimatska i banjska liječenja; pravo računanja ratnih godina u dvostrukom trajanju, kako za mirovinu, tako i kod otkupa stanova; ukidanje ili veliko umanjivanje priznatoga stupnja invalidnosti, čime se gube dosadašnja - pa makar i umanjena - invalidska prava; prava na ortopedska pomaagala i teškoće kod njihove realizacije; umanjena prava na novčani dodatak za tuđu pomoć.

Uz sve to, svim borcima-antifašistima umanjena je osnovica mirovine, što je temeljno kršenje međunarodnih normi.

Posebno su loše prošli nosioci "Partizanske spomenice 1941. godine", nosioci ordena "narodnog heroja", i sudionici Španjolskog rata 1936-1939. godine, kojima su također umanjene mirovine, ukinuta prava u javnom prometu, pomoć u slučaju smrti, te olakšice pri otkupu stanova. Valja napomenuti da je to vrlo mali broj ljudi, u visokoj starosti, većina u drugoj polovini osme decenije života.

Kad se svemu dodaju i razna ponižavanja i maltretiranja pri dobijanju domovnice (bez koje su osuđeni na "život" bez dinara zaradene mirovine, a poneki su - prema podacima koji postoje pri odborima za ljudska prava, čak - zbog te situacije - počinili i samoubojstva), neriješeni status vojnih stanava, a nerijetko i deložacije iz njih, na najgrublji način - fizičkim izbacivanjem i otimanjem cjelokupne privatne imovine, jedini je zaključak da su ti građani zaista građani drugoga reda.

Pritom, umirovljeni borci-antifašisti naglašavaju da ne traže nikakva posebna prava, već svoje mirovine i ostala pripadajuća prava (koja su, uzred - opravdano, naravno - priznata borcima i invalidima domovinskog rata), jer u svim armijama svijeta zato i postoje činovi u vojsci, kako bi isti kriteriji važili i za aktivne, i umirovljene časnike.

Dok RH ne izjednači kriterije za stečena prava koja je ograničila ili ukinula s pravima koja priznaje borcima ovoga rata, ona kao članica Ujedinjenih naroda, krši Povelju UN, međunarodne konvencije o ljudskim pravima, pa i vlastiti Ustav, koji propisuje i zaštitu ljudskih prava, a naročito prava invalida. (T.T.)

Zoran Pusić o prosvjedu za Trg žrtava fašizma

Otpor je počeo prekasno

Država koja trgovima i ulicama skida ime žrtava fašizma a istovremeno daje imena fašističkih ratnih zločinaca, na najboljem je putu da ode na - smetlište povijesti

I ove će se godine, po četvrti put za redom, na Trgu hrvatskih velikana - Trgu žrtava fašizma, održati mirne demonstracije za vraćanje starog imena trgu, a time i za pokazivanjem drugačijeg odnosa prema prošlosti od onoga koji svakodnevno možemo vidjeti. Trenutno veoma popularni revizionizam - uvođenje kune, debata o stvarnoj prirodi NDH, i sl. - imaju, naime, osim, uvjetno rečeno akademskih, i veoma konkretne posljedice na drugim područjima. Zoran Pusić tajnik je Odbora akcije za Trg žrtava fašizma, koji je nastao u prosincu 1990., a u njegovu radu sudjeluju mnogi značajni hrvatski intelektualci.

- Država koja trgovima i ulicama skida ime žrtava fašizma a istovremeno daje imena fašističkih ratnih zločinaca, na najboljem je putu da ode na smetlište povijesti Uz tu je spoznaju bio vezan i početak mog angažmana u politici, jer sam vidio da stvari idu u lošem, veoma lošem pravcu. Na kraju se, na žalost, pokazalo

da sam ipak imao dobrim dijelom pravo: takva politika morala je završiti u Gospiću, Ahmićima, Mostaru... Takvi događaji ne mogu ostati izolirani i tek zahvaljujući pritisku svijeta mi još nemamo i znatno gore pojave.

* Takav razvoj događaja kao mogućnost postoji i u Evropi, o tome se sve više kalkulira. Nije li utoliko opasnost veća?

- Točno, ta opasnost nije isključena u cijeloj Evropi. Danas se pojavio Žirinovski, sutra bi se ista stvar mogla dogoditi u Italiji, Grčkoj... Posvuda imate naznaka opasnosti. Važno je da se ona uoči i da se nešto napravi.

* Kod nas se nije na vrijeme reagiralo?

- Na žalost, taj otpor se događa presporo, prekasno. Svi smo se mi u vrijeme kad smo sve to počeli - tada još nije bilo novih žrtava - nadali da će se to izbjeći, pa se to ipak dogodilo. Nama su se sve te gluposti tada činile očigledne, no većina je bila podložna primitivnim demagogijama. Ipak, istina je

da se na manifestacijama pojavljuje sve više ljudi. Koliko je sazrela sama ideja, a koliko je to zbog toga što manifestacije organiziramo s poznatim ljudima, ne znam. Čini se da se njihalo koje je otišlo krajnje u desno sada počinje polako vraćati.

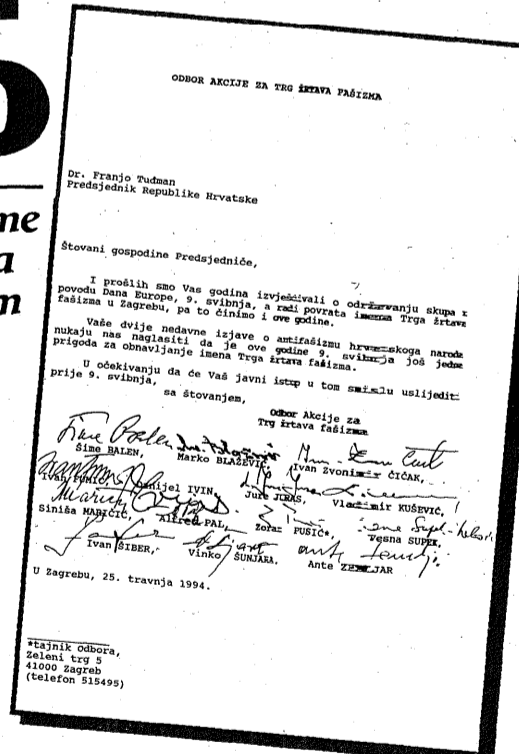
* Zašto ste izabrali baš 9. maj?

- Izabran je 9. maj jer su se slučajno taj dan poklopila dva datuma koja su inače nevezana. Prvi je dan pobjede nad fašizmom, drugi je Dan Evrope, dan kada je sklopljen sporazum njemačke i francuske industrije za ugljen i čelik, koji se smatra početkom evropske integracije. Ta su se dva

datuma simbolički zgodno poklopila, jer govore, s jedne strane o prošlosti koje se ne odričemo, a s druge strane o ideji kojoj stremimo. To je ono što Evropa danas simbolizira.

* Vlast se ponekad lucidno deklarira i kao antifašistička. Kakav je njihov stav?

- Nikad nismo dobili nijedan odgovor, uvijek smo slali pisma, pozivali, no - nikad ništa! Neki političari su dolazili, no samo kao građani Zagreba. Na primjer, prošle godine je govorio Mika Tripalo, ove godine će govoriti Silvije Degen. To je uglavnom bilo sve. (V.J.)

Ti krbki, nježni anarhisti

Prije nego se naizgled sretно okončan štrajk srednjoškolskih nastavnika izgubi u slijedu novih zbivanja, valjalo bi podsjetiti na nekoliko značajki ovog događaja koje zaslužuju posebnu pozornost. Da u ovom štrajku ima nešto što je više od samog štrajka, osjetili su gotovo svi, ako ni zbog čega drugoga, onda zbog silne medijske halabuke koja ga je pratila. Sigurno je, međutim, da pokušaj jedne, u hrvatskom društvu socijalno nipošto najugroženije skupine ljudi da popravi svoj teški položaj zakonski dopuštenim sredstvom, štrajkom, sam po sebi nije dovoljan za senzaciju. Puka činjenica da su to nastavnici, a ne na primjer strojovođe ili neki drugi, također nije odlučujući moment. Senzacionalnost štrajka jednoznačno potječe od načina na koji je društvo reagiralo na ovaj izazov. Razdražljivost države i njenih medijskih glasnogovornika, njena nervozna, gotovo panična reakcija, lakoća kojom se posegnulo za prijetnjama i teškim optužbama, ukazuju da je dimuto u živac koji koordinira daleko važnije društvene funkcije nego što je ravnoteža proračuna. Štrajk naime, recimo to odmah, nije primarno ugrozio proračun, nego upravo ideološki konstrukciju na kojoj počiva današnje hrvatsko društvo. Stoga je agresivna reakcija i te kako primjerena značaju realno ugrožene stvari.

ZLOČESTE PRISTALICE KAOSA

Primjer koji najbolje potvrđuje rečeno odnos je predsjednika Vlade Valentića prema ovom štrajku. Otpor zahtjevima srednjoškolskih nastavnika on je pružio na dva fronta. S jedne strane Valentić eksplicitno brani državni proračun, a s time stabilnost nacionalne valute, odnosno, također i, kako kaže, "stabilnost ove države u trenutku u kojem se nalazimo", dakle on naizgled brani interes cjeline pred sebičnim partikularnim zahtjevom. Da bi uspješno obavio ovu realnu obrambenu zadaću, on se služi jakim frazama i na drugom, paralelnom frontu niže teške optužbe od kojih najopasnije zvuči ona u kojoj se kaže da "pojedini predstavnici sindikata ne žele postići rješenje, već potiču kaos i anarhiju". Naše razumijevanje ovakvih poruka uglavnom je opterećeno kobnom naivnošću. Mi smo naime skloni vjerovati da se govor o obrani proračuna odnosi na nešto stvarno i konkretno, dok je priča o silama anarhije i kaosa tek puki lingvistički fenomen - svjesna mistifikacija u funkciji efikasnije obrane. Drugim riječima, predsjednik Vlade misli ozbiljno kad obrazlaže nužnost obrane proračuna, naprotiv on ne misli više ozbiljno kad srednjoškolske nastavnike, taj krbki i nježni sloj državnih namještenika proglašava anarhistima i kaotičarima, i to anarhije i kaosa radi. Dakle, on je kad se gradima baca pred proračun pragmatični realpolitičar, a kad prijeteći anatomizira, mistifikator, politički iluzionist, ukratko, ideolog.

A što ako je obrnuto? Ako je dakle stabilnost proračuna jedna ideološka pričica par excellence, a zla difamacija nastavnika, naprotiv, potez realpolitičara sa stvarnim značenjem i konkretnim posljedicama. U tom slučaju proračun nije nikakva hrpa novca koju Dagobert Duck (čika Baja) hrvatske gospodarske politike na opće dobro ljubomorno čuva i štiti od nerazumnih rasipnika, nego tek rezultanta stvarnih odnosa moći među interesnim grupama, realno izražena u određenoj

količini razmjenjivog društvenog dobra, u načelu uvijek podložnog promjenama, konkretno, preraspodjeli. A srednjoškolski nastavnici bili bi tako jedna grupa među grupama koja raspoloživim sredstvima, sindikalnom organiziranjem i, ako zatreba, štrajkom, u pravilu dakle normalnom procedurom, legalnim pritiskom, želi postići preraspodjelu proračuna u svoju korist, a na štetu nekoga ili nečega drugoga (na primjer preskupe državne reprezentacije, ili možebitnog tajnog financiranja bosanskohercegovačke avanture). Ali ne, sindikalni zastupnici srednjoškolskih nastavnika stvaraju kaos i anarhiju. Njima nije do rješenja problema zbog kojeg navodno štrajkaju, dakle do poboljšanja materijalnog i socijalnog statusa svoje grupe, nego do rušenja države. Oni dakle uopće i ne nasrću na proračun, nego na društvo u cjelini, na poredak sam, oni su sila destrukcije i rasula i kao takvi najopasniji neprijatelji hrvatske države.

ZA ŠTO SMO SE BORILI?

Da ova teška optužba ima stvarnu težinu dokazuje njeno najraširenije obrazloženje u medijima. *Štrajk nastavnika je opasan jer iznutra podriiva jedinstvo domovine u odsutnom trenutku uspostave njen državnosti.* Slijedeći korak u zaključivanju unaprijed je programiran. Tko u vrijeme napada vanjskog neprijatelja iznutra ugrožava stabilnost države radi za tog neprijatelja, štoviše identičan je s tim neprijateljem izvana. Srednjoškolski nastavnici dakle više ne rade za hrvatsku državu, nego su, htjeli to oni ili ne, u službi četničkih koljača. Ovaj opis nije iluzija nego nužna konzekvencija logike funkcioniranja hrvatskog društva shvaćenog kao organska zajednica. Riječ je tu o onom ideološkom konstrukt koji je svojevremeno stvorio hrvatsku državu ali koji sada u njoj više ne ostavlja nikakav prostor za imanentni socijalni konflikt, koji uopće ne raspolaze pojmovima kojima bi izrazio društveno nužan sukob različitih interesnih grupa oko raspodjele društvenog proizvoda. Sve što unutar društva dolazi u konflikt raspada se na ono naše i na ono neprijateljsko (izvanjsko). Nešto takvo kao realno socijalno nezadovoljstvo ne može postojati dok god funkcionira mehanizam nužnog žrtvovanja za domovinu. Konkretni oblici ovog društveno poželjnog žrtvovanja beskonačno su raznoliki. Kao što je poznato, za domovinu se može umrijeti, gladovati, potucati se uokolo bez igdje ičega i igdje ikog svog, ali, i to je ono što naizgled izaziva zbrku, za domovinu je poželjno bogatiti se, lagodno, čak parazitski uživati, kao i s druge strane, pljačkati i ubijati... sve to i još nebrojeno mnogo drugih domoljubnih radnji dade se podvesti pod žrtvovanje za domovinu. Ali pod **jednim uvjetom**. Da takva, u stvarnosti bilo koja, radnja bude s neke instancije smatrana domougodnom, korisno žrtvom za domovinu. S te instancije unosi se u realnu zbrku idealni red. Ta instancija jest ono pravo mjesto društvene moći u Hrvatskoj danas. Biti moćan ovdje znači imati to

piše Boris Buden

diskreciono pravo prosudbe o mjeri hrvatsva kod pojedinaca i grupa, pravo da se s onu stranu bilo kakve racionalne verifikacije odlučuje o tomu, kada se, tko, što i u kojoj mjeri žrtvuje za Hrvatsku i u skladu s tim, da li jest ili nije član zajednice.

To je dakle točka s koje govori Valentić, to je, a ne proračun, onaj stabilni poredak koji on brani od izazivača kaosa i anarhije. A kaos i anarhija nastupaju kad se pojedinac ili grupa drznu da sami odrede granice svog žrtvovanja za domovinu. Te granice su pak beskonačno rastezljive. I doista, ako jedni mogu ginuti za domovinu, drugi su spremni jesti korijenje za nju, što bi onda, kao u našem slučaju, htjeli srednjoškolski nastavnici? Ovo pitanje - a to pokazuje koliko je silna koncentracija moći u arbitrarnoj instanciji - moguće je postaviti čak i iz subjektivne pozicije izobilja. Nije li to tajna zašto bestidni grabež vrhovnika, besprimjeran u svojoj oholosti, iako posvuda već razglašen nije ni naćeo tvrdokornu indolentnost puka.

Ovdje napokon leži objašnjenje zašto je reakcija vlasti na štrajk nastavnika bila tako agresivna. Ne zato jer su nastavnici zaprijetili ravnoteži proračuna, nego zato što su doveli u pitanje arbitramost političke elite u Hrvatskoj, jer su se drznuli sami postaviti granice svom žrtvovanju i jer su čineći to naposljetku došli u opasnu blizinu onog tabua oko kojeg se osovila hrvatska državotvorna ideologija, tabua u koji se dira pitanjem: da li je sve to skupa ualpo smisla, je li ta hrvatska država uopće vrijedna svih onih za nju položenih žrtava. Tko makar i na trenutak pristane uz logiku kojom su se rukovodili nastavnici stupajući u štrajk, morat će prije ili kasnije naletjeti i na to pitanje. U tom i samo u tom smislu kratkotrajni je štrajk srednjoškolskih nastavnika prvi pravi politički sukob u hrvatskoj državi koji nadmašuje sve što je do sada pokušala napraviti takozvana opozicija koja je ostala talac hrvatsva kao golog sredstva manipulacije u rukama arogantnih vlastodržaca.

PODOBNOST

Ali zato je i proces javnog ulaska nastavnika u štrajk bio za njih ujedno i proces gubljenja hrvatskog državljanstva. Medijski pretvoreni u izdajnike spregnute s vanjskim neprijateljem oni su simbolički ostali bez domovnice. U tom svjetlu valja sagledati posjet sindikalne delegacije kardinalu Kuhariću. Nije tu primarno riječ ni o kakvoj molbi za posredovanjem između sukobljenih strana,

države i njenih najamnika, nastavnika. Hrvatsvo nastavnika nevjerojatno brzo potrošeno u štrajku jednako je tako obnovljeno u prisustvu Kardinala. Riječ je jednostavno o ponovnom krštenju, upravo u onom smislu u kojem se na temelju katoličke krštenice stječe hrvatsko državljanstvo. Oni koji su agresivnom propagandom jednostavno, u liku ugrozitelja hrvatske države, simbolički izgurani iz zajednice Hrvata ponovo su se obilazni putem ispod kardinalskih skuta uvukli natrag. Ovaj obilazni put koji je u političkom, ali i kulturnom i svakom drugom obliku života u Hrvatskoj postao gola nužda možda je najbolje došao do izražaja u izjavama Vesne Kanižaj, lidera nastavničkog sindikata. U njima ona do neukusa egzercira svoju hrvatsku podobnost - nije dovoljna samo vlastita danas sasvim benevolentna politička legitimacija ("...moje simpatije inače pripadaju Stjepanu Radiću"), nego je bilo nužno podrobno iznijeti i podrijetlo roditelja, političku prošlost oca, pa čak i hipotezu o tomu kojoj bi se političkoj opciji otac danas priklonio. Upravo u ovom obilaznom putu, u svemu onomu što jedan sindikalist i čak njegovi preci moraju naknadno postati da bi smio ostati nezadovoljnim posloprimcem mjeri se nesloboda čitavog društva. Ova obilaznica na kojoj se beskonačno kruži u dosadnom ritmu ritualnog legitimiranja predstavlja stvarni razmak između građanina Republike Hrvatske i demokracije.

Ali upravo ta poluga koja je osovila hrvatsku državu i koja danas još uvijek čini od nje nešto više od države same - fantazmu hrvatskog identiteta, dok realno međutim nije ništa drugo do sredstvo manipulacije i najjača poluga dominacije.

Ako je štrajk srednjoškolskih nastavnika za vlast otpočetak bio više od samog štrajka - nasrtaj na ideološki fundament hrvatske države, onda se on za štrajkače same okonćao kao nešto manje od samog štrajka, manje od sasvim legitimnog konflikta posloprimca s poslodavcem. Posjet kardinalu Kuhariću označio je naime pristanak na propisanu igru, pad natrag u nedoraslost i ovisnost o nekom autoritetu koji uvijek na koncu, umjesto pojedinaca i interesnih grupa samih, ima izvršiti neku pravednu raspodjelu. Ono što je započelo kao štrajk najamnih radnika okonćalo se kao eksces hirovitih djelatnika. I kao što je djelatnik ideologem koji u pokušaju da nominalistički raskine s socijalističkom prošlošću rezultira realnim kontinuitetom s njom: samoupravljač nije skonćao svoj iluzorni život u najamnom radniku nego se išćahurio u djelatnika obavljajući isti odnos ovisnosti o neprikosnovenoj i nedokučivoj političkoj moći - tako i štrajk nije bio posve normalno, zakonski uređen način regulacije društvenog života nego politički eksces - anomalija/devijacija na inače zdravom, beskonfliktnom društvenom organizmu.

Proces javnog ulaska nastavnika u štrajk bio je za njih ujedno i proces gubljenja hrvatskog državljanstva. Medijski pretvoreni u izdajnike spregnute s vanjskim neprijateljem oni su simbolički ostali bez domovnice. U tom svjetlu valja sagledati posjet sindikalne delegacije kardinalu Kuhariću. Nije tu primarno riječ ni o kakvoj molbi za posredovanjem između sukobljenih strana, države i njenih najamnika, nastavnika. Hrvatsvo nastavnika nevjerojatno brzo potrošeno u štrajku jednako je tako obnovljeno u prisustvu Kardinala. Riječ je jednostavno o ponovnom krštenju, upravo u onom smislu u kojem se na temelju katoličke krštenice stječe hrvatsko državljanstvo

Blut und Buden

INTERVIEW: dr. Vjeran ZUPPA, sveučilišni profesor

Ova vlast je postala dosadna!

razgovarao: Boris RAŠETA

Gotovo da ne postoji mjesto HDZ-ove kritike koje se u potpunosti ne poklapa s formulama bivšeg režima iz faza kada je on otkrivao svoje neprijatelje, otpadnike i disidente, njihovu povezanost i spregu s vanjskim neprijateljima. Vladajuća stranka postaje beskrajno dosadna. Ta repetitivnost, ponavljanje, govori o tome da se ničeg boljeg ne mogu sjetiti. On otkriva potpuni nedostatak političke imaginativnosti

Po starom dobrom običaju da se budžetski problemi rješavaju najprije (i najlakše) preko leđa školstva, zdravstva i kulture uopće, Hrvatska vlada je nedavno poduzećima u državnom vlasništvu zabranila sponzoriranje kulturnih institucija. Nekako u isto vrijeme na televiziji je trebala biti emitirana i "Latinica" koja je trebala problematizirati stanje u kulturi. Ministrica Jurkić-Girardi nije se udostojila pojaviti, a emisija nije emitirana. Kulturmjaci su reagirali unisono, protestom, pozivajući svoje kolege čak na bojkot predstojećih državnih manifestacija. Ukoliko ne ukinete zabranu sponzoriranja, piše u protestu kulturnih radnika, "...smatraćemo da ste na hrvatsku kulturu odlučili primijeniti represivne mjere u svrhu njezina definitivnog ukidanja..."

Zašto je stanje u kulturi tako loše, zapravo - sve gore? Je li samo novac problem? Dokle se stiglo? Što će se moći učiniti? Vlada, za sad nije odgovorila ništa. Vjeran Zuppa, pisac i dramaturg, koji je predvodio delegaciju kulturnih radnika kod premijera Valentića, tvrdi da se kultura našla na prekretnici:

- Mislim da je akcija "Tisuću potpisa hrvatskih kulturnih djelatnika" prva građanska akcija u Hrvatskoj. Ona naime nadilazi kontekst političkih stranaka, njihovih ambicija i ciljeva. Iako samu akciju nije bilo lako ostvariti, ona je ipak pri kraju, a dobiveno je gotovo tisuću potpisa ljudi čija su politička mišljenja u rasponu od krajnje lijevih do krajnje desnih. Udružilo ih je samo jedno načelo, koje se može formulirati ovako: kulturni problem je svima uzdigao vodu do grla. U tom smislu akcija upozorava na činjenicu da se nalazimo na pragu otvaranja fenomena građanske države. Homogenizacija nastala u svrhu rušenja socijalizma, i homogenizacija prirodno razvijena iz domovinskog rata, gube dah. Rat slabi a njegove konzekvence rastu. I tu se sad pojavljuje tendencija da se raspravlja o načelima pravne države, da se pravnu državu dovede do njezine pravnosti, i da socijalno pitanje više ne može biti zanemarivano. Unutar konteksta socijalnih pitanja pojavljuje se i kulturni problem. Moja predviđanja u smislu stanovitoga bunta u Hrvatskoj, već od ranije su išla na to da će se bunt glede rješavanja svih, pa i političkih problema u Hrvatskoj, ponajprije artikulirati u kulturi.

* Zašto baš - u kulturi?

-Od rata naovamo kultura je prije svega bila ono mjesto gdje se pokušavalo doći do ovoga što nazivamo načelom demokratizacije. Od Krležinog referata u Ljubljani 1951., preko Šegedinovog, sve do demokratskih promjena 1990. kroz kulturu se pokušavalo artikulirati jednu sasvim oporbenjačku poziciju. Kultura se jednako suprotstavljala agitpropovsko-socrealističkim tendencijama kao i njenim kasnijim izvedenicama. Čitavo vrijeme hrvatska književnost i teatri su unosili neke druge tipove diskursa u onaj koji je bio, kako bi to moderni teoretičari rekli, nalogodavni ili doktrinarni diskurs. Kultura je bila poprište diskursa, poprište koje je čitavo vrijeme relativiziralo onaj diskurs koji je bio, kako se to obično kaže, diktiran odzgo. Filozofska teza glasila bi ovako: postoje, kako bi rekao Kojève tzv. *gospodari vladanja* i s druge strane postoje *gospodari diskursa*, tj. oni koji imaju veliko umijeće u diskursu. Ono pripada filozofima, pjesnicima, intelektualcima. Onima koji vladaju diskurs je potreban upravo zbog toga, kako tvrdi Hegel, jer je čitava vlast unutar pravno postavljene države diskurzivna: tko vlada jezikom, tko vlada diskursom - vlada vladanjem. Dat ću vam primjer za tu tezu. Davni sukob između *praksisovaca* i političara je bio sukob i na razini vladavine diskursom. Filozofi su se svojim diskursom pokušali uplesti u diskurzivna načela političke vladavine bivšom Jugoslavijom. Došlo je do sukoba u prostoru diskursa moći. Smiju li u taj prostor ući filozofi koji se razumiju - između ostalog - i u stvar vladanja, ili ga sasvim treba prepustiti politici. Po mome sudu, Praxis je između ostalog značio i prvi pokušaj razbijanja diskurzivne prakse bivše jugoslavenske politike.

* Zbog čega?

Praksisovci su nervirali *onomadne* političare zbog toga što su podložili jedan diskurs, jedan propozicijski kanal, iz kojeg se stvari vide bolje, točnije i temeljnije, iz kojeg su napali na diskurzivnu apstraktnost države. Spor o tomu tko može odnosno smije vladati diskurzivnim predmetom izbacio je iz takta Bakarića i čitav, njegov hodnički sustav, jer je Bakarić vladao većim dijelom preko svojih kuloara. Praxis je doveo u pitanje onaj govor koji više ne osvjetljava stvari. Predložio je novi tip govora, koji je htio iznova revalorizirati stvari i izvršiti pomake pozivom na Marksa i njegovu lozinku o bespoštednoj kritici svega postojećeg, dakle

htio je uvesti nove momente razumijevanja političke prakse. Tako je stari spor, o kome su pisali Kojève i Strauss, ponovo okončan povlačenjem filozofa, jer je represija izvršena na njima bila prevelika.

* Praxis se danas kod nas, uobičajeno, drugačije valorizira?

-Takozvana pozicija Praxisa je jedan od onih momenata koji se kod nas obično krivo razumiju. Danas se govori da je to bila jedna jugo-unitaristička pozicija koja je samo htjela promijeniti vlastodršce unutar istoga socijalističkog koncepta. To je jedan oblik difamiranja čitavog tog pokušaja. Oni su de facto obavili posao druge vrste: ušli su u prostor političkog govora novim političkim sadržajem, i u najmanju ruku uspjeli su izrelativizirati jedan vrlo čvrsti, monumentalni tip političkog govora u bivšoj Jugoslaviji. Uspjeli su razbiti njegovu retoriku.

Smatram da su tzv. diskurzivne prakse od izuzetne važnosti u kreiranju političkog prostora. Da li će on biti centraliziran, pluralan... Poprište diskursa otvorit će i neka druga načela slobodne ophodnje problema.

* Što bi pokazala analiza političkog diskursa od izbora do danas? Nije li nova vlast odjednom, isto tako, htjela snažno zagospodariti s oba diskursa? I nije li time ponovo otvoreno poprište starog sukoba?

-Nova politika u Hrvatskoj je pokušala najprije sebe legitimirati unutar nečega što možemo nazvati revizijom jezičnog područja. Ta je revizija, poput svih sličnih, išla prije svega na hrvatsku leksiku pri čemu se nije toliko vodilo računa o tome što se prirodno može izvući iz hrvatskog jezika ali je bilo važno da se iz prvenstveno ideoloških razloga neke riječi promijene. Najprije, recimo, riječ "djelatnik" koja se danas marljivo upotrebljava umjesto riječi "radnik". Štoviše, riječ radnik je ukinuta, a uzeta je riječ djelatnik, bezobzirno, tj. bez obzira na ono što riječ djelatnik u hrvatskom jeziku stvarno znači. A hrvatska literatura tradicionalno upotrebljava riječ djelatnik kao - radni dan. Dakle, djelatnik je prestao biti radni dan i postao je radni čovjek.

Ja sam već na samom početku imao prigovore na novogradnju "paleohrvatskog" jezika. Riječ je bila o arbitrarnoj promjeni jezične materije. Radilo se i o tome da jedan tip leksikološkog ili leksikalnog pristupa hrvatskome jeziku konceptualiziran tako da oni koji upotrebljavaju razne lekseme - kako bi to u "Feralu" rekli *glede i unatoč* - zapravo u jeziku prakticiraju vlastite stranačke semantičke legitimacije. Nije bitno kako vi stilizirate rečenicu, nije bitno kakvom gramatikom formulirate čitav jezični materijal. Na jednoj sasvim primitivnoj bazi jezičnog znanja (odnosno neznanja) važno je da unutar jezičnog materijala kojim se služite upotrebite spomenute semantičke legitimacije, pa da se odmah vidi na čijoj ste strani. Recimo, naš ministar vanjskih poslova uvijek vrlo marljivo ili pedantno upotrebljuje rječicu "glede" a pri tom kaže "glede bazičnih problema" pri čemu ga razlika između baznog i bazičnog (bazično se odnosi na kiselinu a bazno na temeljno) uopće ne zanima. Važno da je upotrebio riječ "glede". To je jedan, po mom sudu, apsolutno precizan podatak o odnosu prema jeziku. Time se u najmanju ruku semantički legitimiram kao predsjednikovi ljudi, a s druge strane nam sve drugo, što bi pripadalo jezičnom materijalu, i nije odveć važno.

* Taj diskurs ipak nije masovno prihvaćen?

-Jezik je jako živo područje on sam prihvaća ili ne prihvaća, zbog svojih specifičnih struktura i svoje gipkosti, ono što hoće prihvatiti a odbacuje ono što neće. U međuvremenu je

čitav niz riječi otpao jer su posve neprirodne za svakodnevnu konverzijsku ili pak književnu praksu.

✱ Čak se upotrebljavaju s ironičnim akcentom?

-Sigurno, veliki dio riječi prihvaćen je s ironijskim, čak i ciničkim predznakom. Radio 101 marljivo upotrebljava riječ izvedenu iz nazočnosti, kao *nazočili su se*, gdje je potpuno jasno da to nije uvedeno zato da bi oni bili bolji od najboljih predsjednikovih ljudi, već zbog ironizacije konteksta.

✱ Dosta ljudi te jezičke akrobacije doživljava kao Tuđmanov egzibicionizam. Kakva je prava pozadina potrebe za jezičnom revizijom?

- Tuđman je svakako najizrazitiji primjer takve upotrebe jezika, što je njegovo diskreiono pravo. Može govoriti kako hoće. Kako pak govore njegovi dvorjani koji te lekseme usvajaju, druga je stvar, a ako bi se to htjelo normativizirati je treća stvar. Osobno nemam ništa protiv jezika kojim govori predsjednik, iako on govori različite jezike, već prema potrebama (kada je nervozniji često mu se potkradu i riječi iz starih vokabulara, npr. srbizmi i armijski rječnik). Međutim, ta promjena u hrvatskom jeziku sigurno ima i dublje značenje. Sada se pokušava dokraja oblikovati hrvatski u svome čistijem corpusu što je sasvim legalno, uz pretjerivanja i pritiske koji su nelegalni. Naš jezik neće od srpskog biti različit poput slovenskog, no razlika u odnosu na srpski itekako postoji, što se jako dobro vidi npr. u kazalištu. Još prije 15 godina ili prije 20 bilo je sasvim neprikladno i nemoguće odigrati jedan srpski prijevod na sceni HNK ili Dramskog kazališta Gavella, jer postoji jedna druga metrika, i jedan drugi osjećaj jezika, jedna druga fonetika.

✱ Početkom 90-ih ta je politika napadno inzistirala na kulturnoj legitimaciji. Parola "tisućljetna kultura" bila je opće mjesto svih stranaka koje su držale do svog hrvatskog habitusa. Kako je moguće da se unutar tako osviještenog političkog korpusa kultura na kraju tako marginalizira? Rekli ste da je voda došla do grla.

- Hrvatska tisućugodišnja kultura jest činjenica, ali je čitava kulturna izvedba u Hrvatskoj od 50-ih na dalje maknuta na stranu. Njezina najbolja djela, bilo da se radi o pjesništvu ili o teatru, rađena su opozicijski. Ta je kultura izgrađena na pokušaju kritike aktualne politike socijalizma od 50-ih do 90-ih. Planetarnom propašću ove verzije socijalizma, mi smo, tematski, jedan dio visokovrijedne kulture izgubili. Imate primjer teatra. Pokušajte danas igrati čitav niz veoma važnih tekstova koji su imali svoju publiku i svoju recepciju, na kojima je izgrađivan slobodarski duh ove kulture. Danas će vam se to učiniti sasvim deseta stvar, pa čak su za sad i djela poput Brešanova "Hamleta u Mrduši Donjoj", čitavog niza Šoljanovih tekstova, ili Novakov roman "Zlato, Mirisi i tamjan" uglavnom dekontekstualizirana. Da ne govorimo o autorima nižega ranga, kao što je Fadil Hadžić, koji su čitav svoj dramski opus napravili na kritici bivšeg režima, ali na razini kritike sindikata, sindikalista, milicajaca i slično a sad to moraju preformulirati u kritiku policajaca i kućepazitelja umjesto jučerašnjih likova. Ili, ovdje se još nedavno igrao jedan Havelov komad. Kad je Berlinski zid pao, mi smo već bili u demokratskim promjenama, i njegova recepcija se sasvim promijenila. Vi tu niste imali što čuti. Taj tip, uvjetno rečeno, disidentske literature kojoj je u osnovi bilo unutarnje disidentstvo, je osnova hrvatske literature i njezinih vrijednosti. Sve je to otpalo po dva ključa. Najprije, iz činjenice velike povijesne promjene. I drugo, u novoj hrvatskoj demokraciji - mladoj, kako će se vjerojatno nazivati idućih pedeset godina - to je bilo naprosto isključeno, kao ona kultura koju ne treba niti diskutirati. Treba ju zaboraviti da bi se duhovno obnovili na načelima tisućljetne hrvatske kulture. Tako je glasila predsjednikova lozinka. Dakle, jedna kultura koja je bila dosta ofenzivna, u smislu izgradnje buduće demokracije, ili u smislu kritike aktualne politike socijalizma, opisana je zajedno s režimom kojeg je kritizirala. To što je ona u međuvremenu apsorbirala i najbolja svojstva hrvatske kulture iz perioda njene tisućgodišnjice, to što se borila protiv socrealističke, agitpropovske pa poslije i doktrinarnе i kontrolirane realnosti govora, koju je socijalizam za sebe uvijek htio imati, i što je ostvarila, pritom, čitavo polje neprolaznih estetskih vrijednosti, što se borila rafiniranom leksikom, sintaksom i rafiniranim tipom mišljenja, to nastupajućoj vlasti nije bila dovoljna legitimacija da bi takvu kulturu

podržala. Poslijeratni period hrvatske kulture je izbačen iz sedla. Izlučen. Praktički, hrvatska kultura je ostala bez definiranog mjesta, ona ima svoje ne-mjesto, da se tako izrazim, a na njezinom mjestu ništa ne postoji.

✱ Zašto je ta kultura morala biti potisnuta?

- Morala je biti potisnuta jer je pripadala jednom vremenu koje je palo.

✱ I jednoj državi?

- Da, i jednoj državi. Sadašnja situacija u kulturi nastala je po dvije osnove. Kada je prvi puta zahvaćeno u tkivo te kulture, zahvaćeno je po načelu predsjednikove lozinke, "duhovna obnova". Ta duhovna obnova nije, (u međuvremenu je ta lozinka i zaspala) urodila ničim osim njenom katoličkom izvedenicom, takozvanom čudorednom obnovom. Druga stvar - a prva s kojom se nastupilo - bila je revizija jezične sfere. Unutar te revizije izgledalo je da će se dogoditi puno toga, ali su se neki važni lingvisti pobunili i ta je revizija u jezičnoj sferi također propala. Na kraju imate i cilj stvaranja literature koja bi trebala biti jako impregnirana onim što se zove nacionalni osjećaj, i to je propalo. Realizacije tih lozinki dale su potpuno bezvrijedne rezultate..

✱ Neostatistički udar na kulturu je, dakle, doživio potupni krah?

- Ako želite izvršiti duhovnu obnovu, onda to možete izvesti unutar jednog zatvorenog ali i ekonomski moćnog sustava i krajnjih namjera države koja to može obaviti. Veliki režimi koji su inzistirali na duhovnoj obnovi morali su, usput, realizirati i estetike i nosivu filozofiju tih duhovnih obnova. Imali ste, na primjer, od '34. nadalje u njemačkoj takozvanoj *blu-bo* literaturi (Blut und Boden), pa smo imali socijalističku literaturu i velike pokušaje staljinizma da formulira svoju estetiku, od monumentalnih kazališnih predstava do pokušaja dokazivanja da postoji posebna lingvistika jezika radničke klase. Dakle uvijek postoji koncentracija na kulturu tamo gdje se hoće učiniti "duhovna obnova", ali i potreba da se momentim te duhovne obnove čak i kategorijalno fiskiraju. Osobno mislim da se danas kultura nalazi u situaciji gdje slabi interes države za nju, a povećava se represija na kulturu.

✱ Koji tip - represije? Zašto bi se povećavala represija ako slabi interes?

- Namjerno sam upotrijebio jednu paradoksalnu formulaciju, jer bi represija doista išla uz interes. Gubi se interes, a pojačava se pritisak koji je vidljiv u ekonomsko finansijskom tretamanu kulture. Otprilike, to znači ovo: "Dok vi ne pokažete rezultate (u odnosu na lozinke) dotle ćemo mi reprimirati kulturu po logici budžetsko-financijskog tretmana".

✱ Vi to doživljavate kao svjesno primjenjenu represiju?

- Ne. Ja to ne doživljam kao svjesnu represiju, ali je posve svejedno je li ona intencionalno tako zamišljena ili nije. Njen je konačni rezultat represivan. Ako se ukinu autonomni izvori financiranja, i sve se svede na budžet, dobijate kontroliranu kulturu. Jer za novac koji ćete nekome dati iz budžeta, postoje i određeni kriteriji koji s njom imaju veze. Ili, s druge strane imate autonomne izvore financiranja uz budžet pa imate pluralnu kulturu.

✱ Kultura je, dakle, opet na raskršću?

- Mi se nalazimo na jednoj vrlo osjetljivoj točki, gdje se ponovo u kulturi odlučuje o tipu demokracije u Hrvatskoj. Kao što je kultura bila generator demokratskih promjena, tako će kultura ponovo artikulirati demokraciju u Hrvatskoj, po mom mišljenju jače i preciznije negoli pobuna radničke klase i štrajkovi. Ljudi koji danas vode državu morali bi imati više političkog senzibiliteta prema činjenici da mi imamo veoma dobar uvid u to što je kultura u Hrvatskoj zadnjih 45 godina značila. Siguran sam da će ponovo kultura biti generator pozitivne kritike i promjene. Postoji nešto što ja nazivam hrvatskim pijetizmom, dakle, okrenuti se u sebe i čekati bolje vrijeme. Okrenuti se prostoru vlastite duše i ne činiti ništa jako revolucionarno. Ali sve to ima granicu, trenutak u kojemu puca. Ni zloglasno "Okno" svojedobno se nije uspjelo održati kao sredstvo represije. I raspalo se. Moja teza je da bi za jednog zrelog političara odnos prema kulturi trebao biti u središtu njegove pažnje.

✱ Što se od svega toga o čemu govorite dalo vidjeti na sastanku s premijerom Valentićem?

-Moram priznati da sam od predsjednika Valentića dobio ne samo verbalna uvjeravanja, već sam i po metodologiji njegova mišljenja vidio da je sklon autonomnim izvorima financiranja i pluralizmu u kulturi. U jednom mi je trenutku čak i izrijekom kazao: "ne nalazimo se u socrealizmu!" Ja sam mu odgovorio da je, dođuše, istina da se ne nalazimo u socrealizmu - ali da bi smo to još mnogo čime morali i dokazati. Nije u tom razgovoru bilo znakova zloslutnosti, upravo obratno. Druga je pak stvar koliko predsjednik vlade, i u nekim drugim područjima, ne samo u kulturi, može prijeći u takozvanu drugu fazu ekonomske reforme. Rekao sam mu: ako vi to u privredi još ne možete, mi smo neka vrsta prethodnice.

"Naš ministar vanjskih poslova uvijek vrlo marljivo ili pedantno uporabljuje riječ "glede" a pri tom kaže "glede bazičnih problema" pri čemu ga razlika između baznog i bazičnog (bazično se odnosi na kiselinu a bazno na temeljno) uopće ne zanima. Važno da je upotrebio riječ "glede". Takvom se uporabom jezika semantički legitimiramo kao, recimo, predsjednikovi ljudi, a s druge strane nam sve drugo, što bi pripadalo jezičnom materijalu, i nije odveć važno."

✱ Na što ste konkretno mislili?

- Po mom mišljenju postoji visoka doza straha u ovoj državi, od te druge faze. Ne zato što bi ona sobom donijela neke dodatne potrebe, - ili, ne samo zbog toga - već i zato što postoji strah hrvatske socijalne države u odnosu na tržište i liberalni koncept. Premijer nam je rekao da on zastupa upravo ono što i mi zastupamo. Ali mi zastupamo liberalnu ekonomiju i slobodno ponašanje u kulturi. Mi zastupamo kulturu čiji generatori imaju što više financijske neovisnosti jer u tom slučaju nema one represije, o kojoj smo govorili, ukoliko se ne bi radilo o još jačoj recesiji.

✱ Vi se nalazite unutar istog diskursa s premijerom, na dva različita kolosijeka?

- Cirkuliranje jezika i cirkuliranje roba ima neke zakonitosti visokog stupnja sličnosti i podudarnosti. Liberalnost na tržištu otvara i tržište diskursa, a tržište diskursa otvara, do optimuma, ono što možemo zajedno držati pod zajedničkim apstraktnim naslovom - sloboda.

✱ Zadnji događaji, ne samo u kulturi u zadnja dva tjedna, maksimalno su konfrontirana dva različita tipa diskursa. Što se iz toga može dijagnosticirati? Kamo idemo?

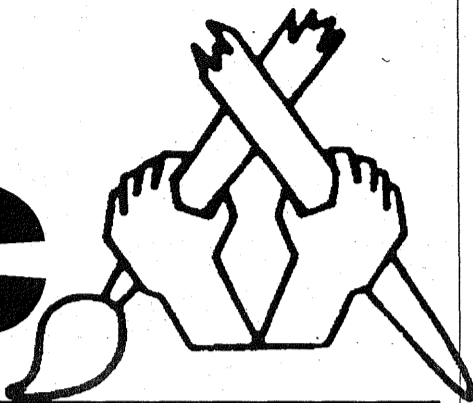
- Trenutno se počinje formirati, ili oslobadati, specifični diskurs - diskurs sindikalne borbe. Reformira se i dobiva na važnosti i diskurs političke borbe, što je još do jučer bilo nezamislivo. Ti su procesi nastali odvojeno, a kulminirali su u jednom trenutku. Neki političari će reći da je to bilo u dosluhu, da sindikati, prosvjeta i kultura imaju veze s osnivanjem M&M stranke...Što je do te mjere stara teza da se kroz nju najbolje vidi koliko je stari boljševički diskurs ponovo uzeo maha. U svemu se vidjela organizacija, u svemu se vidio sustav i dosluh. Ako sada slušate izvješća sa sastanaka HDZ-a, gdje se ide na kritiku MM grupe, jedna sociolingvistička ili politolingvistička analiza bi pokazala toliku sličnost ovoga diskursa onom bivšemu, da bi stvari bile neugodno razotkrivene, razotkrivene do kraja. Sve sintagme, sve formule i partijske anateme su identične. Gotovo da ne postoji mjesto kritike u kojem se u potpunosti ne poklapa s formulama i artikulacijama bivšeg režima iz faza kada je on otkrivao svoje neprijatelje, svoje otpadnike i disidente, njihovu povezanost i spregu s vanjskim neprijateljima. To je postalo dosadno. Mene u našoj politici uistinu najviše zabrinjava taj element. Vladajuća stranka postaje beskrajno dosadna. Ta repetitivnost, ponavljaštvo, govori o tome da se ničeg boljeg ne mogu sjetiti. To otkriva potpuni nedostatak političke imaginativnosti, a nedostatak imaginacije je u politici zabrinjavajući kao i niz drugih pojava.

✱ Hoćete reći da je jedan tip diskursa konačno definitivno potrošen?

- Jedan tip jest potrošen. Mislim da se u diskurzivnom ponavljanju, unutar ovoga što se događa, a u odnosu na ono što se u socijalizmu ranije događalo, događa još nešto što bi moglo biti veoma pogubno po stranku na vlasti. Ljudi lako prepoznaju ono što ih je i prije ubijalo, na razini govora koji ide s televizije, radija, poslušničkih katedara. Socijalizam nije pao samo kao sustav koji ne funkcionira. On je pao i zbog gađenja! To je, dakako, jedna veoma apstraktna kategorija. Ali je pao zbog gađenja čitavog naroda na rezultate, od kadrovske do ostalih. Nešto se *sedimentiralo*. Ta riječ nije sasvim precizna, ali dobro opisuje ovo o čemu govorim. Nešto se sedimentiralo u jedan rezultat, koji je bio izuzetno nepovoljan po socijalizam, i koji ga je oborio. Nije socijalizam obaralo, u svakom trenutku i jedino ono što se događalo u Bleiburgu ili na Golom otoku. Socijalizam je oborilo gađenje. Gađenje bi moglo utjecati i na sljedeće izbore rezultate.

Tko je kriv za katastrofalno stanje u kulturi

Kultura nije plac

Bilo koji tip samostalnog mišljenja Država/HDZ neće financirati, zato Valentić umjetnike i upućuje da se obrate Državi kad im ponestane novca. To je već davno prokušani oblik kontrole koji na kraju i rezultira katastrofalnim estetskim dostignućima.

Sama činjenica da hrvatski kulturni djelatnici kreću u križarsku vojnu protiv svog vjekovnog neprijatelja — nadležnog Ministarstva, je za pohvalu. Druga je pak činjenica da su u planiranju prosvjeda napravljene kardinalne greške u koracima. Glas kulturnog puka podigao se tek u trenutku kad je Vlada, odnosno njen čelnik **Valentić**, zabranio posredno (kroz sistem poreza) i neposredno (poduzećima s većinskim državnim udjelom) sponzoriranje u kulturi. Dakle, kad je javno obznanjeno da love više neće biti tak ni za one najsnalažljivije. To je kulturne djelatnike pogodilo u srce. Zašto? Normalno, radi egzistencije. To prokazuje njihovo nerazmišljanje tijekom prošlog vremena a šutnja proizšla iz nemišljenja značila je pristajanje uz tekuću politiku. Gospodin **Valentić** je sada zatečen neiskrenošću hrvatskih kulturnih djelatnika. Naime, on je vjerovao da su oni uz njega. A, eto nisu.

Uz tražnju povratka mogućnosti sponzoriranja kulturni djelatnici ističu i zahtjev za artikulacijom hrvatske kulturne politike za koju je već duže vrijeme bjelodano da ne postoji. Čak i gospodin **Hrvoje Hitrec** u *Večernjem listu*, njihov kolega, se tome smije, upozoravajući na svoju osobu koja je to pitanje problematizirala kad je trebalo, pa ne želi sada kad to traže svi. **Hrvoje** normalno zna sistem i kad bi on bio ministar za kulturu sve bi bilo **JASNO**.

Simptomatično je da kulturni djelatnici ni do danas nisu razumjeli da ih država zove kad ih treba, ali plaća samo one koji djeluju u zadanim okvirima proklamirane državne umjetnosti, tj. one koja će ostaviti traga o sadašnjoj vlasti. Bilo koji tip samostalnog mišljenja **Država/HDZ** neće financirati, zato **Valentić** umjetnike i upućuje da se obrate Državi kad im ponestane novca. To je već davno prokušani oblik kontrole koji na kraju i rezultira katastrofalnim estetskim dostignućima.

U *Lisinskom* niti jednom kulturnjaku nije na pamet palo da podrži štrajk prosvjetnih djelatnika, iako je očigledno da dijele sličnu sudbinu, ali su se zato svi razveselili **Svrta**noj zajebanciji s interpretacijom pisma koje im je ministrica **Vesna Jurkić-Girardi** uputila povodom njihovog prosvjeda. Čak i činjenica da im je prosvjed ispred ispred zgrade HNK - bio **ZABRANJEN** nije u *Lisinskom* bila spomenuta. Obzirom da pišemo o prosvjedu ozbiljnih ljudi te činjenice njegovu ozbiljnost umanjuju. Ovacije je "pobralo" čitanje pisma podrške **Ivana Supeka** "Denuncijantsko" u svojoj biti svojim je tonom i sadržajem kulturne djelatnike inspiriralo i nadahnulo jer govorilo je o biti problema: nisu krivi **Valentić** i **Girardica**, već pogrešno provođenje cjelokupne hrvatske politike. Dakle, poglavar **Tudman**. Hrabrosti da to sami istaknu kulturni djelatnici na svom

prisuđu u *Lisinskom* nisu imali. Tako se vraćamo zaključku s početka. Prosvjed je ipak održan samo radi zabrane sponzorstva, a posredno će svojim činjenjem ustoličiti određene kulturne djelatnike na određene pozicije moći sakojih se vidi trezor, a koji će pak predstavljati svoje kolege. (Čekamo Sabor hrvatskih kulturnih djelatnika).

Tako će država koristeći sam razlog protesta spriječiti ono najbitnije: korjenitu promjenu državne kulturne politike. **Valentić** je već naglasio kako će kultura dodatno dobiti milijun do dva (nije to plac) DM, vjerujemo za ono što državi treba. To će nekima biti dostatno, a nekima koji ni o toj raspodjeli neće imati pojma bit će dovoljan razlog da u kafićima protestiraju protiv svojih dojučerašnjih kolega. Onima pak koji stvaraju svoju osobnu autohtonu kulturu koja je Hrvatska samo po tome što je razvidna u zemljovidnom smislu (tečno, grunge, rap, garage, postpunk, acid, motorola...) za sve zajedno se j..., jer nikad ništa i nisu dobili. Njihov stil ARTA nije zadan vlašću nad njima i njenim našim **KAPITALOM**. "Obnova zemlje (a valjda i kulture) financira se iz poreza", kaže reklamna poruka ministarstva financija u *Večernjem listu*.

Čije zemlje?

Zlatan RAZBOR

Tema mog izlaganja, a to je autonomija sveučilišta i akademske slobode, nije nikada imala naročitu prođu u Hrvatskoj. Uvijek je bila zanimljivija kolegama u Beogradu. Vjerojatno zbog toga što Srbi, kao što srpski pisci često ističu, obožavaju šefove policije i vole ih vidjeti na vrhu vlasti. Zato u Srbiji sveučilišni profesori i drugi znanstvenici moraju biti zabrinuti za svoju autonomiju i svoju slobodu. U Hrvatskoj za takvu zabrinutost nikada nije bilo mjesta, zato što Hrvati vole da im na čelu bude doktor znanosti. A kad doktori znanosti kroje autonomiju sveučilišta i akademskih sloboda, to ne čine kao policajci nego kao znanstvenici, pa iz toga ne mogu izići štete za Sveučilište i znanstvenike. Do sada najplodniji primjer bio je onaj doktora prava i akademika na čelu države i partije te talentiranog sociologa na čelu ministarstva prosvjete. Njihov uradak mogla bi potamniti samo još sretnija simbioza znanosti države i partije koju su sada stvorili predsjednik i svi predsjednikovi ljudi.

ARKzin objavljuje tekst dr **Ivice PAĐENA** o intenzivnim napadima na autonomiju Sveučilišta. Tekst je pročitao na skupu HHO o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj, u veljači ove godine

Udar na

Šezdesetosmaši-kidnaperi

Postoje još dva razloga zbog kojih tema akademskih sloboda i autonomije sveučilišta izgleda neprimjerena ovom skupu. Jedan je atmosfera u kojoj djeluju danas i sveučilišta u najrazvijenijim zemljama. Vidljiva je iz nedavnog članka u "Economistu" koji dokazuje kako sveučilišta ne daju doprinos ekonomskom razvoju koji se od njih očekivao 60-tih, a ne daju, iz članka se dade naslutiti, među ostalim zato što su današnja zapadna sveučilišta kidnapirana od šezdesetosmaša. Ako još nije, ta će interpretacija biti ubrzo recitirana u Hrvatskoj.

Napokon, glavni su predmet ovog skupa, posve zasluženi, kao i drugih takvih skupova, grubi nasrtaji na život i tijelo ljudi zbog rasnih, vjerskih ili političkih motiva. Stoga u tom kontekstu u razgovorima o slobodama ljudi koji, prema popularnoj predodžbi ionako uživaju najveću moguću slobodu, naime da spavaju do kad žele, a još primaju punu plaću, pa makar i onu podnarednika, doista može izgledati kao prenemaganje. Vjerujem da, usprkos svim tim razlozima, akademske slobode sve-

učilišnih nastavnika i drugih znanstvenih istraživača te autonomija sveučilišta kao način njihove provedbe jest jedno od središnjih pitanja prava čovjeka u Hrvatskoj. S jedne strane u situaciji u kojoj hrvatsko biračko tijelo još nije definirano interesno, to jest položajem birača u strukturama društvene moći, kako se nekad reklo proizvodnje, birači se još uvijek orijentiraju ovisno o stupnju svoje neobrazbe, to jest ovisno o tome koliko su u stanju uočiti složenost problema o kojima odlučuju. Tako su, kao što znamo, birači s visokom stručnom spremom najskloniji tome da glasaju za liberale, oni s višom za HNS, oni sa srednjom ili nepotpunom srednjom za HDZ. Stoga nije daleko od pameti da je onome tko želi objektivno svojoj vlast u Hrvatskoj u interesu da 1) ne dođe do uspostavljanja normalnih institucija i procesa građanskog društva i države unutar kojih se birači opredjeljuju po svojim interesima, a ne po stupnju naobrazbe, i 2) da birači ostanu što manje obrazovani.

Letimičan pogled na dosadašnje rezultate u tranziciji, napose u visokom obrazovanju, u kojemu je Hrvatska po broju studenata i diplomiranih bila i ostala jedna od najzaostalijih zemalja u Europi, pokazuju da oni koji su danas na vlasti u Hrvatskoj veoma dobro znaju svoje interese. Ono što začuđuje jest da stranka za koju glasaju najobrazovaniji dijelovi biračkog tijela te koja je čak uspjela postati najjačom opozicionom strankom u Hrvatskoj, nema sustavnu politiku razvoja znanosti i visokog obrazovanja. Kad sam ih na to pozvao onda su rekli "mi se borimo putem amandmana". Ne znam kako se netko može boriti putem amandmana ako nema koncepciju za koju se bori. A kada niti vlast niti opozicija nemaju sustavnu politiku u sektoru koji je vitalan za politički, kulturni i ekonomski razvoj zemlje te o kojemu ovisi ostvarivanje prava na obrazovanje i slobode znanstvenog istraživanja, onda bi to moralo biti razlogom za zabrinutost skupa koji raspravlja o Hrvatskoj kao državi ljudskih prava.

S druge strane, u situaciji u kojoj najvažnije hrvatske politike alternative imaju barem privid složenih stručnih pitanja, uloga znanstvenika i znanstvenih ustanova u velikoj mjeri odgovara ulozi državnih stručnih zavoda i državnih sudova. Naime, dileme hrvatske politike nisu da li Hrvatska ili Jugoslavija, da li kapitalizam ili socijalizam i slično, a barem prividno dileme nisu da li cjelovita ili podijeljena Bosna, niti da li privatizacija ili ne. Dileme su služena pitanja, kako sa Srbijom uspostaviti političke odnose bez impliciranja obustanka od hrvatskih prava i interesa, kako kombinirati prodaju dionica s besplatnim djeljenjem *vauchera* i slično. Kredibilitet imaju ona rješenja iza kojih su u stanju stati najviši kvalificirani nezavisni stručnjaci. Nepotrebno je dodavati da je po svemu sudeći upravo zbog toga predsjednik oko sebe okupio tolik broj vrsnih znanstvenika kolikim nije raspolagao niti jedan od ranijih hrvatskih vladara, odnosno vladara Hrvatske. A nije daleko od pameti da krug znanstvenika koji je tako čvrsto oslonjen na vlast ima prirodnu potrebu da onim znanstvenicima koji se radije drže struke i Sveučilišta zaničaju kvalifikacije ili barem nezavisnost. Što pak znači da je interesna konstelacija u Hrvatskoj danas takva da autonomija sveučilišta i akademske slobode imaju onu funkciju koju u razvijenim porecima imaju nezavisnost sudova i sudaca.

Oni na drugoj strani imaju onu vrstu protivnika koje su suci s potrebom za nezavisnošću imali u komunističkom

IVAN SUPEK, predsjednik HAZU

PISMO PODRŠKE

Na Hrvatsku se sručila najezda bezdušnih barbara koji ubijanjem, razaranjem i protjerivanjem pučanstva stvaraju svoju Veliku Srbiju, stogodišnji cilj bezumnika. Obrana domovine zahtijeva od svih nas najviše požrtvovanje i samprijekor. Sve te žrtve lakše ćemo podnijeti ako budu jednako i pravično raspodijeljene. Kultura je bila stoljećima najjača obrana hrvatske opstojnosti i stoga ne smijemo dopustiti da se guše znanost, umjetnost i prosvjeta i da se uvuče barnarizam među nas.

Neprihvatljivo je da za kulturu nema financijskih sredstava dok ovaj strašni rat traje. Državna politika smula je u sukob s Muslimanima-Bošnjacima, čime nismo samo gubilisimpatije na zapadu i pristupe europskim organizacijama, nego i opteretili proračun bar s pola milijarde dolara. Jednako štetno obavlja se privatizacija kojom giolme stečena imovina naroda prealzi u posjed zelenaša, mešetara, članova vladajućeg vrha, pšonajviše. A od te roivatizacije na hrvatsmki način, kao što se to već u svijetu i naziva, tek mali procenat odazi u državni proračun. Stoga odbijamo tvrdnju da nema novca. Naprotiv, dosadašnja državna politika teško je pogodila svu kulturu. Kako da prihvatimo odozgo apele za žrtvu, kad nam oni na vlasti tako malo daju uzopra za samoodricanje i skromnost? Vlada nema svoj novac, nego joj sav prihod dolazi od poreza, podržavljenja društvenog vlasništva i (ubuduće) stranih kredita, pa se nesmije ponašati kao gospodar, nego se sva fiskalno ili drugačije pribavljena sredstva moraju dijeliti prema nasušnim potrebama zemlje. A ništa nemože podići tako ljudski duh i radni elan kao poetska riječ, glasovi kazališta, djela svih stvaralaca i vizionara. Hrvatsi su suzili jednu strahovitu armiju upravo rasplamsanim rodoljubljem i brigom za ljuska prava, a to se oduševljenje danas najviše birokratskom arogantnošću i gramzljivošću onih na položaju kojipo zastavama anakroničnog kapitalizma čine pronevjere i krađe. Sučeljeni s osvajačkom Velikom Srbijom i u slomu boljševičkog sistema, kultura mora Hrvatsku izvesti na humano obzorje i u suvremeni svijet.

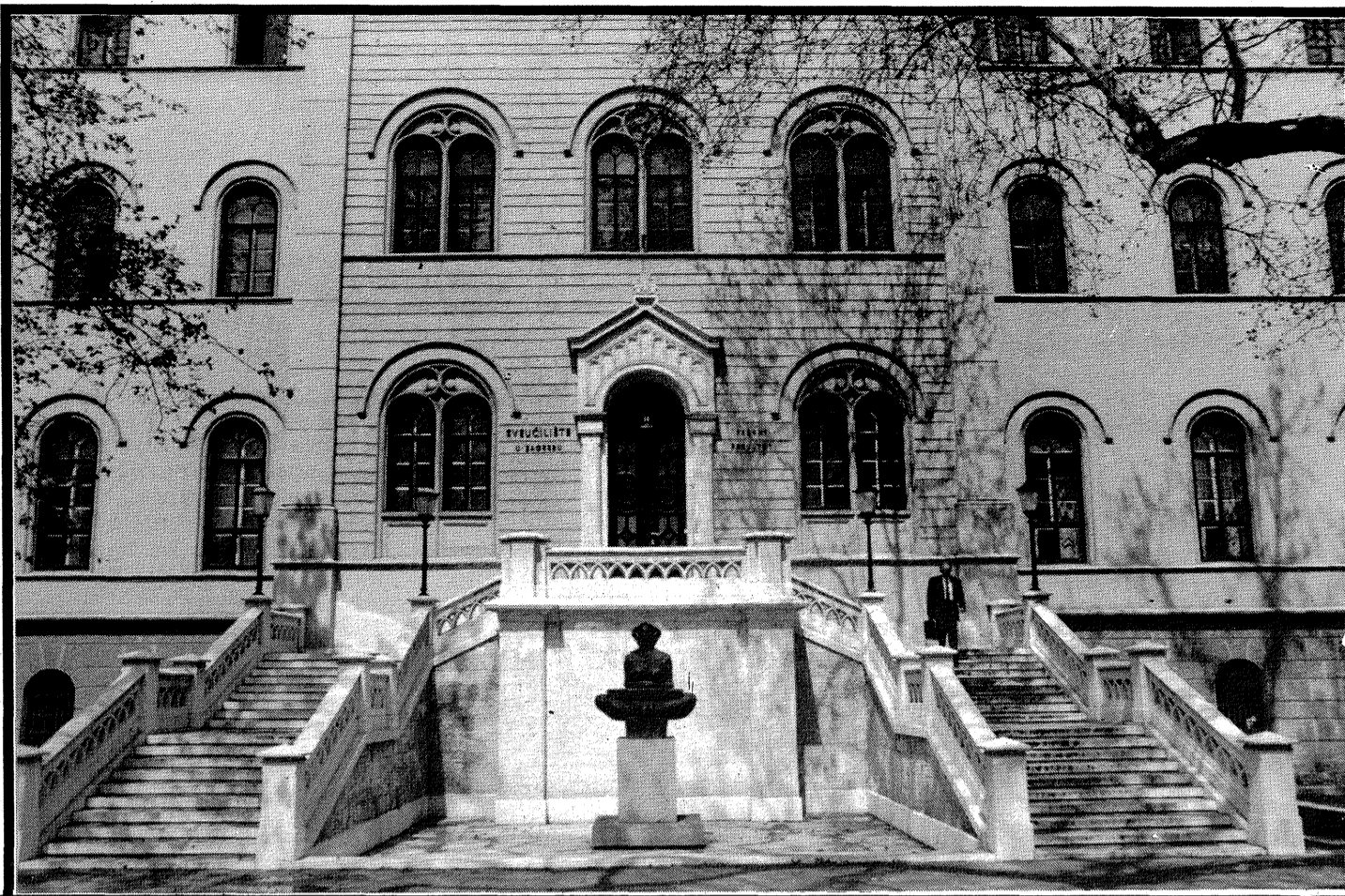

FOTO: arkPHOTO

Sveučilište tek slijedi

Najviše od svega zastrašuje svjedočanstvo dvojice studenata, koji su izjavili kako su bili pozvani u Sabor na razgovor jednome od čelnika saborskih odbora koji im je kazao da njemu i njegovima nije toliko stalo do Zakona o visokim učilištima, koliko do toga da sa Sveučilišta odstrane neke nastavnike. Štoviše, taj im je saborski dužnosnik pokazao listu nepoželjnih nastavnika, te zatražio od tih studentskih predstavnika da organiziraju bojkot nastave tih nastavnika!

aparatu. Nisam u mogućnosti da podrobno navedem i raščlanim povrede autonomije sveučilišta i akademskih sloboda u posljednjih nekoliko godina.

Zloupotrebe

Flagrantnih povreda bilo je, nadam se relativno malo ili one nisu poznate. No stvoreni su temelji za zloupotrebe zastrašujućih razmjera. Navest ću samo nekoliko indikativnih primjera. Još 1991. godine Ministarstvo znanosti dodijelilo je potpore za znanstveno istraživačke projekte bez javno unaprijed obznanjenih

ili naknadno objašnjenih mjerila. Tako se, bez pravno ili stručno valjanih razloga, više znanstvenih istraživača našlo bez sredstava za rad ili čak bez sredstava za život, a popriličan broj se našao, bez ikakvih vidljivih razloga, na slabo plaćenim projektima. Teško je bez sustavnih pokazatelja, kojima po prirodi stvari ove tajnosti raspolaže samo Ministarstvo znanosti, odrediti koliko je u tom postupku dodjeljivanja potpore bilo elemenata slučajnosti, a koliko možda pohlepe ili pak svjesnih pokušaja distriminiranja neposlušnih znanstvenika.

No očito je postavljen temelj jednog novog, tajnog, sustava u kojemu obični znanstvenici, ili, pak, novinari, ne znaju po kojim kriterijima Ministarstvo znanosti dodjeljuje potpore za znanstveno istraživačke projekte, znanstvene skupove, znanstvena društva, znanstvene časopise ili službena putovanja za znanstvenike u inozemstvo. Ne samo da ne postoje objavljena opća pravila, nego ne postoji niti uredan postupak komuniciranja sa zainteresiranim strankama. Tako mi je više kolega potvrdilo valjanost mog iskustva, da se na pisma Ministarstvu znanosti, koja upućuju znanstvenici odnosno sveučilišni profesori, redovito ne odgovara ni od koga u tom Ministarstvu. Štoviše, u ruke mi je dopao tekst na kojem je pisalo da je Pravilnik Ministarstva o financiranju znanstvenih skupova, društava i znanja. Taj dokument, koji nije objavljen kad je navodno, ističem ovo navodno da me netko ne bi baš mogao lako tužiti, donesen krajem 1992. godine, ali se navodno, opet navodno, ipak primjenjuje od službenika Ministarstva. Iznio sam te navode pred zamjenikom ministra znanosti u radio-emisiji u lipnju 1993. godine i on ih nije opovrgao. Daljnji primjer je novi Zakon o visokim učilištima. U analizi nacrtu tog Zakona, koja ima opseg nekih 60-tak stranica objavljenoj u zborniku Pravnog fakulteta u Zagrebu iz 1993. godine, ustvrdio sam da taj dokument sadrži odredbe protivne ustavnim odredbama o autonomiji sveučilišta i o odvajanju crkve i države.

Indeksi nepoželjnih

Nemam prilike sada ulaziti u detaljnu analizu sadašnje, konačne, verzije teksta,

međutim, nema nikakve sumnje da su i odredbe samog Zakona o izboru sveučilišnih nastavnika, koje stavljaju taj izbor u jednoj fazi u nadležnost područnih vijeća Ministarstva znanosti, protuustavne. Dalje bi se moglo govoriti o jednoj uputi, na koju me je jučer upozorio jedan kolega, a koja daje rektorima četiri sveučilišta pravo da blagosiljaju izbor svakog od nastavnika koji sad idu na izbor. Još više od samog Zakona o visokim učilištima zabrinjava bezobzornost koja je neposredno prije njegovog donošenja pokazana za Zakone na snazi u tijeku osnivanja hrvatskih studija na sveučilištu u Zagrebu. Kažem bezobzornost, jer se mogu pozvati samo na neke izjave nadležnih ljudi koji su rekli "tko sad treba paziti na zakone, to nije važno".

No najviše od svega zastrašuje svjedočanstvo dvojice studenata, studentskih predstavnika, dano pred skupom koji je u toku donošenja Zakona o visokim učilištima održala u Zagrebu jedna politička stranka. Na tom sam skupu bio prisutan - ako treba ja ću kazati pred nadležnim organima o kojem se skupu radi i prozvat ću tu gospodu da ponove svoje izjave, mada ne bih, naravno, želio da im se to mora dogoditi. Ti su studenti izjavili kako su bili pozvani u Sabor na razgovor jednome od čelnika saborskih odbora koji im je kazao da njemu i njegovima nije toliko stalo do Zakona o visokim učilištima, koliko do toga da sa Sveučilišta odstrane neke nastavnike.

Štoviše, taj im je saborski dužnosnik pokazao listu nepoželjnih nastavnika, te zatražio od tih studentskih predstavnika da organiziraju bojkot nastave tih nastavnika. Usput rečeno, navedeni studenti su sveučilišne nastavnike na tom skupu uvjerali kako se niti jedan ne nalazi na listi. Ne začuđujuće, naša intuicija, nas koji smo bili okupljeni, da su na čelu liste P&P je bila točna. Ja ne znam da li sam se u međuvremenu i ja plasirao kao još jedan P na listu ili ću biti plasiran kad ovo sve izgovorim, vidjet ćemo što će se dogoditi. Navedeni primjeri pokazuju da postoje dobri razlozi za zabrinutost za akademske slobode i autonomiju sveučilišta. Ipak najviše zabrinjava da za prave nasrtaje na Sveučilište i znanost koji se čini se tek spremaju, nema pripremljenoga odgovora. Stranke, kao što sam kazao, nemaju

zapravo nikakav stav o tome, i to ih pitanje ne zanima.

U Hrvatskoj, osim toga još ne postoji profesionalno udruženje sveučilišnih nastavnika i drugih znanstvenih istraživača. Postoji vrlo dobar sindikat, međutim on ne može neke funkcije obavljati, kad god se pojave diskrecije i stručna pitanja. A postojeća granska i lokalna udruženja nemaju niti ambicija, a kamoli snage da djeluju kao zaštitnik pravnih ni stručnih interesa svojih članova. Ne postoji niti potrebna dokumentacija jer Ministarstvo svoje dokumente taji, tako da je to počelo činiti i sveučilište, upravo sam informiran jučer od jednog novinara. A nemamo čak niti elementarne dokumente o stanju akademskih sloboda i autonomije sveučilišta u svijetu. Nema dakako niti pravnik sa dovoljnim kvalifikacijama da se bave tim problemom. Mene osobno dodatno zabrinjava činjenica da niti jedini tradicionalni i još uvijek neosoporni moralni autoritet, a to je katolička crkva, nije u stanju razlučiti što se događa u hrvatskom akademskom svijetu.

Određeni krugovi iz katoličke crkve ponijeli su se u pitanju autonomije sveučilišta i akademskih sloboda ili nezainteresirano, što ne bi smjeli već zbog toga što je katolički bogoslovni fakultet dio sveučilišta u Zagrebu. Ili su se čak našli na strani prava. Dovoljno je spomenuti okolnosti u kojima je ljeta '93. godine Ministar znanosti raspisao natječaj za upis na studij filozofije na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove sveučilišta u Zagrebu, te istim aktom upis na već spomenute hrvatske studije. Nitko od mjerodavnih iz crkve nije se javno pitao na temelju kojeg je to propisa Filozofski fakultet družbe Isusove, i na temelju kojeg pojedinačnog akta postao dijelom, članicom Sveučilišta u Zagrebu. Nije se kasnije nikada više pojavljivao u tom svojstvu. A ako ta odluka i jest kojim slučajem, a mislim da ne može nikako biti, u skladu sa slovom zakona, nije se nitko pitao da li je primjereno da državni ministar raspisuje natječaj za upis u vjersku školu. Pa makar i školu s pravom javnosti što tada nije niti postojalo kao mogućnost prava javnost. Što više, u kuloarima se pričalo da su neki svećenici ponosni na to što su sudjelovali ili čak inicirali osnivanje hrvatskih studija. No ono kako sam već naznačio nije bilo utemeljeno na važećim zakonima.

Nove akademske udruge

I danas kada imamo situaciju da se crkva pokazala kao možda posljednja brana morala i legaliteta kad je riječ o Bosni da je vrlo jasno, mnogo jasnije od bilo koje druge institucije od samog početka inzistirala na legalitetu, a to znači Bosnu treba sačuvati cjelovitom zato što je ona međunarodno priznata država, a međunarodno priznata je zato što ima stoljetne granice, vrlo je čudno da si neki ljudi u crkvi uzimaju luksuz da tako flagrantno ne poštuju zakone države u kojoj žive. U svijetlu tih činjenica izgleda mi osobno važnim da, ako se ne varam, baš danas napokon utemeljeno Hrvatsko vijeće učenih društava, kao prvi korak u stvaranju autonomne udruge, nadam se, većine znanstvenih društava i većine znanstvenika u Hrvatskoj. Ta zajednica, dakako, neće biti konkurencija sindikatu, nego se nada da će s njim tijesno surađivati.

Nadalje, izgleda mi izvanredno važnim da se upravo ovih dana perfektuira inicijativa za osnivanje hrvatske pravne zaklade koja će biti usredotočena na podupiranje istraživanja i savjetovanja o pravima čovjeka, i to kako onih elementarnih prava i sloboda, kakva su prava manjina u Hrvatskoj, te prava prognanika na povrat u njihove domove u okupiranim dijelovima Hrvatske, tako i složenijih prava izvedenih iz takozvanih prava prvog amandmana, naime sloboda govora i savjesti, sloboda tiska i radio difuzije, te onoga o čemu sam govorio, a to su akademske slobode i prava, te pravni odnosi države i vjerskih zajednica. Koristim ovu priliku da sve zainteresirane pozovem na suradnju i osnivanje u budućem djelovanju Hrvatskog vijeća učenih društava te Hrvatske pravne zaklade.

dr Ivica Paden

(prema tekstu redakcijska)

SEDMODNEVNA AGONIJA PROFESORSKOG ŠTRAJKA

Jedan kardinalov telefonski poziv premijeru Valentiću stubokom je promijenio daljnji tok odnosa između štrajkača i države. Nekoliko sati poslije Vlada je izišla s "blagonaklonim" priopćenjem kojim su sindikalisti pozvani na "korektne i djelotvorne" pregovore, a moralno muštranje Valentića, a posredno i "gospode ministarke" od strane Kardinala Kuharića dio ispolitizirane javnosti percipirao je kao presedan svojstven banana republikama u Latinskoj Americi. Štrajkbreheri u prosvjeti i znanosti svoju "privrženost" ministrici i Vladinom antiinflacijskom programu demonstrirali su navodnim upozorenjem da se jezičac na vagi pomaknuo u korist nekakvoga klerikalizma u Hrvatskoj. U čitavoj sedmodnevnoj agoniji prožetoj neprestanim pokušajima za razbijanjem jedinstva sindikata koji su se većinskom odlukom izjasnili za ovaj, dosad

juća". No, da li je stvarno pristala, u najmanju je ruku postalo upitno otkako je premijer Valentić, samo dan nakon potpisivanja Sporazuma sa sindikatima izišao u javnost s vrlo osebujućom njegovom interpretacijom kako će masa za plaće ostati ista, a da će se nakon novih koeficijenta odrediti nova osnovica za plaće iz čega je Nezavisni sindikat znanosti i visokog obrazovanja zaključio "da je nedvojbeno da će ta osnovica biti manja od postojeće". Istodobno, Škregro i Kostović, članovi najužeg Vladinog kabineta izjavljuju kako će primjena novih koeficijenta početi s odgodom, što je u cjelini sasvim suprotno onome što su se u Sporazumu dogovorili Vlada i predstavnici sindikata.

Obistine li se crme slutnje predsjednika Glavnog vijeća sindikata znanosti Vilima Ribića o lako mogućem izigravanju onoga što je dogovoreno unatoč jamčenju rječu

**Vrhunac licemjerja
prema toj profesiji
zapravo je prokazan tzv.
apeliranjem na učenike i
roditelje s njihovim
ustavnim pravom na
obrazovanje čime su
prosvjetari dovedeni u
poziciju podrivača kako
onog famoznog
državnog interesa "u
prijelomnim trenucima",
tako i mrzitelja
obrazovanja i učenika**

dublji od povećanja plaća, a što su državni mediji uporno lansirali kao osnovnim razlogom štrajku. Post festum stoji konstatacija da su plaće svakako bile direktni povod sedmodnevnom štrajku prosvjetnih radnika, napose stave li se u korelaciju koeficijenti u prosvjeti s onim u upravi i pravosuđu koji su bitno veći. Uzroke štrajku prosvjetara, koji je uzdrmao javnost više no bilo koja politička odluka, a za koje državni dužnosnici kao da neće ni da čuju treba tražiti u odnosu države prema školstvu i obrazovanju. A kakav je taj odnos možda najbolje ilustrira činjenica da primjerice Zakon o srednjem školstvu izglasan prije dvije godine nalaze resomom ministarstvu donošenje još 27 pravilnika kojima se ovaj, inače vrlo opštiran zakon treba detaljnije regulirati. Ministarstvo prosvjete dosada je "uspjelo" donijeti tek 10 pravilnika, pa je čitav segment osuđen na konstantnu improvizaciju. Osim što se sada, dva mjeseca prije mature, u srednjim školama još sa sigurnošću ne zna kako će ona izgledati (od kojih će predmeta biti sastavljena i hoće li je uopće biti), a da se ne govori o tome da je matura srednjoškolicima na inicijativu profesora dodjelji-

PROFESORI VLADA = 1 = 0?

najobimniji prosvjed zaposlenih u državi čini se da je na koncu najviše sluha za prosvjetarske zahtjeva pokazala baš crkva.

MINISTRICA POZIVA NA SAVJESTIII

Ministrica kulture i prosvjete Vesna Girardi-Jurkić u najboljoj kompartijskoj maniri proglasila je najprije prekid nastave da bi zatim pokušala staviti prosvjetarsku profesiju na kušnju pozivanjem onih kojima "to nalaže svijest" da prekinu štrajk i dođu za katedru. Nije tajna da se štrajkačima neposredno prijetilo otkazima, neprestano su im se "pod nos" stavljala dva mjeseca godišnjeg odmora te "pet-šest sati efektivnog posla dnevno", a vrhunac licemjerja prema toj profesiji zapravo je prokazan tzv. apeliranjem na učenike i roditelje s njihovim ustavnim pravom na obrazovanje čime su prosvjetari dovedeni u poziciju podrivača kako onog famoznog državnog interesa "u prijelomnim trenucima", tako i mrzitelja obrazovanja i učenika. U pismu Sindikata hrvatskih učitelja predsjedniku Tuđmanu, predsjednica ovog sindikata Mirjana Špoljar tek je načelno dataknula jedan od temeljnih razloga za štrajk: "Pravo na učenje znači i nastavne planove i programe koji omogućuju slobodu podučavanja i obrazovanja djece za društvo demokracije i ideale slobodnog svijeta znači i nešto više od krede i ploče(...), a to državi ne smije biti skupo".

Kako sistem prisile i ignorancije nije imao onaj efekt na štrajkače koji se isprva pretpostavljao, Vlada je, prisjećajući se epiloga prošlog saziva Vlade koji je urušen tek nepun mjesec nakon tadašnjeg prosvjetarskog štrajka napokon pristala na povišenje mizerne učiteljske i profesorske plaće za oko 25 posto koja je time postala samo "nešto manje mizerna i degradira-

Škregre i Kostovića, pitanje je hoće li se uopće moći uspostaviti i minimum povjerenja između poslodavaca i posloprimaca. Ribić je u jeku štrajka u srednjim školama, a neposredno nakon otvaranja mogućnosti ulaska u štrajk i sveučilišnih profesora upozorio kako se na fakultetima stvara atmosfera hajke na profesore, te se rade spiskovi onih koji su za štrajk. Premda je to, čini se iz posve praktičnih razloga opovrgao, Vlada kao i Odbor za nacionalnu sigurnost nisu mogli opovrgnuti ono čime su zaprijetili neposlušnim prosvjetarima - radnom obvezom. Ako je predjednik Vlade jedne države koja sebe hoće zvati demokratskom ustavno pravo (čl. 60. Ustava RH) građana na štrajk lakonski nazvao "ulicom", ako je pokušaj nametanja vojnih zakona civilnim djelatnostima (radna obveza) u stvarnosti preduhitren intervencijom kardinala i ako ministrica kulture i prosvjete čiji su dosadašnji govori bili

Piše: Antonio JUKIĆ

**Ako je predjednik Vlade
jedne države koja sebe
hoće zvati demokratskom
ustavno pravo (čl. 60.
Ustava RH) građana na
štrajk lakonski nazvao
"ulicom", ako je pokušaj
nametanja vojnih zakona
civilnim djelatnostima
(radna obveza) u
stvarnosti preduhitren**

**intervencijom kardinala i ako ministrica kulture i
prosvjete čiji su dosadašnji govori bili prepuni fraza o
"duhovnoj obnovi hrvatskog društva" štrajk onih koji
bi tu istu obnovu trebali "iznijeti na svojim plećima"
ne smatra dovoljno dobrim razlogom za svoju ostavku
(a to je bio isto jedan od zahtjeva štrajkača) onda je
sasvim deplasirano vjerovati u dobru volju Vlade da
preraspodjeli novac unutar već utvrđenog proračuna
za ovu godinu**

prepuni fraza o "duhovnoj obnovi hrvatskog društva" štrajk onih koji bi tu istu obnovu trebali "iznijeti na svojim plećima" ne smatra dovoljno dobrim razlogom za svoju ostavku (a to je bio isto jedan od zahtjeva štrajkača) onda je sasvim deplasirano vjerovati u dobru volju Vlade da preraspodjeli novac unutar već utvrđenog proračuna za ovu godinu.

POKUŠAJ MANIPULACIJE IDEALIZMOM

Prosvjetari su u razlozima zbog kojih su se odlučili za štrajk kao oblik borbe u okvirima demokratskih kanona naveli i opće stanje u prosvjeti. Sudeći prema tim razlozima uzroci štrajku bili su puno

vana protivno svim običajima tek u vrijeme drugog obrazovnog razdoblja. Iz nastavnog predmeta povijesti stručne komisije nisu se ni nakon tri izmjene svoga sastava uspjeli dogovoriti o konceptu tog udžbenika pa ga tako još uvijek nema. Slično je i s pravilnikom za darovite učenike koji je, kako tvrdi većina profesorskog kadra jednostavno neprimjenjiv budući ne postoje kriteriji za identifikaciju darovitih učenika koje opet nije regulirao zakon i slično...

Štrajk upozorenja učitelja i profesora zapravo je pokazao da se s njihovim poslovičnim idealizmom ne može bezgranično manipulirati. U pitanje je došao njihov "egzistencijalni minimum" kad fraze poput "svijesti za povijesnom zadaćom duhovne obnove hrvatskog naroda" padaju u vodu pred narastajućom hipokrizijom poklonjenih vila, luksuznih aviona i dvoraca za čega su stavke u

Proračunu uvijek dovoljno duboke. Koliko je odista Vlada bila arogantna i beskrupulozna sa štrajkačima za vrijeme štrajka najbolje svjedoči gest Vlade prilikom dolaska predstavnika Međunarodne udruge sindikata na zagrebački aerodrom. Njega je ondje dočekao izaslanik Ministarstva kulture i prosvjete s pismom koje mu je pokušao uručiti. Međutim, čovjek iz Međunarodne udruge ljubazno mu je vratio pismo i ne pročitavši ga. Kasnije je kazao kako mu se to uvijek dešava kada dolazi u nedemokratske zemlje, a vratio ga je nepročitanog jer je znao što u njemu stoji - poziv na sastanak u Vladi bez prisustva predstavnika hrvatskih sindikalaca.

Činilo se da je zadnja dva tjedna uskrtnuo *ancien regime!* Politički događaji, najdramatičniji od prvih izbora do danas, obnovili su žargon komunizma: od vladajuće se stranke odcijepio značajan dio stranačkih prvoboraca htijući načiniti neku vrst "HDZ-a s ljudskim likom".

U HDZ-u je tako ostala samo posve neprimorna "neprincipijelna koalicija" "tehnokrata" (u Kardeljevoj terminologiji ta je riječ predstavljala pogrdu, danas je na pola puta da postane pohvala) i "ustaša" (vrijednosni naboj ove riječi također je ponešto promijenjen zadnjih godina...). Ta je koalicija osudila "disidente" za namjernu destabilizaciju stranke, parlamenta i države ("pokušaj državnog udara"), a u aluzijama i za suradnju sa istočnim obavještajnim službama. HND je proglašen "strankom opasnih namjera", Manolić&Mesić hrvatskim Đilas-Rankovićem, a njihove su se povijesne zasluge - još do jučer kolosalne - istopile neobičnom brzinom.

"Ne smijemo biti naivni!"

"Disidenti" su odgovorili optužbama za boljše vizam, instaliranje totalitarizma, "prekrajanje povijesti dostojno Staljinova despotstva". M&M, dvojac s kormilarom, iznio je značajan dio prljavog veša stranke i države, a predsjednik se našao skandaliziran nad činjenicama koje, osim njega, znaju valjda svi u ovoj državi koji čitaju novine. Nezavisni demokrati odlučili su, ukratko, popu reći pop a bobu bob. HDZ je, ukratko, odlučio zadržati vlast. Pod svaku cijenu.

U isto vrijeme došlo je do štrajka prosvjetnih i kulturnih radnika koji su, uz puno buke, odlučili javno demonstrirati nezadovoljstvo stanjem stvari. Mnogi su, uključujući i **Tudmana**, naglas postavili dva pitanja: "je li sve to baš - slučajno?"; i drugo, "smijemo li biti naivni"? Hrvatska se našla na rubu ponora koji se tehnički naziva diktatura. Nedostajale su samo eksplicite izrečene riječi: vlast bez krvi ne puštamo!

Stvari se po svemu sudeći nisu odvijale slučajno, ali vjerojatno ne zato što ih je potakla neka tajna služba. Riječ je, zapravo, o prvoj "civilnoj" krizi u poslijeratnoj (?) Hrvatskoj: na jednoj strani našli su se profesori, nastavnici, kulturni radnici i - možda tek stjecajem okolnosti - *Hrvatski nezavisni demokrati*, a na drugoj strani - vlast, odnosno "reliquiae" HDZ-a. Na različitim razinama konfrontirana su, čini se, dva tipa viđenja bliske hrvatske budućnosti. Jedan, koji bi zbog rata (koji čas jest, čas nije završen, prema trenutačnoj konjunkturi) zadržao izvanredne ovlasti, što podrazumijeva sve vrste bespogovornog odricanja za kolektiv, i ispod toga, mnogostrukih pogodnosti za privilegirane lovce u mutnom. Na drugoj strani našli su se oni koji ozbiljno misle da je rat završen i da je red na civilnom životu. Na političkoj razini time je potvrđena teza **Nenada Zakoška**, iznesena upravo na stranicama ARKzina prije šest mjeseci, kako u HDZ-u nije riječ o sukobu "desnice" i "ljevice" već o nečemu drugom: "HDZ-ovo osvajanje vlasti nije tek demokratskim izborima legitimirano preuzimanje ograničenog političkog mandata" tvrdio je Zakošek, "nego "nacionalna revolucija". Revolucionarni prevrat prvenstveno je usmjeren na ostvarenje temeljnog cilja pokreta, nacionalne nezavisnosti, ali i logikom revolucionarne dinamike teži "zauzimanju" i "preokretanju" svih društvenih

HRVATSKA NA RASKRIZJU

Borba za Tudmanovo nasljeđe

Piše: Boris RAŠETA

pozicija (u skladu sa - sadržajno neodređenim - kriterijem "nacionalnog interesa" i lojalnosti pokretu.) Ostvarenjem državne nezavisnosti Hrvatske nastupa, međutim, situacija unutar koje u pokretu nema konsenzusa oko daljnjeg tijeka "nacionalne revolucije". Dolazi do kristalizacije dvije osnovne političke pozicije koje se neminovno sve oštrije sučeljavaju. Za "umjerenjake" je "revolucija" dovršena i treba pristupiti demokratskoj normalizaciji, tržišno-kapitalističkim reformama i rješavanju gorućih ekonomskih problema. Poteškoća "umjerenjaka" je, međutim, u tome što normalizacija neminovno vodi okončanju političke mobilizacije i zahtijeva transformaciju pokreta u običnu (recimo: konzervativnu) stranku, s dvojbenim izgledima za očuvanje vlasti. Nasuprot tome, "radikali" zahtijevaju nastavak "nacionalne revolucije", zauzimanje svih još nezavisnih

društvenih pozicija (u lokalnoj upravi, ekonomiji, sveučilištima, kulturnom životu itd.) i njihovo čišćenje od nepodobnih pojedinaca ("boljševika", "jugounitarista", "izdajnika u vlastitim redovima" itd.)... Nije li upravo **Ivić Pašalić**, spiritus movens ostatka HDZ-a, nedavno instalirao pojam "dekomunizacija"? Nije li upravo njegova struja inzistirala na čišćenju stranke od "mangupa iz vlastitih redova", i na "sudstvu koje će provoditi državnu politiku" - drugim riječima - na nastavku nacionalne revolucije "umjerenim" metodama?

Pozicioniranje za budućnost

Prividna kontradikcija - kako su haendeovci napustili HDZ zbog birokratizacije stranke, dakle zbog uspostavljanja čvrstih pravila igre ne stoji u cijelosti: HDZ jest birokratiziran, čak i pučističkim metodama (primje-

dba na Pašalića) ali na takav način da je u njoj osigurana potpuna kontrola "revolucionarne" grupe. Stranka je pretvorena u bezlični ali moćan mehanizam kontrole nad državom i društvom, koji bi na nove izbore izašao kao, de facto, posve nov entitet, i koji tiho čeka svoj trenutak. **Tudman** time nije doveden u pitanje. Obje grupe računaju s činjenicom da je on nezamjenjiv, ali ne i besmrtni i da treba osigurati uvjete za vrijeme kada **Tudmana** više - ne bude. Riječ je o žestokoj borbi za post-tudmanovsko vrijeme. No HND-ovci su bili u autsajderskoj poziciji, i ovim su timingom zapravo maksimalno kapitalizirali svoj politički status. "Nismo htjeli dozvoliti da nas jednostavno čvrknu", rekao je **Degoricija**.

Od barake dva putića

Reakcije koje su uslijedile poslije objavljivanja imena ljudi koji su se našli u inicijativnom

krugu HND-a (demantiji, strah, pritisci), te pripćenja stranačkih dužnosnika (**Bebić**, **Šeks**) koja su bila bez pardona, pokazuju da je radikalno krilo bilo spremno na sve da održi kontrolu koja im je ubrzano curila iz ruku, i tek je činjenica da se dio prebjega "predomislio" možda spriječila odgovore naročito tipa.

Motivi odlaska renegata - uvrijeđenost, birokratizacija i demokršćanizacija stranke, politika prema BiH, pravna država - tek su dakle vidni znakovi jednog procesa koji je zahvatio prostore šire od same stranke. Hrvatska se nalazi na raskrižju s kojeg vode dva prilično različita puta. Riječ je o izrazu fundamentalnog sukoba koji tinja u samoj osnovi sadašnjeg hrvatskog društva, i koji se, ne slučajno, prelama upravo kroz HDZ - koji uostalom i jest najširi reprezentant tog društva. Sukob u društvu i sukob u HDZ-u u tom smislu imaju istu bazu: produžetak ili kraj izvanrednog stanja?

Kraj socsaveza

Ovim je raskolom razbijena i široka fronta anemične opozicije - koja je gotovo idealno realizirala komunističku zamisao bespartijskog pluralizma - i danas, bez obzira na sve, imamo pravu opozicijsku stranku koja bi napokon mogla potencirati otvaranje bitnih pitanja u društvu, koje je "opozicijski Socsavez" naprosto ignorirao priklanjajući se konceptu radikala u HDZ-u, koji su pod izlikom "izvanrednog stanja" zapravo zagovarali i provodili "pinočeizaciju" Hrvatske, kako bi u zaštitničkoj sjeni radili u tuđe ime a za svoj račun.

Pozitivna je činjenica da se monolit razbio, i da vladajuća stranka više nema onakvu zastrašujuću snagu kao nekad, ali je ovako okrnjen monopol možda i veća opasnost za autonomiju društva. HDZ je - na dugi rok - mrtva stranka, barem u formi koju smo do sad poznavali, ali je utoliko osjetljivija na različite moguće udare. Oslabljen je i **Tudman**. Reakcije stranačkih prvaka na HND-ov "odlazak", uz mnoštvo pod tepih zguranih problema, navode na zaključak da bi mnogi mogli, prvom prilikom, poželjeti rješenja po kratkom postupku.

Što može HND?

Nezavisni demokrati svakako će postati najozbiljnija opozicijska stranka: imaju vješte promotore, jake organizatore i ozbiljne radnike. I - nisu skloni šutnji. No postoje bar dva razloga koji navode na oprez. HND-ov je profil zasad pomalo neodređen: još se ne zna tko će im sve pristupiti, a imena koja se nalaze u igri daju mogućnost zanimljivih špekulacija. Što će biti pridruži li im se **Zvonimir Šeparović**, također ex-HDZ, jastreb golublji lika? Što će biti ako stvarno dođu najavljeni **Martin Špegelj**, **Zdravko Tomac**, **Propatria**, **Ante Prkačin** - konačno, zašto ne **Šime Đodan**, **Millivoj Kujundžić** - i ostatak "sumnjivih"?

Treba li euforične ih podsjetiti da su neki današnji nezavisni demokrati svojedobno obećavali stotinu milijardi dolara Hrvatskoj? Da su bez ijedne primjedbe sudjelovali u vlasti koja je tolerirala ili organizirala bezbroj prljavih poslova? Zašto bi sad trebalo povjerovati da su se ti ljudi preko noći pretvorili u svece, kada su još do jučer figurirali - treba li upotrebiti drugu riječ - tek kao notorni *hadezeovci*?

Nisu li, konačno, i oni zadnjih tjedana zaigrali preopasnu igru? Ukratko: hoće li HND umjeti da pjeva, kao što su "sužnji" pjevali o njemu? Pitanje je, ipak, otvoreno.

Od vladajuće se stranke odcijepio dio prvoboraca htijući načiniti neku vrst "HDZ-a s ljudskim likom". U HDZ-u je ostala "neprincipijelna koalicija" "tehnokrata" i "ustaša". HND je proglašen "strankom opasnih namjera", Manolić&Mesić hrvatskim Đilas-Rankovićem, a njihove su se povijesne zasluge - još do jučer kolosalne - istopile neobičnom brzinom. "Disidenti" su odgovorili optužbama za boljše vizam, instaliranje totalitarizma, "prekrajanje povijesti dostojno Staljinova despotstva". M&M, dvojac s kormilarom, iznio je značajan dio prljavog veša stranke i države, a predsjednik se našao skandaliziran nad činjenicama koje, osim njega, znaju valjda svi u ovoj državi koji čitaju novine. Nezavisni demokrati odlučili su, ukratko, popu reći pop a bobu bob! A HDZ je, ukratko, odlučio zadržati vlast. Pod svaku cijenu!

KAD SE PREDSDJEDNIK NAGLO ZABRINE ZA LJUDSKA PRAVA

Može se činiti da je iznenadni interes predsjednika **Tudmana**, nedavno izražen u otvorenom pismu, neka novost. On se obratio Vladinim i drugim funkcionarima odgovornim za zaštitu ljudskih prava, pitajući da li se stvarno zna tko je ubio **Reihl-Kira, Krivokuću, Šabana, obitelj Zec...**

Novost bi prividno bila u tome što se predsjednik Hrvatske odjednom zainteresirao za konkretne slučajeve kršenja ljudskih prava za koja je odgovorna hrvatska država. Prividna je pak zato što se u najnovijoj predsjedničkoj poslanici ne radi o zaštiti prava, nego o nečemu drugome. Već je, naime, notorno da je kršenje ljudskih prava u Hrvatskoj toliko masovno da je pitanje postojbe li uopće pravni mehanizmi njihove efektivne zaštite. Ako oni ne djeluju, država nije pravna ("nefunkcioniranje pravne države" obična je kontradikcija). Umjesto toga, država se dosad u nas legitimirala time što je nacionalna, neovisna, što otjelovljuje milenijske sne ili neke druge iracionalnosti.

Kako sam u ovom listu već pisao, u takvoj državi čak i ona većina koja nije sama iskusila kršenje prava ne uživa svoj mir zahvaljujući pravnoj sigurnosti, nego po milosti svemoćnog vlastodržca koji se, eto, nije odlučio da ih dira. **Tudmanova poslanica** upravo je odlična ilustracija: čak i kad kršenje temeljnog ljudskog prava - prava na život - postane javnom temom, to se ne događa zahvaljujući pouzdanj redovnoj proceduri, nego zato što je *gazda* tako htio.

Predsjednik se, dakle, nije u svojem iznenada probuđenom interesu angažirao na zaštitu "prava", nego na popravljajući svojeg i državnog imidža. Ipak, kolikogod odnožno bilo svodenje prava na akte državne milosti, valja kao napredak zabilježiti to što se u legitimiranju ove države, makar i manjkavo, posegnulo za zaštitom ljudskih prava. Ovakle ta novost? Predsjednik sam kaže da ga je na akciju potaknula izjava njegovog bivšeg stranačkog suradnika kako se za počinioce niza političkih umorstava zna, ali pravnog postupka protiv njih nema. To, međutim, nije prvi put da se u javnosti ukaže na postojanje osnovano sumnjivih počinitelja, pa ipak nikome ništa. Nešto je drugo posrijedi.

PRETPLATA NA ISTINITOST

O tome je ovoga puta progovorila figura koja je do jučer i sama bila "ovlašteni govornik", jedan od onih koji su u dominantnoj ideosferi i kontroliranim medijima njenog javnog pronošenja bili preplaćeni na istinitost. Izjava **Stjepana Mesića** ima, prema tome, dvostruku snagu: on je imao prilike stvarno saznati stvari o kojima govori (premda "nije bio prisutan" mnogim ključnim odlukama), a k tome - odvajajući komad stranke koja **Tudmanu** služi kao poslušna mehanizam vlasti - može sa svojom novom strankom biti doista opasan u igrama moći. Njegova optužba ima značaj otkrivanja nečega što je (u **Mercepovom** slučaju, primjerice, čak i formalno) čuvano kao državna tajna. To je pak kod predsjednika odmah aktiviralo endemsku paranoju svih vlastodržaca; oni, naime, bolje od svih nas znaju na kakvim sve stvarima počiva njihova vlast, i ne vole da to procuri u javnost. Prema tome, najnoviji pohvalni interes za ljudska prava treba u zaslugu pripisati **Mesiću**, a ne predsjedniku, kakvi god bili interesi koji su ga na to ponukali.

Sasvim je drugo pitanje što to znači za uspostavljanje kulture prava u Hrvatskoj. Hoće li iz ovog, makoliko zakašnjelog uzdizanja slučajeva kršenja ljudskih prava na političku razinu, proizaći i nešto veća osjetljivost cjelokupne javnosti na takva pitanja? Načinimo kratku inventuru sadašnjeg stanja: svekolika parlamentarna opozicija nije dosad ni pokušala napraviti politički skandal od svih onih hiljada slučajeva o kojima je imala prilike čuti od grupa i odbora za ljudska prava (par prigoda u kojima su vlastima krotko "skretali pozornost" na pojedine probleme nemaju veze s pravom političkom oporbom). Štoviše, šutjela je i pred očitim slučajevima odobravanja kršenja prava od strane odgovornih nosilaca vlasti. Da se zadržimo samo

na nedavnim primjerima: Smjenjivanje ministra obrane **Suška** zatraženo je tek zbog eksplozije vojnog skladišta municije, a ne zbog nedvojbenih indicija da je iz **Ministarstva obrane** stizala prešutna podrška nasilju pri otimačini stanova, pa čak i naredba vojnoj policiji da protiv nasilnika ne primijeni silu. Smjenjivnje **Suškovog** zamjenika **Jurasa**, kao i ministarskog kolege **Hebranga**, nije zatražila politička opozicija, premda su u "slučaju" **rovinske bolnice** flagrantno prekršili temeljno načelo neudžnosti građana ako im valjanim sudskim postupkom nije dokazana krivica. Bilo im je dovoljno što je nekoliko pacijenata (za koje, kako se kasnije pokazalo, i nije baš sigurno da su sami smislili predstavku koju su potpisali) optužilo "Srbe" iz osoblja bolnice, pa da odmah javno pretpostave da krivica postoji. Njihovo smjenjivanje nije zatraženo niti zbog toga što su - oglašujući se o upozorenja o opasnosti oružja koje po bolnicama drže vojni ranjenici - dopustili da se cijela jedna kategorija građana stavi iznad zakona, što je rezultiralo i ubojstvom u **Varaždinskim Toplicama**.

NEDOSTATAK GRADANSKE SLOBODE

Da ne bismo bili nepravedni prema opoziciji, ni predsjednik koji se sada toliko zabrinuo za zaštitu ljudskih prava nije bio tako osjetljiv kad je putem svojeg dvorskog vijeća za ovo i ono optužio štrajkače za protunacionalno djelovanje i pružio pokriće autoritarnim mjerama **gđe ministarke**.

Konačno, i dalje nema indicija da bi se, u nedostatku sluha političkih reprezentanata, uzbudila bar sama javnost. Može se i mora priznati aktivizam grupa i organizacija za ljudska prava i slične djelatnosti, ali za ostale je sve to čista egzotika. Ne samo za "šutljivu većinu" (koja već po pretpostavci ne kreće u akciju sama, ali može se odazvati poticajima aktivnijeg, manjinskog dijela široke javnosti); u većini slučajeva javnog linča ljudi koji progovore kritički nisu se oglasila ni stručna i kulturna društva, ni institucije, ni stranke, ni nacionalna inteligencija. U nekim slučajevima kad je stvar otišla čak i onkraj granica malogradanskog "dobrog ukusa" ponetko bi se doduše blago oglasio, ali i dalje ostaje nevjerojatan nedostatak građanske solidarnosti upravo s onima koji su se - radeći volonterski na zaštiti prava drugih - sami do kraja izložili vladajućem primitivizmu: u hajkama na **Puhovskog, Čička, Pupovca, Viskovića** i drugih (hajkama koje su daleko premašile pojedinačne napade) nisu im ni mogli ni trebali pomoći njihovi odbori i forumi, a ostali su se držali kao da je riječ o normalnoj pojavi. Većina, kako je jednom rekao netom prispomenuti objekt serije hajki, i dalje postupa kao da je samostalnost nacionalne države dostatan nadomjestak građanske slobode svih pojedinaca u njoj. (Indikativno je da je ovo zapažanje čak i u "**Feralu**" poprraćeno nekakvim debilnim posprdnim komentarčićem; i to pokazuje kako čak ni najbolja eksplicitna politička pozicija još nije zbiljska kultura ljudskih prava.)

Zato može postojati samo nada da će pitanje koje je **Mesić** potaknuo, a **Tudman** prosljedio, izazvati i malo više javnog senzibiliteta. Bez toga, i ova će predsjednička poslanica poslužiti samo "face-liftingu" predsjedničkog i državnog javnog lika, a istraga o dosadašnjim zločinima protiv ljudskih prava, te pravna prevencija protiv novih koji nas očekuju, zaglibit će u živom blatu nacionalno-državnog samozadovoljstva.

Piše: **Srdan DVORNIK**

J'accuse OVO NIJE VRIJEME POŠTENIH & ČASNIH LJUDI

Piše: **Tatjana TAGIROV**

U ovoj našoj zemlji, svima su (pre)puna usta ljudskih prava - od političara velikih, do onih malih i najmanjih izvan "metropole", pristiglih na vlast pomoću najednom pravovjernih stavova o državi, politici, ljudima i Srbima (namjerno odvojeno, nije stav autora, op.a.) i, naravno, ljudskim pravima.

Svi se, pritom, zaklinju i u pravnu državu. Lažno, dakako, jer upravo ti, ljudi "od sustava" (drugačije: sistemski ljudi), znaju tek kako da zaštite vlastite interese u bezakonju koje će progutati svakoga onog tko i pokuša reći - u zakonu, Ustavu, međunarodnim dokumentima itd. piše nešto drugo.

I lažu nam dnevno.

ILI SI POSLUŠAN, ILI SI PROTIV

Političari skupljaju poene iskorištavajući armiju ljudi pristiglih u metropolu ili na Mediteran iz tko zna kojeg čoška prostora koji već poduže znamo samo iz geografskih karata ili starih i (uskoro požitljivih) razglednica s natpisom: "Pozdrav iz...". Obećaju im povratak, mrtvo-hladno ih gledajući u lice i znajući da *lažu*, kad njima to ustreba zakazuju mitinge i tzv. prosvjede, jer - ZNA SE - ljudsku je nesreću i jad lako iskoristiti i kanalizirati u protest protiv bilo koga i bilo čega, bez obzira na uzaludnost neizostavnu u cijeloj priči.

U svemu tome, neće proći ni jedan interview s bilo kime od zvaničnika, koji će - uz već spomenuto - obećati pravovjernima i vraćanje ratne štete, i kaznu za agresora, i procvat Hrvatske, i pravnu državu, dakako.

A pravna država znači, među ostalim i to da se o njoj ne lupeta, nego da zakoni budu regulatori društvenog i privrednog života, i da u svemu tome ima nešto, bar malo, reda.

A sve što nam lažu, nama fizički neoštećenima ratom, nama invalidima, nama beskućnicima, nama mrtvima i psihički dotučenima, nama seljanima i građanima lišenima prava na dostojanstveni život - ne samo zbog "onih tamo" - A OVDJE SMO SVI MI "MI" (na drugoj su strani ONI) postaje prozirno kad se *bilo čiji* problem pojavi u redovnoj proceduri.

U isto vrijeme dok se protiv profesora demonstrira snaga države pa im se - po ovlaštenju svemogućega predsjednika za slučaj neposredne (ratne ili druge) opasnosti po državu - propisuje radna obveza po principu "*ili si poslušan, ili si protiv nas*", daleko od onoga što "narod" vidi i čuje, teče posve druga priča.

Koja pokazuje kako lažu.

Na jednom od ovdašnjih sudova, pojavio se sudski spor vjerovnika i "**Vukovarske banke**", razrušene i uništene, jednako kao i grad u kojemu je postojala. Činjenica jest da spomenuta banka, logikom negdašnjeg poslovanja, ostala dužna nekome nešto, a netko i danas duguje njoj. No, u ratnom požaru u Vukovaru, kao i sve ostalo što znači život, i bankovna dokumentacija je - zauvijek izgubljena.

Sve to, reći ćete, nije sporno. Ponovit ćete rečenicu koja vam je u uhu, jer je uvijek i svima opravdanje za sve: "*Pa, rat je!*".

Ta rečenica, međutim, ne rješava problem.

Tek ga stvara.

Kako, naime, mimo političarskih lažnih obećanja narodu o - čak - ratnoj šteti, objasniti da *ni jedan sud u ovoj zemlji nema načina da se pozove na bilo koji propis koji jasno i decidirano kaže da je ovdje, u Hrvatskoj, već tri godine rat?*

"SVJEDOCI RATA"

Hrvatski Sabor, naime, nikada nije u Hrvatskoj, ni za najžešćeg rušenja gradova, proglasio ratno stanje. Dakle, htjeli mi to ili ne, po propisima, rata u Hrvatskoj nije bilo. Pa nema ni ratne štete koju ćemo jednoga dana, kad sve ovo prođe, naplatiti od Srbije, ili SR Jugoslavije, koga god.

Ne samo to. U konkretnom slučaju "**Vukovarske banke**", kad se više instance od suda zapitalo - kako, dakle, u nedostatku propisa, ustanoviti činjenicu rata, odgovor nadležnih bio je: "*Utvrđite to pomoću svjedoka*".

Zamislite sada: u sudnicu pozvani Vukovarci, odgovaraju na pitanja - jesu li u Vukovaru bile barikade, je li se pucalo, jesu li ljudi umirali od granata i metaka, jesu li tenkovi okružili Vukovar...

Da li bi bilo čudno ako se neki od pozvanih "svjedoka rata" priupita: "*Gospodo, tko je tu lud?*"

I nije isključeno da će pravnici - suci i odvjetnici - koji se usude tražiti pokriće za svoj profesionalni rad u propisima, završiti kao neprijatelji naroda i države, na spisku nepoželjnih, za razliku od onih koji su krojači i vinovnici lista podobnih.

Jer, u pravnoj državi neće se dogoditi da suđenje grupi optuženoj za terorizam traje usprkos činjenici da jednoga od optuženih iz grupe nema (zbog bolesti), i da se sud uopće ne obazire na tu činjenicu. Jer, odsutni će se valjda, kad ozdravi, pridružiti. Bez obzira što Zakon kaže i nalaze.

Istodobno će tadašnji republički (po staroj terminologiji) tužitelj, koji se "proslavio" gomilom nepromišljenih postupaka i propalih "pakovanja" optužbi, biti (demokratski, zar sumnjate?) postavljen na novo, slično mjesto u okviru institucije koja bi trebala štiti zakonitost i pravnu državu, i ljudska prava naravno.

A supruga aktualnog vrlo visokog dužnosnika napredovat će se s nižeg suda na viši, kako to jedan duhoviti odvjetnik kaže: "*Struka ju je podržala jednoglasno*". Svi suci suda na koji je gospođa prešla glasali su protiv, osim jedne njene prijateljice. *Jednoglasno je izabrana s jednim glasom "za!"*

Naređenje odozgo, od autora lista podobnih umjesto stručnih, kojima je do pravne države upravo onoliko koliko ju sami poštuju kad su oni u pitanju - pljačkama državne i bivše društvene imovine, stanovima velike kvadrature, dijeljenjem sinovima i kćerima, unucima i prijateljima imovine koja nije njihova po Čaušeskovim principima, privatizacijama poduzeća koje nisu privatizacije, već kriminal, i to organizirani od strane - vlasti.

I tako dalje.

A laž je da su neuki u shvaćanju poštenja. Jednom je prilikom, na sastanku na kojemu se raspravljalo o struci i novokomponiranoj moralno-političkoj podobnosti (a ZNA SE što je tu izgubilo) jedan visoki državni funkcionar rekao drugome: "*Mladi gospodine, ovo nije vrijeme poštenih i časnih ljudi!*"

Problem je samo u tome što, dakle, svjesno nepošteni i nečasni postaju ona kasta koja će nama ubuduće vladati.

Koja će i činjenicu rata priznavati dok za to ima interesa, jer rat i izlika "hrvatskih interesa" oonako su u igri dok ne napune svoje džepove i džepove svoje djece, i džepove svojih ostalih bližnjih i potomaka.

S njihove točke gledišta, nama usprkos. S naše, budućnosti usprkos.

Face-lifting za loš image

Mutno,

Loše

prostore ili privatna poduzeća, vrijednost tridesetak tisuća stanova (prema podacima Ministarstva graditeljstva) iznosi ne više od jednog promila!

Dr. Matija Očić, jedan od najangažiranijih odvjetnika na ovom području, na pitanje zašto je Vlada privremeno odustala od Prijedloga stambene reforme odgovara jednostavno - još nije dovoljno toga pokradeno. Prema njegovim riječima, denacionalizacija je jednostavni problem

ukoliko je se želi provesti na uredan i pošten način. Stvar se umjetno zakomplicira kad se njome želi nešto "ušćeriti". Dr. Očić smatra da se stanovi posredstvom medija i smišljenim demagoškim potezima vlasti, kojima se "diže temperatura", članovima Udruženja stanara, guraju u žarište javnih sporenja, čime se nepotrebno oteže s početkom denacionalizacije daleko krupnijih vrijednosti. Istodobno se iza "napuhanog balona" stambenih odnosa odigravaju teška otuđivanja imovine, čime se oštećuju i država i nekadašnji vlasnici. Tako je, naprimjer, Badelov poslovni prostor u Vlaškoj ulici u Zagrebu procijenjen i prodan za 175 DEM po kvadratnom metru, dok je prethodna procjena - koja je naknadno izvađena iz spisa - kvadratni metar vrednovala oko 3.000 DEM. Na taj je način "izgorjelo" ni više ni manje nego 20 milijuna maraka - a to je samo

Dr. Matija Očić, jedan od najangažiranijih odvjetnika na ovom području, na pitanje zašto je Vlada privremeno odustala od Prijedloga stambene reforme odgovara jednostavno - još nije dovoljno toga pokradeno

jedno od 2.000 poduzeća koje se nalazi pred denacionalizacijom.

Poništenje ugovora?

Pritom država pokazuje očitu tendenciju nepoštivanja vlastitih zakona. Krajem 1990. g. donesen je, naime, Zakon o zabrani raspolaganja nacionaliziranom i konfisciranom imovinom, čime se ona nastojala zaštititi do njezinog povrata bivšim vlasnicima. Međutim Fond za privatizaciju uporno prodaje ove

nekretnine, što se uredno registrira i na nadležnim sudovima. Među potpisnicima ovakvih kupoprodajnih ugovora može se naići i na imena vrlo uglednih građana. Na prosvjede bivših vlasnika ili njihovih advokata, Fond uopće ne reagira. Dr. Očić prognozira da će uskoro započeti tisuće parnica kojima će se zahtijevati poništenje ovih ugovora, jer su oni pravno ništavni. Što se sve događa iza kulisa javnih debata o ugroženosti stanara u nacionaliziranim stanovima. Opasnost za 250.000 stanara, da nakon procesa denacionalizacije budu bačeni na ulicu pravno ne postoji. Njihov status regulira tzv. obvezno pravo, dok je pitanje vlasništva problem stvarnog prava. To su posve različite grane pravne znanosti, i ne može ih se miješati. U praksi, to znači da status najmoprimca ostaje isti, bez obzira na promjenu vlasnika stana. Vlasnik najmoprimca ne može izbaciti na ulicu, već mu eventualno može, želi li useliti u vlastiti stan, ponuditi drugi primjereni smještaj, ne može mu niti "nabiti" stanarinu i tako ga natjerati da se iseli; niti u jednoj zemlji razvijenih tržišnih odnosa stanarina se ne prepušta slobodnoj tržišnoj regulaciji već se uspostavlja državnim posredovanjem čime se štite stanari. Postoji niz razloga zbog kojih treba očekivati da će situacija tako i kod nas biti riješena - mada famozni Prijedlog stambene reforme prijedlog o tržišnoj regulaciji "za deset godina".

Država kao rentijer?

I na kraju, postoji još jedna stvar koja pobuđuje nedovoljno pažnje i stanara i vlasnika, a to je pitanje povrata odnosa otkupa građevinskog zemljišta. Pri privatizaciji stanova, zemljište na kojem se nalaze stambeni objekti u pravilu ostaje u vlasništvu

države. To ne samo da je u svijetu posve neuobičajeno, već se direktno (opet!) protivi našem Zakonu o svojini nad dijelovima zgrada. A "kvaka" je u tome, da će se jednog dana na vratima novopečenih stanovnika pojaviti državni činovnik i reći: dobar dan, gospodo, vi ste na državnom tlu, izvolite platiti rentu!

To su konkretni problemi koje se u javnosti nedovoljno vide zbog halabuke nastale u neprincipijelnog prepirci "stanara" i "vlasnika". Dr. Očić smatra da se u prašini koja se bez ikakvog razloga podigla otuđilo toliko sredstava, da bi se za te novce moglo bez ikakvih problema izgraditi 30.000 novih stanova koji bi mogli biti ustupljeni bivšim vlasnicima ili bi, kao zamjenski, poslužili kao novi dom sadašnjim nositeljima stanarskog prava.

Toni GABRIĆ

akon gotovo četiri godine oklijevanja, Ministarstvo građevinarstva i zaštite okoliša konačno je istrčalo s Prijedlogom integralne koncepcije reforme u području stanovanja. Kad se činilo da je hadezeovska vlada napokon prionula ostvarivanju predizbornog obećanja o denacionalizaciji stanova otetih poslije "onog" rata, Prijedlog je naprečac i bez suvišnih objašnjavanja opet povučen iz sarske procedure. Može li se takav "bordiž" rastumačiti presingom članova Udruženja stanara koji su se u danima službenih rasprava o Prijedlogu doslovno ukotvili na pola puta između Banskih dvora i Sabora? Ili je za sve zaslužan Ivan Milas koji se u brk stranačkoj disciplini javno suprotstavio denacionalizaciji? Ili možda iza njega stoji cijela "tvrda" struja unutar stranke na vlasti. Da li je projekt povučen na duže vrijeme, ili će se ubrzo opet vratiti u proceduru? Hoće li se vratiti u istoj ili u djelomično ili posve izmijenjenoj varijanti?

Pravo izbora

Da se podsjetimo, Prijedlog stambene reforme, težak 3,1 milijardu DM, sadržavao je dvije varijante rješenja aktualnog spora između sadašnjih stanara i nasljednika bivših vlasnika, a ovi bi potonji imali pravo da odaberu za sebe povoljniju varijantu. Prema prvoj, stanovi se vraćaju vlasnicima, uz odgodu vlasničkog prava na deset godina. U tom bi roku stanari imali status povlaštenog najmoprimca, uz nemogućnost prekidanja najamnog odnosa, i uz stanarine znatno niže od tržišnih. Računa se da će kroz to vrijeme privreda izići iz krize, a plaće dovoljno porasti da bi se mogla plaćati tržišna stanarina, koja bi iznosila mjesečno u prosjeku oko 200 DEM.

Prema drugoj varijanti, država obeštećuje bivšeg vlasnika dionicama, a stanari imaju pravo otkupa stana u kojem žive. Ministarstvo je napravilo procjenu po kojoj bi 40 posto slučajeva bilo riješeno prema prvoj a 40 posto prema drugoj varijanti. U 20 posto slučajeva došlo bi do nagodbe između suprotstavljenih strana.

Problem s ovim projektom je što počiva na nekoliko demagoških pretpostavki li ad hoc donešenih procjena koje mu niti ubuduće ne obećavaju sretne dane. Prije svega, nejasno je zašto su stanovi "izvučeni" iz imovinske mase pred kojom stoji proces denacionalizacije, i zašto se povrat stanova namjerava provesti u okviru stambene reforme, koja se inače bavi posve drugom vrstom problema. Nadalje, nema ozbiljnije ekonomske prognoze koja bi za deset godina garantirala "državu blagostanja". Očekivanja su, s obzirom na

današnje ekonomske i političke tokove, najčešće daleko sumornija. Nerealna je i procjena da će 40 posto bivših vlasnika odabrati dionice umjesto povrata stana. U SUVLAH-u kažu da "nitko nije lud da odabere dionice", što je između ostalog i otvorena pljuska projektu "pretvorbe" društvenog kapitala, te pokazuje kako nacionalna privreda doista kotira

na slobodnom tržištu. Uza sve to, nejasno je odakle će država namaknuti 3,1 milijardu DEM koliko bi, najmanje, cijeli projekt zahtijevao.

No da je Projekt stambene reforme zamišljen i daleko bolje, ne bi se mogao izbjeći glavni problem, a to je da se u tu reformu kao i u cjelokupnu denacionalizaciju ulazi barem dvije godine prekasno. Prekršilo se jedno od osnovnih načela tranzicije, da proces denacionalizacije mora prethoditi ili ići u zjedničkom paketu s privatizacijom društvenog kapitala. Time su se iz jedinstvene mase društvenog vlasništva bez suviše problema mogla izdvojiti nekad oduzeta sredstva, uključujući i različite oblike nadoknade. Kada se jednom krene u privatizaciju kapitala, a denacionalizacija kasni, ona postaje višestruko složenija i nužno izaziva daleko veći broj socijalnih konflikata. Još početkom 1991. u sarsku je proceduru ušao relativno dobar prijedlog Zakona o denacionalizaciji, ali on je iz posve nejasnih razloga (također) naknadno povučen - kao da je nekome odgovaralo da situacija postane što mutnija. Također je paradoksalno i to, što državni mediji daleko najviše pažnje posvećuju upravo reprivatizaciji stanova, mada je to sa stanovišta vrijednosti koja ulazi u igru gotovo marginalni segment cjelokupne denacionalizacije. Prema nekim procjenama, u odnosu na industrijska postrojenja, poslovne

Loše

Više bi voljeli državu s manjim porezima!

SOCIJALNI MIRKO I SLAVKO

Izet Aganović je sveučilišni profesor na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, a - kako kaže - predsjednik je "Merhameta" u slobodno vrijeme, što mu oduzima - "25 sati dnevno!". Na početku našeg razgovora zamolili smo gospodina Aganovića da nam iznese osobnu kartu društva kojeg je predsjednik:

"Merhamet" dolazi od arapske riječi "rahmet" što znači milosrđe, pa prema tome ima isto značenje kao i "Karitas". Ono što je "Karitas" za katolike to je "Merhamet" za muslimane. Merhamet je osnovan 1913. godine u Sarajevu. Prvi predsjednik bio mu je reis ul ulema Džemaludin Čaušević - najprestižniji čovjek toga vremena. "Merhamet" je otad djelovao sve do nakon prvog svjetskog rata. Kako bismo danas rekli, naprasno mu je prekinut rad u komunizmu, i tek je prije dvije i pol godine ponovo osnovan.

Rane će zacijeliti

Nije bilo lako biti Musliman u Hrvatskoj u ovu godinu dana - vjerujte mi. Puno je ljudi ostalo bez posla, bez karijere. Sva ministarstva su očišćena od Muslimana, čak do običnih doministara. Bilo je i raznih prijetnji. Od toga da će nam "zapaliti prostorije" Merhameta, pa do prijetnji tipa: "Čuvajte se balije, zaklaćemo vas". Međutim, mi smo znali da to hrvatski narod ne misli

*** Koja je danas uloga "Merhameta"?**

"Merhamet" u Hrvatskoj samo je dio matice u Sarajevu.

Naše prve aktivnosti u ovom, još aktualnom ratu, bile su prihvat brojnih dezertera iz bivše JNA. Potom smo, zajedno s hrvatskom Vladom, pomagali izbjeglicama iz okupiranih krajeva Hrvatske, koje su morale pobjeći u Bosnu, bosansku Posavinu. U trećem mjesecu 1992. godine, zajedno s "Dobrotvorom" i "Karitasom" organizirali smo veliki konvoj koji je prvi probio srpske linije na relaciji Karlovac-Turanj-Bosanska Krajina. Četrdeset velikih šlepera uspjeli smo dostaviti građanima BiH, bez obzira na njihovu nacionalnost ili vjeroispovijest. To je bio prvi dokaz da i svježe rane mogu zacijeliti.

Pred bosanski rat, Šefka Omerbašića i mene pozvao je potpredsjednik Vlade dr. Mate Granić, inače moj kolega s posla, i rekao: *Mi očekujemo da će započeti rat u Bosni, očekujemo veći broj izbjeglica, nekoliko tisuća, pa vas upozoravam da se na to pripremite.* Tih "nekoliko tisuća" poslije je zapravo naraslo na milijun ljudi, koliko ih je ukupno prošlo kroz Hrvatsku. Budući da su to uglavnom bili Bošnjaci-Muslimani, u početku je sve palo na naša pleća. Prve izbjeglice su, kao sad se sjećam, došle 6. aprila predveče pred zagrebačku džamiju, u dvadesetak autobusa, uglavnom iz Zvornika. Zagrebačka džamija bila je cilj brojnih autobusa koji su dolazili iz Bosne.

*** Kakva je tad bila suradnja s hrvatskim vlastima?**

Tada izuzetno dobra. Izlazili su nam u susret u čemu god je trebalo, bilo je nekog entuzijazma... nikad ne možemo zaboraviti svim građanima Hrvatske koji su u pola noći - ako je trebalo - donosili hranu, odjeću. Jedanput smo imali situaciju kad je došao vlak sa dvije hiljade ljudi na kolodvor - pola Zagreba je tada donosilo hranu, pelene, solidarnost je istinski bila na djelu. Uopće, moram naglasiti da je u naše

aktivnosti uključen veliki broj nemuslimana, a oko 40 posto pomoći ide nemuslimanima.

*** Kako je rad u džamiji izgledao u prvo vrijeme?**

Kroz zagrebačku džamiju prošlo je - mi imamo popis svakog pojedinca koji je tamo prespavao - najmanje 200 hiljada ljudi kroz ove dvije godine. Bilo je trenutaka kada je u njoj spavalo i do dvije hiljade ljudi u istom trenutku. Bilo je tu i Hrvata, Srba... kada dođe autobus, recimo u pola dva u noći, nemoguće je ljude razvrstati po nacionalnosti, niti bismo mi to radili. Bilo je bolesnih, trudnica, starih, nemoćnih... Gotovo svaki dan u džamiji radilo je petnaestak doktora. Dosad smo u BiH poslali preko 30 hiljada tona pomoći. Nadalje, samo u Zagrebu od "Merhameta" pomoć svaki mjesec prima oko 20 hiljada ljudi, a u cijeloj Hrvatskoj oko 50 hiljada ljudi.

*** Kakva je to, konkretno, pomoć?**

Mi dijelimo što dobijemo. Veliki broj Muslimana, koji zbog napetih političkih prilika nisu mogli dobiti "zeleni" izbjeglički karton, obraća nam se, a da nije ni registriran kod hrvatske vlade. Takvim smo ljudima davali najviše. Postoji i jedna ne tako malobrojna kategorija Muslimana, socijalnih slučajeva, a koji su po tridesetak godina radili najgore poslove po Hrvatskoj - oni su naglo ostali bez posla jer nisu mogli dobiti domovnice. Ima ih najmanje petnaest do dvadeset hiljada. I toj kategoriji ljudi mi smo gotovo jedina pomoć.

*** Kakva je suradnja s globalnim mehanizmima humanitarnih organizacija, recimo UNHCR-om?**

Moram reći da smo vrlo malu pomoć dobijali od svjetskih organizacija kao što

su EU, UNHCR. To je međunarodna mafija, koja nikome ne da blizu, jer čim si blizu, smetaš im, dolaziš u priliku da ih raskrinkaš. Oni su tu zbog sebe, a ne radi one sirotinje zbog koje su osnovani i radi koje su konačno došli ovamo. Zapad je zapravo čisto svoja skladišta hrane i odjeće. Samo da vidite kakvu oni odjeću šalju! To ja ni u smeće ne bih bacio, a oni to nama šalju kao nekakvu humanitarnu pomoć. Medicinska oprema koju su poklanjali uglavnom je bila rashodovana i istrošena.

*** Unatoč činjenici da ste osnovani u Hrvatskoj, najveći dio vaših aktivnosti oslanja se na BiH?**

- Mi mislimo da su ljudi iz Bosne koji su smješteni u Hrvatskoj ipak sigurni, neće poginuti od granate, neće umrijeti od gladi ili se smrznuti. U Bosni je drugačije i sva pomoć zapravo treba ići tamo. Ako, naprimjer, imaš jedno odijelo, možeš u njemu hodati godinu dana, a onaj što je tamo bombardiran, nema struje, nema vođe, nema grijanja i u jednoj je potkošulji. E, njemu je potrebna pomoć.

*** Vjerovatno u Hrvatskoj borave izbjeglice koje su stare i nemoćne, a ne nalaze se u izbjegličkim kampovima. Kako dolazite do njih i kako im pomazete?**

- Projekt koji je prihvatio UNHCR upravo za te ljude, vodi moja supruga. Projekt se zove "obiteljski program". Naime, svi donatori koji su dolazili izvana iskrcavali su pomoć uglavnom po logorima, pa smo u jednom trenutku došli u situaciju da u kampovima imamo svega i svačega. Donator doveze kamion pun hrane i lijekova, istovari ga u prvi kamp, napravi par slika i posao je završen. Međutim, 95 posto izbjeglica živi po privatnim aranžmanima u hladnim sobama, bez grijanja, gladni... Nakanili smo običi sve takve familije - jer bolestan ne može tražiti pomoć. Već sada 40 ljudi radi na ovome i mi svakoga trenutka znamo šta se dešava sa svakim pojedinim izbjeglicom u Zagrebu. Zasad imamo preko 20 hiljada obitelji koje smo obišli, koje su evidentirane.

*** "Merhametovi" konvoji su i u vrijeme najžešćih sukoba s Mladićevim jedinicama, uspijevali proći sjevernim koridorima do banjalučkog regiona. Kako vam je to uspijevalo?**

"Merhamet" je partner američke vlade i mi smo cijelo vrijeme tamo slali pomoć. Tu Srbi nisu mogli ništa napraviti. Mi i "Caritas" smo u Bosansku krajinu prevezli hiljade tona hrane Bošnjacima i Hrvatima. Možda ste primijetili da iz tih krajeva ne dolaze pritužbe o nestašici hrane. Dan-danas šaljemo tu pomoć. Međutim, nama je problem bila srednja Bosna. Ali i tu su humanitarne organizacije otišle prije političara. Tako smo još u januaru potpisali sporazum o suradnji. Prva iskustva sa barikada su vrlo zanimljiva. Na jednoj muslimanskoj postaji, kada su ugledali efendi Šefka Omerbašića i jednog popa kako zajedno sjede, recimo, Mujo kaže Hasi: "Pogledaj kurvanjske politike. Mi se tu zabejavamo, a oni se zajedno šegače." "Mi se tu mlatimo" - kaže - "dok oni zajedno, Hrvat i Musliman, zajedno španciraju oko." Otvorili smo puteve i sada to poprilično dobro funkcionira. Sve ide dobro, nijedna strana ne ometa konvoje. Probili smo blokadu Usore.

*** Što je u ovom trenutku s humanitarnim aktivnostima u sjevernoj Bosni, koja je pod srpskom kontrolom?**

Konvoji su stali u Banjaluci. Ne mogu ići dalje ka Prijedoru dok se ova situacija ne stiša. Sada je kampanja da se od tamo evakuiraju posljednji Hrvati i Muslimani. To bi Karadžiću bio strašan šamar i on se tome, za razliku od prije kada je poticao iseljavanje, protivi. Naime, njegova je od početka bila politika da ima po pet posto "ostalog" stanovništva, koje bi bilo smokvin list demokracije, dokaz navodne tolerantnosti njihove politike. Kada bi se baš svi Muslimani i Hrvati iselili s tog područja - to bi onda i formalno razotkrilo sav mrak te politike.

*** Kakvim ocjenjujete stanje ljudskih prava kad su posrijedi Muslimani u Hrvatskoj?**

Mene je 17. augusta prošle godine uhapsila policija u vlastitoj kući, bez naloga ili bilo kakvog povoda. Upali su u kuću u pola pet ujutro. Kad su se usudili mene hapsiti - kako li je tek hiljadama ostalih nezaštićenih ljudi. Slijedeće noći nazvao me je ministar vanjskih poslova Mate Granić, potom i njegov zamjenik, da kažu kako je sve bila greška. Ja sam odgovorio da su me isto tako mogli ubiti, pa reći da je bila greška. Još sam rekao da im više ništa ne vjerujem, niti hoću s njima imati ikakva posla. Nije bilo lako biti Musliman u Hrvatskoj u ovu godinu dana - vjerujte mi. Puno je ljudi ostalo bez posla, bez karijere. Sva ministarstva su očišćena od Muslimana, čak do običnih doministara. Bilo je i raznih prijetnji. Od toga da će nam "zapaliti prostorije" Merhameta, pa do prijetnji tipa: "Čuvajte se balije, zaklaćemo vas". Međutim, mi smo znali da to hrvatski narod ne misli. Ali, kada je bila eskalacija rata, bile su racije pred zagrebačkom džamijom. Nije se moglo ući petkom u bogomolju. Ja vas pitam, petkom kada ljudi ulaze u crkvu - kad bi njih legitimirali, što bi bilo? Papa bi sasvim sigurno hitno protestirao. S kojim se pravom muslimane zaustavlja pred džamijom? Neću sad ni da govorim o masovnoj pljački imovine bosanskih državljana.

Rezultat svega je da danas, kad je situacija relativno u redu, Muslimani hrvatski državljanin niti imaju posla, niti uvjeta za normalan život. Ipak, moram reći da je sada puno bolje, jer bilo je trenutaka kada naše izbjeglice nisu smjele u tramvaj, jer je bilo napada na njih. Ako jedan predstavnik Vlade na TV službeno kaže: "Dok mi hranimo izbjeglice Muslimane iz Bosne, njihovi muževi i djeca ubijaju naše Hrvate" - to je poziv na linč. Televizija je bila generator mržnje. I Muslimani i Hrvati su činili zločine, ali nemojmo to potencirati, jer činimo samo gore.

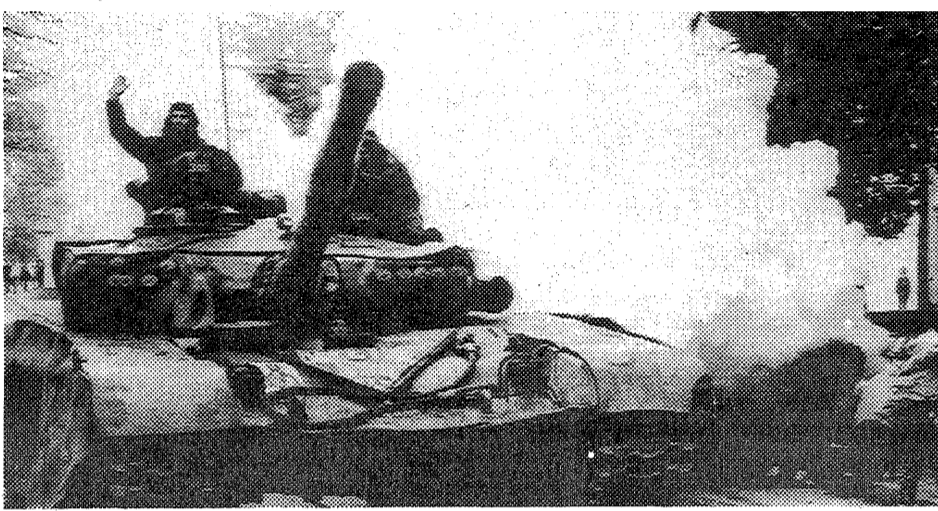
Rat i mir ili - "mir na parče"

Do ofanzive je došlo nakon jedne od brojnih skupština paljanskih Srba, na kojoj je iskazano opredjeljenje za nastavak rata. Srbi su se, tada, nalazili u vojnoj defanzivi, otjerani iz okoline Sarajeva, sa četiri oborena aviona, sitnijim neuspjesima na nizu ratišta, tako da se krenulo u kontranapad kako bi se nepovoljna i nelagodna situacija promijenila

Velika srpska ofanziva na Goražde podigla je buku u svjetskoj javnosti, ali pravi motivi za njeno pokretanje još uvijek se različito komentarišu. U vojno-strategijskom smislu ova akcija može se tumačiti kao namjera Srba da svoju teritoriju učine što kompaktnijom, konkretno, da saobraćajno povežu istočnu Hercegovinu sa pojasaom na lijevoj obali Drine.

Motivi srpske ofanzive

Prema srpskim izvorima udar na Goražde uslijedio je kao odmazda za navodnu bosansku ofanzivu iz ove enklave. To, međutim, ne odgovara tamošnjem stanju i rasporedu snaga: bosanska vojska iz Goražda, putem diverzantskih grupa, povremeno je ugrožavala srpske pozicije oko Čajniča, Višegrada i Foče, ali to je bilo daleko od bilo kakve "ofanzive". Srpski napad otpočeo je 30. marta, nakon veoma opsežnih priprema, i uglavnom se odvijao u četiri pravca. Bosanska odbrana, brojčano jedva desetak hiljada boraca, relativno brzo je potisnuta ka samom gradu. Premda u Goraždu postoji garnizon bivše JNA snage BiH armije nijesu raspolagale adekvatnim protivoklopnim naoružanjem i to je umnogome omogućilo srpsko napredovanje.

Mada ima i takvih mišljenja, operacija oko Goražda se se može posmatrati kao "incidentalna" odluka vrha srpske vojske u Bosni, prije svih generala Mladića. Do ofanzive, naime, i nije došlo nakon bilo čije pojedinačne odluke, već nakon jedne od brojnih skupština paljanskih Srba, na kojoj je odbačen Vašingtonski sporazum i iskazano opredjeljenje za nastavak rata. Srbi

su se, tada, nalazili u vojnoj defanzivi, otjerani iz okoline Sarajeva, sa četiri oborena aviona, sitnijim neuspjesima na nizu ratišta, tako da se krenulo u kontranapad kako bi se nepovoljna i nelagodna situacija promijenila.

U jednoj vojnoj analizi Generalštaba Vojske Jugoslavije, Goražde se posmatra u kontekstu potencijalnog "muslimanskog prisustva na granici sa Srbijom, vezi sa muslimanima u Raškoj, pristupu vodi (Drini) komunikaciji sa istočnom Hercegovinom". Osim toga, mnoge informacije upućuju na zaključak da je lično Milošević zainteresovan da pojas uz Drinu bude "čist". Tu, međutim, stvari komplikuju Goražde, Srebrenica i Žepa, kao zone bezbjednosti UN. One ojačavaju diplomatsku poziciju bosanske Vlade i ideju o jedinstvenoj Bosni, na čemu insistira Vašingtonski sporazum. Srbi su koncentraciju snaga vršili uz pomoć trupa VJ.

odnosno, Užičkog korpusa. Dijelovi Podgoričkog korpusa zaposjeli su oblast Peštera. Bosanski izvori tvrde da su helikopteri Ratnog vazduhoplovstva VJ polijetali sa aerodroma Podgorica, Berane, Mokra Gora i Ponikve, dok Srbi, kao kontraargument, uzimaju da su avioni NATO-a područje iznad Goražda nadlijetali upravo iz kanjona Tare, sa teritorije Crne Gore. Enklava

Goražde, okružena teritorijom pod kontrolom Srba, vojnički se teško može braniti. Sve do prošlog ljeta Goražde je imalo direktnu vezu sa Sarajevom, čak i kada su srpske snage ovladale Ulstipračom i Ulstikolinom, ali kada je zauzet i Igman - taj koridor je prekinut. Vođe bosanskih Srba sada su suočene sa vrlo nepovoljnim raspletom ratne krize, pošto prestanak sukoba bosanskih i hrvatskih snaga ozbiljno ugrožava njihove pozicije, posebno u sjevernoj Bosni, kuda prolazi ključni saobraćajni koridor od Knina, preko Banjaluke, do Beograda. To je, moguće, bio i jedan od povoda za napad na Goražde. Karadžić, zato, kaže: "Srbi nisu za mir na parče. Ovo će biti ili mir ili rat, ne može biti malo jedno malo drugo, u zavisnosti da li odgovara Muslimanima ili ne..."

Kako održati teritorij?

U startu, međutim, javili su se veliki problemi po srpsku stranu: kako osvojiti, bez buke, zonu bezbjednosti UN, šta uraditi sa 60 hiljada izbjeglica u Goraždu, kako osmisliti realno strategijski smisao čitave operacije? Čini se da srpska strana nije imala pravi odgovor niti na jedno od ova tri pitanja. To je, u neku ruku, i logično s obzirom na već hronično pomanjkanje realnosti kod srpskih vođa u ovom ratu. Posljedica toga je i činjenica da čak i da izdejtstvuju međunarodno priznanje za svoju državu u Bosni, u šta je teško vjerovati, radi se o tako isparcelisanoj teritoriji koju je praktično nemoguće održati. Granica te države bi, recimo, bila duga 2.450 kilometara, što u postojećem ne baš prijateljski raspoloženom okruženju, znači i isto toliko kilometara fronta. Uz pretpostavku o stalnom vojnom jačanju Hrvatske i bosanskih snaga, ispostavlja se da bi Srbima, za očuvanje pomenute granice, trebalo oko 245 hiljada boraca, uz standardni linijski raspored vojnika na rastojanju od 10 metara. To Karadžićeva država teško može izdržati, čak i da se zanemare također neispunjivi ekonomski prohtjevi, jer već je oko 400 hiljada Srba iz Bosne napustilo tu zemlju a za očekivati je i nove migracije, posebno ka Srbiji.

Finale ludila

Nakon svega toga, u Beogradu kao da se javljaju prvi znaci otrežnjenja, pa su glasna razmišljanja da vrlo brzo i mit o "srpskoj nepobedivosti" može biti doveden u pitanje. Čak i vojni komentator "Politike" i čovjek veoma blizak vojnom vrhu, Miroslav Lazanski, ovih dana piše: "Ako se može reći da je borbena disciplina muslimanskih jedinica za dvije godine ratovanja dostigla vrlo visok stepen, da se Muslimani ukopavaju po propisima, da ne šenluče sa municijom, da nema momenata pijanog opuštanja (...) prolećna ofanziva muslimanske armije pokazuje da je ta vojska konsolidovala svoje redove, da se ilegalnim putevima i uz sopstvenu proizvodnju u nekim vojnim fabrikama dočepala značajnije količine naoružanja - onda to govori da se nije odrekla sna o unitarnoj Bosni". Lazanski, samokritično, zaključuje da su "prvi dani bosanske ofanzive pokazali srpskoj strani u bivšoj BiH kako je teško motivisati ljude da opet uđu u borbu kada političari tvrde da je rat gotov".

Posrijedi je, dakle, naivno vjerovanje da su Bošnjaci vojnički poraženi i da je stvar definitivno završena, iako se već sada može tvrditi da Srbi ulaze u period svoje velike, ne samo diplomatske, već i vojne defanzive. Tek će se u stvari vidjeti kolika je stvarna moć srpskih snaga, u uslovima postojanja relativnog vojnog balansa sukobljenih strana u Bosni. Goražde je tu, možda, prekretnica. Jer, nervoza u srpskim redovima dostiže tačku kada se mogu očekivati i otvoreni sukobi: predsjednik Srbije Milošević teško da može korigovati svoju politiku prema Bosni, čak i ako to želi, sve dok je na čelu vojske bosanskih Srba general Mladić. Što je najgore po Miloševića, on strahuje i od toga ko bi, ukoliko se i smijeni Mladić, došao na njegovo mjesto. Jasno je jedno - sukob generala Mladića sa beogradskim vrhom tinja već duže vrijeme, ali su njegove pozicije ne samo u sopstvenom već i u Generalštabu VJ, u tolikoj mjeri jake da on i dalje može svakome, pa i Miloševiću, da prkosi.

Prema nekim saznanjima, Milošević je, s druge strane, sve više izložen pritiscima Rusije da se oslobodi radikalnih generala i to može imati velikog značaja u čitavoj priči. Stvari mogu krenuti nizbrdo već posle prvog značajnijeg poraza srpske vojske u Bosni, čak se govori o tome, da bi takav događaj mogao biti iskorišten od strane Miloševića za početak kampanje usmjerene na rušenje projekta Velike Srbije. Koliko god zvučalo ironično to je i najlogičniji epilog vladavine "najvećeg Srbina posle Karadžića".

UDRUŽENJE STUDENATA BiH U HRVATSKOJ

NAJEDNOM STRANCI

Osnovni razlog osnivanja Udruženja jest rješenje problema što su osamostaljenjem Republike Hrvatske studenti iz BiH dobili status stranih studenata i time izgubili sva dotadašnja studentska prava

Udruženje studenata BiH osnovano 17. veljače 1993. godine, kao samostalna, nevladina i nepolitička organizacija čiji su članovi studenti Bošnjaci, Hrvati i Srbi, bosanski državljani. Osamostaljenjem Republike Hrvatske studenti iz BiH dobili status stranih studenata i time izgubili sva dotadašnja studentska prava. Do potpisivanja međudržavnog sporazuma nije došlo pa je Udruženje na sebe preuzelo najveći teret rješavanja studentskih problema.

Odmah u početku ususret su im izišli ljudi iz "Kozaračkog kluba" ponudivši im smještaj u svojim prostorijama. U to vrijeme nisu imali nikakvih sredstava za rad.

U mali prostor studenti su pristizali u velikom broju. U početku su to bili oni koji su već otplatili studij u Hrvatskoj - mahom absolventi ili studenti četvrte godina. Odmah

su počeli aktivno sudjelovati u radu Udruženja, ulažući velik dio svog vremena, pa čak i novca. Najaktivniji su bili sadašnji predsjednik Udruženja **Edin Balić** i **Damir Fazlić**, diplomirani ekonomist koji je u međuvremenu otputovao na postdiplomski studij u SAD.

Udruženje je u lipnju 1993. godine prešlo u nove prostorije u Ukrajinskoj 37, u kojima se nalazi i danas.

Preko "Volt University Service" dobili su novac za dvomjesečni rad. **Samira Karabegović** kaže da je bilo problema oko osiguranja sredstava iz mjeseca u mjesec, a nije bilo jednostavno hodati po raznim organizacijama i moliti nekoga da nam plati stanarinu, režije itd.

"Što se tiče naših studenata", kaže Samira, "u velikom broju su se odazivali, a mi smo nastojali kontaktirati sa svima. Kolege

studenti koji su se već nalazili na studiju u Zagrebu pomagali su onima koji su dolazili sa BiH-univerziteta, iako su ti ljudi na neki način bili "hendikepirani" jer nisu odmah mogli nastaviti studirati (bilo da su im dokumenti ostali u okupiranom gradu, bilo da su zapaljeni ili su jednostavno nestali).

Prošle školske godine uz pomoć fondacije **Soros**, riješen je spis za 90 posto studenata na različite fakultete po cijeloj Hrvatskoj. Cijena je bila u rasponu od 750-1250 DEM, a upisi godine bili su, ovisno o fakultetu, od 2000-4000 DEM. U tom razdoblju, masa studenata je "kolala" prostorijama Udruženja tražeći pomoć u bilo kojemu smislu, pa i onu koja se ticala prijavljivanja boravka (problemi u MUP-u). "Obračali su se nama, a mi smo im pokušavali pomoći registrirajući ih kao svoje članove", kažu u Udruženju.

Također, 20 posto studenata dobiva mjesečne stipendije, za 64 studenta osiguran je nastavak studija u trećim zemljama, rješavaju se ostali studentski problemi. Kontaktira se sa univerzitetima u BiH i studentskim organizacijama u Evropi i svijetu. "Baš danas je naših pet studenata otputovalo u Strassbourgh na antiratni miting koji organiziraju Francuzi".

Što se tiče kontakata s tzv. visokim organizacijama, ostvarena je dobra suradnja s "Caritasom" i "Merhametom". Caritas je čak pomogao osigurati namještaj, a Merhamet pribavlja svaki mjesec pakete s hranom za studente s kartonima. Postoje i dobri kontakti sa UNHCR-om, a za to se pobrinula gospođa **Vesna Šmitran**.

Samira, Kemal, Nihad i Ismir - volonteri na koje sam naišla u maloj, simpatičnoj sobici Udruženja kažu: "Nama je drago kad nekom od kolega uspijemo pomoći da dobije stipendiju ili kad ga možemo uputiti nekome tko mu može konkretno pomoći. Zadovoljni smo kad riješimo bilo kakav problem. Iako se to čini kao kapljica u moru, ipak je to dosta bitno za njegov daljnji opstanak u procesu studiranja - bilo ovdje, bilo negdje drugdje."

Marija KOSOR

ČOVJEK BEZ "ŠTELE"

Veliki su problemi i oko prijave boravka. Ljudima treba gomila papira da bi riješili boravišnu vizu, a i čekanje da se to regulira traje jako dugo. Ljudi koji nemaju izbjeglički status mogu se jedino posjedovanjem takve vize slobodno kretati po Hrvatskoj. Sam studentski status to još ne omogućuje, a to pitanje se rješava na nivou Ministarstva prosvjete, kulture i športa.

"U Zagrebu sam već godinu i tri mjeseca. Kad sam došao nisu mi dopustili da se upišem na nastavak studija kao student-gost. Rekli su da sam zakasnio i da moram čekati novu školsku godinu. Odslušao sam treću godinu na ekonomiji u Sarajevu. Mislio sam polagati onih pet ispita koji su mi ostali. Ljudi koji su imali "štelu" upisivali su se bez problema. Čekao sam rujana, novu školsku godinu. Predao sam zahtjev, molbu, sve što je bilo potrebno... i dobio - odbijenicu. Uložio sam žalbu, ali primljen sam tek onda kad je **Soros** prihvatio obavezu plaćanja troškova. No to je bio studeni, a dok sam se formalno upisao i dobio indeks - prošla je i Nova godina. Moram polagati deset ispita razlike s prve i druge godine, priznali su mi samo šest ispita.

A boravišna viza, to je posebna priča. Kad sam došao u Zagreb tražio sam izbjeglički karton. Nisam ga dobio. Imao sam jedino zaštitno pismo UNHCR-a, tek da se mogu malo opuštenije kretati. Nisam mogao dobiti nikakav status, ni kao student, niti kao izbjeglica. U siječnju, sad već kao student, otišao sam na MUP. Međutim, tamo sam platio 40 DEM kazne sucu za prekršaje. Rekli su mi da moram pribaviti hrpu papira i da neće biti nikakvih problema te da im se javim kad sve to pribavim. Trebalo mi je dvadesetak dana da prikupim "štos" papira iz općine, od **Sorosa**, da nabavim nove potvrde, ugovore...

Kad sam došao u MUP sa svim papirima - ponovo su me poslali sucu za prekršaje, jer s papirima nisam došao u roku 24 sata nakon svoga prvog odlaska od njih. A to mi tada nisu ni napomenuli. Morao sam platiti i drugu kaznu - 80 DEM. I ovoga puta sam platio. Sad sam to napokon sredio, prije par dana dobio sam boravišnu vizu."

Vladimir JOVANOVIĆ (AIM)

Nije uopće istina da većina mora biti za pokolj da bi došlo do pokolja, i to se vidi kada analizirate broj ljudi koji su sudjelovali u zločinima, srpskim zločinima u Bosni, srpskim i hrvatskim zločinima u Hrvatskoj. Tu su šake ljudi u pitanju. Sramota je da većina stanovništva nije rekla: ne!

Bogdan Denić, američki sociolog porijeklom iz Hrvatske, čovjek je zanimljive biografije. Bio je dobrovoljac britanske vojske u Drugom svjetskom ratu, sindikalni aktivist u SAD, borac za ljudska prava, mnogo puta hapšen zbog sindikalne djelatnosti, čovjek koji nikada nije bio član SKJ, ali je danas član SDU, autor je mnoštva knjiga, respektabilni sociolog... Trenutno je predavač sociologije na poznatoj *New School for Social Research* u New Yorku.

Kod nas je poznat po iznimno oštrim i beskompromisnim ocjenama političke situacije, koje malo kad prođu bez burne reakcije javnosti. S profesorom Denićem razgovarali smo u New Yorku, uglavnom na temu američkog odnosa prema događajima u ex-Jugoslaviji, ali i o evoluciji tog odnosa posljednje tri-četiri godine, te o pretpostavkama za globalno rješenje balkanske krize.

*** SAD su izravno potakle i pomogle potpisivanje vašingtonskog sporazuma Bošnjaka-Muslimana i Hrvata. Što bi trebali biti njihovi naredni potezi?**

Mislim da bi Amerika trebala jasno staviti do znanja da je protiv država koje već u temelju imaju ideju apertheida i malih getoa, a nacionalne države u Bosni su upravo takav primjer. Vašingtonskim sporazumom samo smo dobili podjelu Bosne na dva umjesto na tri dijela. On doduše ima pozitivnih strana, ali ne rješava mnoga važna pitanja. Ni ovim sporazumom se još uvijek ne postavlja pitanje što ćemo s onom polovinom bosanskog stanovništva koja ne želi biti svrstana u Muslimane, Hrvate ili Srbe. Još ne primjećujem nikakve poteze s hrvatske ili muslimanske strane koji bi išli u prilog sređivanju stanja. Jednonacionalna država kao idealni cilj uvijek otvara prostore za daljnja etnička čišćenja. Ljudi koji su protiv ovog rata moraju konačno reći da je namjera stvaranja etnički čistih država utopija, ogavna utopija. Američka strana bi trebala dati do znanja i hrvatskoj vladi i bosanskoj federaciji, da se njih neće

tolerirati niti pomoći ukoliko se budu definirale kao etničke države. I Hrvatska mora postati država svih svojih građana. To je po mom mišljenju preduvjet da bi bosansko-hrvatska federacija mogla uspjeti u Bosni.

*** Da li bi Hrvatska trebala priznati Srbe kao narod?**

To je posve nebitno pitanje, iako znam da je za zanesenjake nacionalističkog tipa bilo uvijek iznimno važno. Međutim bitna je stvarnost, a ne ono što piše u Ustavu. Bitno je hoće li hrvatska država biti stvarno pravna država prema svim svojim stanovnicima.

*** Što bi trebalo učiniti?**

Treba učiniti nešto da oni shvate da je to država koja pripada i njima. A ne da se njih tek tolerira, što je nažalost stav jednog većeg dijela hrvatskog stanovništva. Činjenica da su nekažnjeni zločini protiv Srba i da se građani još uvijek tretiraju kao dio kolektivnih skupina, a ne kao pojedinci koji imaju odnos prema državi. Po mom mišljenju to je jedna od najvećih prepreka demokratizaciji Hrvatske. Protiv sam toga da se ljudi kažnjavaju i nagrađuju za ma koji čin koji je učinio netko drugi.

*** Je li Amerika mogla i trebala nešto učiniti da se olakša ili možda čak zaustavi rat širom bivše Jugoslavije?**

Od reakcije na ultimatum NATO-a oko Sarajeva postalo je očito da se to isto moglo učiniti i prije dvije godine. I onda se postavlja pitanje je li stvarno bilo potrebno da toliko ljudi pogine i bude protjerano, da se tamo beskonačno kolje i ubija i kreira nova stvarnost koja prije tamo nije postajala, da bi došlo do ovoga. Divljaci iz nacionalističkih pokreta Srbije i Hrvatske su stalno insistirali da je bilo kakav zajednički život nemoguć za ove zajednice. Ta tvrdnja nije bila istinita prije početka rata ali ju je ovaj rat možda učinio istinitom u velikom djelu BiH. Poslije svih počinjenih pokolja tu će biti i zahtjevi za osvetu, a ne samo za pravdu.

*** Što tu može učiniti NATO?**

Neophodno je da NATO da do znanja da će napasti sve vojne grupacije koje bombardiraju gradove, da će srušiti vojne komunikacije i da će rušiti mostove između Bosne i Srbije u trećoj etapi ako ove prve dve stvari nisu uspjele. To je potrebno ne samo da bi se uravnotežili odnosi snaga nego kao jedna vrlo jasna simbolička poruka, pošto je jedna od stvari gdje je Milošević uspio to što je on rekao da oni neće reagirati. I do sad je Milošević zapravo bio u pravu. Sad mora postati sasvim jasno da ovo nije više blef. Razlog da se to ne događa je to što je to još uvijek blef.

*** SAD su nesklone ideji intervencije?**

U ovom ratu u Jugoslaviji Pentagon i Armija su apsolutno protiv ikakvog sudjelovanja, a civilni stručnjaci iz State Departmenta su za to da se napadne. Američka armija ima doktrinu prema kojoj nema ograničenog rata: američka vojna sila mora se upotrijebiti supermasivno s jasnim kratkoročnim ciljem pobjede, ili se ne pokreće uopće. To su naučili u Vijetnamu. A pošto će budućnost ovoga svijeta biti mali prijevrat, to nije nikakva moguća doktrina pošto nema čistih i jasnih ciljeva. Jasan je cilj da se Bosna tretira kao Namibija od strane UN. Da se kaže: mi smo protiv svake podjele Bosne. Mi smo za jednu jedinstvenu bosansku državu, koja naravno ima respekt prema svim etničkim zajednicama i koja ima svoje kantone. Mi smo za

razoružanje svih jedinica, uključujući i sadašnje jedinice bosanske vojske... Da UN brane gradove, da pomognu uspostavljanju jedne civilne vlasti s demokratskim izborima i postepeno počnu naoružavanje jedne nove multi-etničke bosanske vojske i žandamerije pod autoritetom civilne, demokratski izabrane vlasti. To je bitno, a ne hoće li Srbi dati deset ili petnaest posto od teritorija novoj bosansko-hrvatskoj zajednici koja sad postoji u Bosni.

*** Jesu li SAD po strani i zbog nove hijerarhije strateških vrijednosti u SAD-politici?**

Jedan od glavnih svakako je preokupacija Amerike situacijom u Rusiji. Jugoslavija je izgubila ulogu tampona u hladnom ratu. Drugi razlog je što zapad jednostavno ima manje novca nego prije.

*** Kada se vojna intervencija pokazala nužnom?**

Ja mislim da je vojna intervencija stalno imala smisla, od početka cijele gužve. Ona je mogla reagirati na način bratske posjete američke šeste flote koja bi uplovila u Dubrovnik, u jednu kurtioznu posjetu, potom i u Šibenik... pa da vidimo bi li došlo do bombardiranja? Drugo, mislim na intervenciju oko Vukovara: da legalne vlasti Hrvatske traže pomoć protiv jedne pobunjene armije koja sada tuče Vukovar, i molim lijepo, to se tako radi.

*** Njima se to nije učinilo tako jednostavno?**

Nisu tako radili zbog toga što im nije bilo jasno, odmah od početka, s čim imaju posla. Da je armija bila podijeljena u dva dijela, onaj koji je bio spreman da ide u avanturu s Miloševićem, koji je bio staljinistički ustrojen, i jedan dio koji je bio titovski, kojemu je bila uloga da brani cijelu Jugoslaviju. Ja sam mislio da je taj bio jači, no pogriješio sam, taj dio bio je minoran. Moja osnovna teza je da je Jugoslaviju razbio Milošević. Očito je bilo već '88. godine, čak toliko rano, da srpski zahtjevi za radikalnu promjenu ustava od '74. godine vode samo ka građanskom ratu i raspadu Jugoslavije! Uvjet za Jugoslaviju bio je - to sam formulirao jednom prilikom u Beogradu i za to sam bio strašno napadnut - dati ono što Slovenci traže! Koliko god to bilo nerazumno puno, pošto je alternativa ili dati više nego što misliš da je razumno, da zadržiš zajedničku državu, ili poslati diviziju pandura. Mislim da je divizija pandura uvek skuplja.

*** Panduri su možda bili preskupi i Amerikancima?**

Nisu se htjeli uvući u nešto što im liči na beskrajni rat. Drugi razlog je taj što su Amerikanci, za razliku od Nijemaca, još uvijek bili ambivalentni glede raspada Jugoslavije. Oni su do posljednjeg momenta smatrali da je Jugoslavija manje zlo nego ono što može nastati poslije njenog raspada.

*** Zašto se ta država ipak raspala?**

Ja mislim da je za to velikim djelom kriv savez komunista u svim republikama koji je još patio od svog naslijeđa. A to je naslijeđe starog Kardeljevog modela, koji je uvijek radije govorio o decentralizaciji nego o demokratizaciji. Decentraliziraj vlast na lokalne razine, i neka svatko radi ono što želi u svojoj republici. Miloševićev grijeh nije bio represija u Srbiji ili čak na Kosovu, što se tiče ovih drugih rukovodilaca, nego miješanje u njihove poslove. Milošević je za hrvatsko rukovodstvo postao stvarni problem onog trena kad je počeo favorizirati Srbe u Hrvatskoj, kao i u Bosni, kad je dao zeleno svjetlo za stvaranje SAO Krajina. To je bio jedan moment: komunisti nisu htjeli iznutra demokratizirati svoja društva. Drugi su bile iluzije koje su postajale o JNA, koja je po mojem mišljenju bila izrazito staljinistička, ne titoistička u ideologiji. Ona je uvijek računala na vojni udar u Moskvi. Treći elemenat je bio - i to nije toliko nezdravo kao ono prvo - da su ljudi ipak bili zabrinuti oko ideje raspadanja Jugoslavije koja je ipak, kad se sve uzme u obzir, bila jedna relativno pristojna država. Svi smo mi sad slabiji nego što smo bili kao državljani Jugoslavije sa svim njezinim greškama koje su ogromne.

*** Nije li se radilo o previše neriješivih problema?**

Znam da će to otvoriti prostor za napade na mene kao na jugonostalgicara, međutim, smatram da se ipak s puno manje krvi moglo demokratizirati tu državu nego državnice koje su izašle iz nje, tj. da smo platili previsok ceh za jednu seriju državnica koje će kad-tad morati uspostaviti međusobne odnose, barem na onoj razini koju imaju skandinavske države.

*** Dakle, vojska je jedan od ključnih krivaca?**

Smatram da je armija u velikom dijelu kriva za to što se dogodilo. Kada se povlačila iz Slovenije, nije smjela ostaviti oružje, to nije u skladu s vojnom časću. Ona je mogla ići u internaciju u Italiju, ona je mogla uništiti te tenkove, ona se mogla boriti, a ono što nije mogla uraditi jest predaja jednoj šaci policajaca.

Razlog što sve to spominjem u jednom antiratnom magazinu jest to što taj isti kukavičluk armije objašnjava način borbe oko Vukovara, koji je toliko divlji prema civilnom stanovništvu. To nije vojska koja je spremna ući i zauzeti grad borbom prsa o prsa, već razbija i uništava grad izvana. Oni ga uništavaju baš zato što su kukavice, jer nemaju više tih trupa koje su spremne da ginu tako lako.

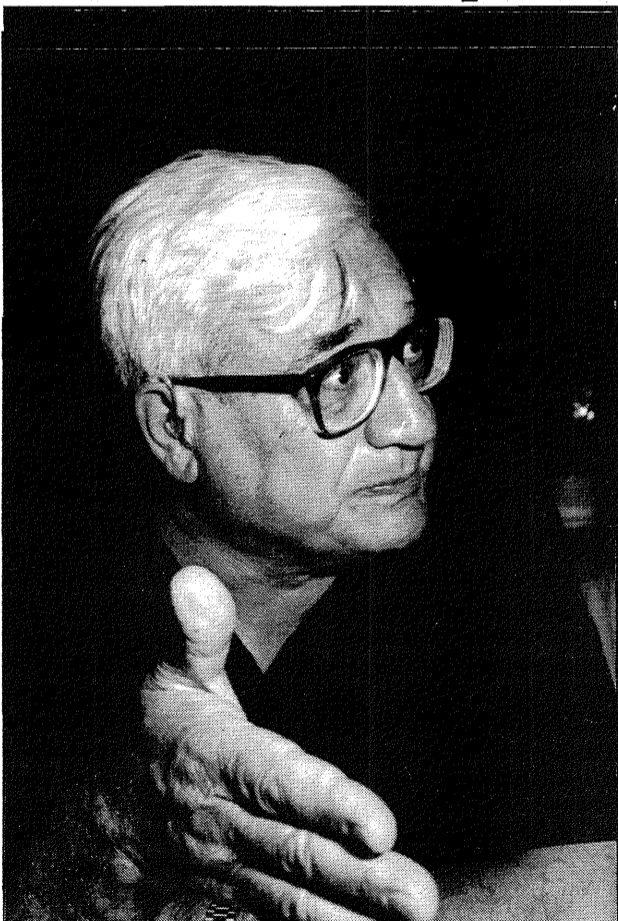
Iz toga se vidi da je ideja koja je vrlo popularna u Americi, da je riječ o masovnoj mržnji i masovnom nacionalizmu - totalno netočna. Niti Srbija niti Hrvatska nisu baš preplavljene dobrovoljcima koji kažu - dajte nam oružje, idemo!

*** Zašto se u Americi i na zapadu ipak održava ta slika, bar u medijima?**

Zato što je ona neophodan alibi. Clinton kaže - ne možemo intervenirati, ovi ljudi apsolutno inzistiraju da se kolju. Dozvolimo im da se kolju dok ih taj zanos ne prođe, pa ćemo onda mi doći i sređivati stvari. Pa čekaj, jesu li stvarno mržnje u Bosni veće nego mržnje Katalonaca i Kastiljanaca ili sjeverne i južne Italije ili u sjevernoj Irskoj mržnje protestanata i katolika?

Borba u sjevernoj Irskoj je borba koju vode 400 članova IRE i 300 protestantskih ekstremista. Nije uopće istina da većina mora biti za pokolj da bi došlo do pokolja, i to se vidi kada analizirate broj ljudi koji su sudjelovali u zločinima, srpskim zločinima u Bosni, srpskim i hrvatskim zločinima u Hrvatskoj. Tu su šake ljudi u pitanju. Sramota je da većina stanovništva ne kaže: ne! I tu imaš naš Leipzig iz drugog svjetskog rata. Njemačke vojne jedinice su u Drugom svjetskom ratu uvijek dozvoljavale čovjeku koji je rekao: ja neću - da odustane. I nijedan njemački vojnik nije bio kažnjen zato što je odbio sudjelovati u racijama protiv Jevreja. Bio je premješten, a ne kažnjen.

Zabrinut sam nad brojem ljudi koji to toleriraju, a ne nad onima koji čine zločine.

Mi ćemo kada tada doći do onoga što se već postavlja kao pitanje u Hrvatskoj - i to od strane umjerene opozicije, a ne od ljevice - čemu je sve ovo služilo u Bosni? Čemu je posljednja godina i pol dana hrvatske politike služila? Kako se može pravdati ta politika kada se ovo, što su sada prihvatili, moglo dobiti prije dvije godine. Tko će opravdati sve te mrtve, sad kad je sve vraćeno na početnu točku?

KRAJISNICI SU MOGLI BITI VJERNI SLUŽBENICI HRVATSKE!

*** Kako se to može objasniti?**

To se može objasniti izuzetno velikim konformizmom u nas; posebno utjecajem medija koji su od ljudi napravili ovce.

*** Zašto onda zapad nije uložio truda u jake medije?**

Što smo mi mogli učiniti da postanemo važni, osim tog pokolja...? Ništa. Ništa nismo mogli učiniti. Ako sad iz ovih ruševina stvorimo jedno prihvatljivo društvo, to će nam otvoriti vrata zapada. Hrvatska je početkom rata imala izuzetno dobru propagandnu poziciju na zapadu. Ona je bila žrtva. To što su hrvatski političari imali npr. glupe govore, nitko na zapadu nije primijetio. Nitko nije znao za -odana i za njegove Srbe sa šiljastim glavama, i da li je hrvatska šahovnica ustaška ili nije. Hrvatska je bila napadnuta, žrtva, evo imaš divne slike Dubrovnika i srpski bradati pizduni to sad bombardiraju. I kako to da je Hrvatska izgubila sve svoje simpatije, a izgubila ih je maltene sve? Hrvatska sada ima vrlo negativni image na zapadu, čak i u Njemačkoj. Nijemcima je dosadilo da svaki put kad se neka svinjarija desi u Hrvatskoj svi njihovi bivši saveznici odu u Njemačku i kažu - molim vas sreditte ove vaše štićenik...vi ste ih priznali. Ne, vi ste nas natjerali da ih priznamo prije nego što smo bili spremni - što je još gore ili recimo, kada jedan hrvatski ministar kaže - moramo imati razumijevanja za opravdani bijes hrvatskog naroda - za ono u Zadru, kad su razbijene sve srpske radnje. Cijeli demokratski zapad se sjeća da su Nijemci rekli isto to kao opravdanje nakon "kristalne noći", kada je jedan Židov u Parizu ubio njemačkog diplomatu.

*** Koji su uvjeti za "skandinavizaciju"?**

Neka sve te države budu suverene, nezavisne, sa svojim barjacima ali morat će se dozvoliti ponovno spajanje rastavljenih obitelji, normalizacija privrednih tokova, komunikacije uopće. Mene granice mnogo ne zanimaju. Ja sam za nepromjenjive granice iz bivše Jugoslavije, apsolutno nepromjenjive. S tim da to budu mekane granice. Da su mekane granice bile predložene odmah, nitko živ ne bi bio spreman ginuti za njih. Ako je putovanje iz Hrvatske u Bosnu otprilike kao što je putovanje iz Norveške u Švedsku onda je

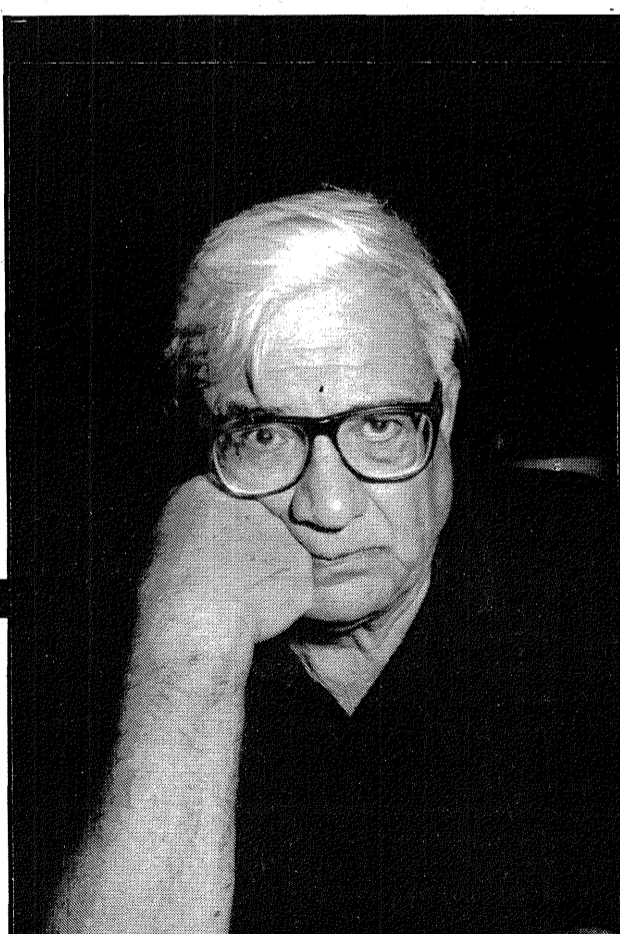
svejedno je li granica deset kilometara sjeverno ili južno. Ali ako je to barijera i zid koji se reže kroz živo tkivo naroda, onda se zbog toga umire. Po mom mišljenju mi ćemo kada tada doći do onoga što se već postavlja kao pitanje u Hrvatskoj - i to od strane umjerene opozicije, a ne od ljevice - čemu je sve ovo služilo u Bosni? Čemu je posljednja godina i pol dana hrvatske politike služila? Kako se može pravdati ta politika kada se ovo, što su sada prihvatili, moglo dobiti prije dvije godine. Tko će opravdati sve te mrtve, sad kad je sve vraćeno na početnu točku? A kada gledamo ove sasvim razumne i dobrodošle popuste koji se predlažu u pregovorima s pobunjenicima iz Krajine, onda se opet postavlja pitanje - zašto se to nije ponudilo od samog početka?

*** Mislite li da je to onda bilo rješenje?**

Pobunjenici bi tada bili očito marginalizirani. To bi bili oni koji su očito bili plaćenici Beograda i par ekstremista, a ne narod u Krajini koji se prestrašio ove nove države koja mu se obraćala ne kao majka, pa čak ne niti kao maćeha već kao - potencijalni neprijatelj! Ljudi zaboravljaju što su Šime Đodan i drugi govorili prvih mjeseci neovisne hrvatske države. Zaboravljaju da čovjek nije morao biti luđak da se plaši konzekvenci takve retorike i takve politike, onog masovnog otpuštanja policajaca, sudaca i državnih službenika zbog toga što su "pogrešnog" etnikuma. A ja bi dodao tome da je moja Hrvatska grdno pogriješila zato što su Srbi Krajšnici u Hrvatskoj uvijek bili vjermi službenici i Austrougarske i Jugoslavije i Ugarske i bili bi potpuno vjermi panduri i hrvatske države da ih se nije diralo već se reklo: dobro, polako ćemo promijeniti vaše uniforme.

*** Kakve su mogućnosti UN-a danas? UN-om su svi nezadovoljni.**

Trupe UN nisu imale onaj mandat koji su trebale imati od početka, ali valja

Smatram da se ipak s puno manje krvi moglo demokratizirati Jugoslaviju nego državice koje su izašle iz nje, tj. da smo platili previsok ceh za jednu seriju državica koje će kad-tad morati uspostaviti međusobne odnose, barem na onoj razini koju imaju skandinavske države

znati i to da su UN ipak samo instrument velikih sila. One nisu imale pravo da brane civilno stanovništvo, da uzvraćaju vatru kada se na njih puca, da osiguraju dostavu humanitarne pomoći.

*** Zapad gleda na nas kao na barbare, a sam je kumovao onom što se dogodilo, time što nije na vrijeme podržao demokratsku opoziciju?!**

Zapad je morao puno energičnije podržati demokratsku opoziciju, i mnogo opreznije prići pitanju kakvo je razbijanja postojeće države prije no što su stvoreni uvjeti za obranu ljudskih prava, manjinskih prava i drugih stvari u novim državama. Razbijanje država potencijalno je jedno veliko zlo, i sad se ja pitam što bi se dogodilo da se principi onoga što se dogodilo bivšoj Jugoslaviji primjene, recimo, Indiji ili južnoj Africi ili cijeloj Africi južno od Sahare. Krv bi odmah tekla do koljena.

*** Da li se rat npr. mogao izbjeći recimo '88 i '89 da je zapad ubacio velike količine novca...**

Mogao se izbjeći na taj način, ali tada ne bi bilo Hrvatske kao samostalne države. Da je zapad 88/89. rekao - evo vam novac, ulazite u predsoblje ujedinjene Europe i višimo pritisak na demokratizaciju, na opće savezne izbore, multipartijske izbore pod europskom kontrolom - ja mislim da ne bi bilo ovoga rata, a onda ne bi bilo niti raspada Jugoslavije. Raspad Jugoslavije nije bio neminovan. U tom bi slučaju dobili vrlo decentraliziranu Jugoslaviju, koja bi bila slična onom što je bila zvanična politika hrvatskog rukovodstva, tj. jedna konfederalna država ili čak jedna decentrirana federacija koju su Slovenci predlagali. To bi također, po mome sudu, bilo manje zlo. Sve bi bilo manje zlo nego centralizacija koju je nudio Milošević, s jedne strane, ili ovaj rat koji se desio s druge strane.

Ivica ŠKORIĆ

FOTOGRAFIJE © arkPHOTO

DIO IZBJEGLICA SE NEMA KAMO VRATITI

Štovani gospodine savezni kancelaru,
Hrvatski Helsinški odbor za ljudska prava obraća Vam se s molbom da uporabite svoj politički autoritet za pomoć brojnim hrvatskim državljanima koji se kao izbjeglice nalaze u Njemačkoj. Svjesni velikih napora i troškova nužnih za dosadašnji prihvati ovih ljudi, kao i zategnutosti koja se u pojedinim segmentima njemačkoga društva pojavljuje u povodu skokovita porasta broja imigranata, želimo Vam, još jednom, skrenuti pažnju na specifičnost nevolje koja je dovela do tolikoga broja hrvatskih izbjeglica u Vašoj zemlji i zamoliti za dodatnu pomoć i strpljenje. Obraćamo Vam se kao nevladina, autonomna organizacija koja je posljednjih godinu dana činila sve što je bilo u njezinoj moći da pomogne barem djelomičnome poboljšanju stanja ljudskih prava u Hrvatskoj.

Ne radi se, kako Vam je nedvojbeno poznato, o ekonomskim, pa ni o političkim imigrantima, iako su ljudi prinuđeni na traženje prihvatila u Vašoj zemlji i u tom pogledu ugroženi. Riječ je o egzistencijskim izbjeglicama, o ljudima koji su doslovce pobjegli da bi spasili goli život. Premda su neposredna ratna djelovanja u Hrvatskoj gotovo posve prestala, okupacija značajnoga dijela njezine teritorije se nastavlja, a brojna su područja i dalje potencijalno na udaru ratnih razaranja.

Velik dio ovih izbjeglica i dalje se, dakle, nema kamo vratiti (bilo stoga što se njihova boravišta nalaze pod kontrolom onih koji su ih i bili protjerali, ili pak zato što su toliko uništena da nisu podobna za ljudski život). Odluče li vlasti SR Njemačke, odnosno njezinih zemalja, za nekoliko mjeseci vratiti hrvatske izbjeglice "kućama", oni će i dalje ostati izbjeglicama, doduše u vlastitoj zemlji, no njihovo se stanje, na žalost, u mnogo čemu neće objektivno poboljšati. Umjesto toga pogoršat će se stanje stotina tisuća hrvatskih i, posebice, stranih državljanina (pretežno Muslimana iz BiH) koji su kao prognanici, odnosno izbjeglice već u Hrvatskoj (jer će se već i sada nedostatna sredstva morati dijeliti na još veći broj ljudi), porast će pritisak na srpsku manjinu koja još živi u Hrvatskoj (jer će se baš od njih tražiti mjesto za stanovanje onih koje se smatra izvornim žrtvama njihovim sunarodnjaka), ojačat će izolacionističke, antievropske političke tendencije u hrvatskoj politici itd. Želimo se nadati da ćete učiniti što možete da se spriječi daljnje proširenje u ovome ratu već nazočne prakse političke zlopotrebe humanitarnih problema, posebice situacije izbjeglica i prognanika.

Zbog svega toga slobodni smo, gospodine savezni kancelaru, tražiti od Vas podršku i pomoć za produljenje boravka hrvatskih izbjeglica u SR Njemačkoj, polazeći pritom prije svega od zabrinutosti za ljudska prava i sudbinu kako ovih ljudi, tako i velikog broja državljanina i drugih stanovnika Hrvatske.

Zagreb, 31. siječnja 1994. godine
Za Hrvatski helsinški odbor

I.Z. Čičak

BUNDESKANZLERAMT - URED SAVEZNOG
KANCELARA, BONN

Bonn, 9. ožujka 1994. -Predsjedniku
Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava
g. I.Z. Čičku

Vrlo poštovani gospodine Čičak,

Savezni kancelar zahvaljuje se na vašem pismu od 31. siječnja 1994. u kojem iskazujete svoje stajalište o povratku bivših izbjeglica građanskog rata iz Hrvatske.

Stalna Konferencija zemaljskih ministara unutrašnjih poslova i senatora odlučila je 22. svibnja 1992. da se izbjeglicama građanskog rata iz Hrvatske, koje su u tada boravile na području BRD, otvori mogućnost ostanaka do 30. rujna 1993. Ova se odluka nije osnivala na općem stanju ugroženosti u Hrvatskoj, već je uzimala u obzir veliko opterećenje Hrvatske prihvatom izbjeglica iz građanskog rata u Bosni i Hercegovini i teškoće njihova uzdržavanja. Hrvatski građani kojih se ticala ova pogodnost, dakle, nisu u BRD ostali kao izbjeglice građanskog rata.

U dogovoru sa Saveznim ministarstvom unutrašnjih poslova, zaustavljanje izгона Hrvata koji su došli do 22. svibnja 1992. pomicano je svaki put za 6 mjeseci.

Dne 15. listopada 1993. Konferencija zemaljskih ministara unutrašnjih poslova odlučila je, posljednji put, odgoditi čas izгона do 31. siječnja 1994. s tim da povratak počne nakon 30. travnja 1994.

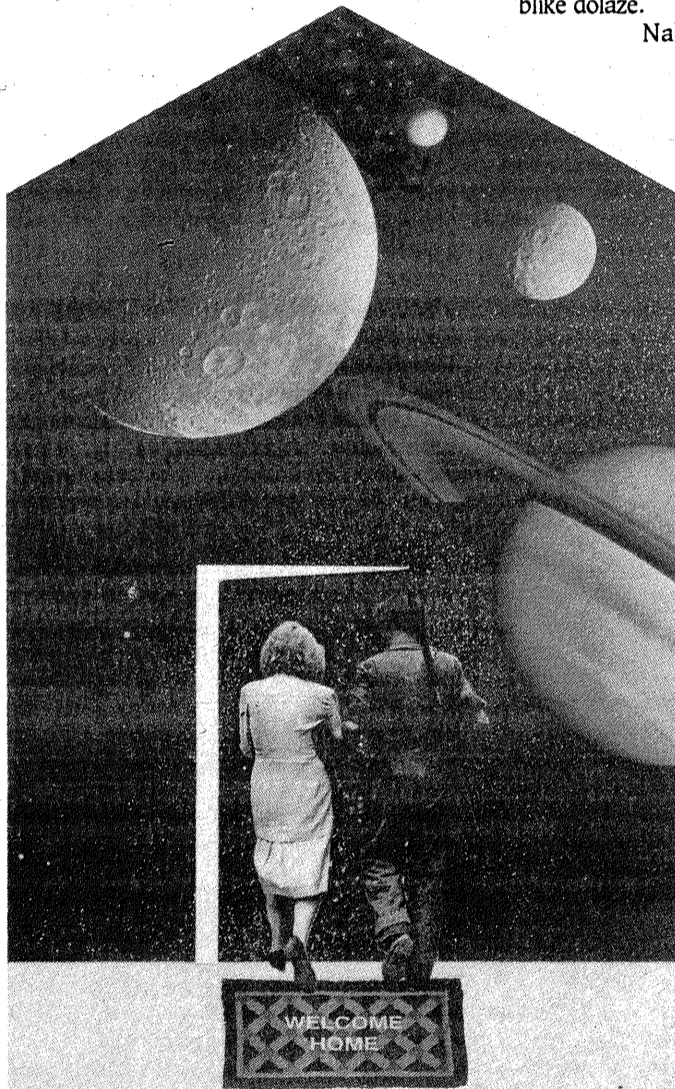
U odluci o uređivanju povratka bivših izbjeglica građanskog rata u Hrvatskoj, zemaljski i savezni ministri unutrašnjih poslova ponovno su 9. veljače 1994. naglasili kako boravak u Njemačkoj izbjeglica građanskog rata može biti tek privremene naravi. Prihvat takvih izbjeglica nije osnova za trajno pravo boravka na području BRD.

Zato će Savezna vlada odmah sada s hrvatskom Vladom razgovarati o povratku bivših izbjeglica građanskog rata iz Hrvatske. Glede povratka izbjeglica građanskog rata u Hrvatsku, Konferencija ministara unutrašnjih poslova utvrdila je sljedeće osnove:

1. Zbog teške gospodarske situacije u Hrvatskoj i radi pružanja odgovarajućeg vremena hrvatskoj državi potrebnog za zbrinjavanje izbjeglica-povratnika, povratak u mirna područja vremenski će se rastegnuti.

2. Različite grupe izbjeglica građanskog rata vraćat će se postupno. Od 1. svibnja 1994.

NIKICA OSTARČEVIĆ

počet će neodgodivi povratak izbjeglica na području koja nisu zaposjeli Srbi ili koja nisu razorena. Vremenski postupno, najprije će se vraćati odrasli koji nemaju djece i odrasli čiji bračni drug i/ili maloljetna djeca žive u Hrvatskoj; potom bračni parovi bez djece, a onda roditelji ili samohrani roditelji s maloljetnom vanbračnom djecom te, konačno, maloljetna i vanbračna djeca kojoj je u Hrvatskoj osigurana obiteljska skrb. Povratak ovih osoba dovršit će se do 31. listopada 1994.

3. Izbjeglice iz Srbima zaposjednutih i razorenih područja Hrvatske vraćat će se po istim kriterijima, ali do kasnijeg roka (30. lipnja 1995.)

4. Savezna vlada u svojim će razgovorima s hrvatskom Vladom nastojati na tome da hrvatski dezerteri dobiju oslobođenje od kazne, te da im se uvaži pravo na odbijanje ratne službe.

Ovom uredbom BRD i njezine zemlje našle su put primjeren posebnim uvjetima izbjeglica iz Hrvatske. Istodobno, uredba osigurava da će se povratak i ostvariti. Prema podacima komesara za izbjeglice Ujedinjenih naroda (UNHCR), Njemačka je prihvatila oko 70 posto svih izbjeglica građanskog rata iz bivše Jugoslavije.

Velika spremnost i mogućnost naših zemalja za prihvati bit će ugroženi ukoliko boravak izbjeglica građanskog rata ne bi ostao tek privremenog karaktera već trajnog. Ako i u budućnosti želimo pomagati ljudima u nevolji, tad moramo u domovinu vratiti izbjeglice u čijoj domovini opasnost više ne prijete. Ako se ovih dana sa službenih hrvatskih mjesta prizivaju turisti za dalmatinsku regiju ili Zagreb, u ovom trenutku bez problema bi morao proći i povratak izbjeglica, barem na ta područja.

S prijateljskim pozdravima
Po nalogu
Hammerl

Danke Deutschland!

Očigledno je da s nama izbjeglicama trgovina više nije profitabilna - ne donosi političke poene, a nove se putovnice, čini se, više neće moći koristiti za dolazak u Njemačku isključivo po socijalnu pomoć i produženje DULDUNGA (trpljenički status) u ex-Yu pasošu.

Možda sarkastično zvuči, ali iz moje izbjegličke, prognaničke i nadasve komplikirane životne situacije slijed događaja potvrđuje istinitost.

TREKUTNO PRIVILEGIRANI MUSLIMANI

Gradani tj. izbjeglice, došavši u Njemačku u periodu od konca 1991. do 22. 5. 1993. godine u pasoš SFRJ dobili su DULDUNG (status trpljenog) bez obzira na to iz koje republike dolaze.

Nakon priznanja Hrvatske i Slovenije i eskalacije rata u BiH, te novoga vala izbjeglica iz BiH, odjednom su nas njemačke vlasti počele dijeliti po čudnom kriteriju - pasoš SFRJ-HR automatski je značio da smo stigli iz Hrvatske (značenje domovnice nije im poznato!), a svi sa pasošem SFRJ-BiH su Muslimani! Usput rečeno, Muslimani trenutno imaju apsolutno privilegirani položaj, a mnogi od njih dobili su ovlaštenje za boravak (Aufenthaltsbefugnis) bez klauzule o izgonu iz Njemačke.

Ostatak nas, izbjeglice iz Hrvatske i hrvatskih izbjeglica (onih sa putovnicom i domovnicom), ovisimo isključivo o međudržavnom dogovoru između Hrvatske i Njemačke, odnosno čak i između pojedinih njemačkih saveznih pokrajina. Dana 9. veljače 1994. godine ministri unutrašnjih poslova njemačkih pokrajina na konferenciji sa saveznim ministrom unutrašnjih poslova Njemačke, načelno su donijeli odluku o produžavanju boravka tj. trpljenja hrvatskih izbjeglica, a detalji će biti odlučeni do kraja ožujka 1994. godine.

ODGODA ŠUPIRANJA

Ono što je najavljeno posredstvom njemačkih medija jest odgoda izгона za one iz okupiranih hrvatskih područja, brakove od kojih je jedan od bračnih drugova (?) iz jedne od bivših republika ex-Yu, te ratom razorenih područja. Hoće li ti uvjeti biti još modificirani, nije poznato. Nadalje, odlučeno je postupno vraćanje izbjeglica koji ne zadovoljavaju navedene kriterije do kraja listopada 1994., a za navedene koji te uvjete zadovoljavaju, izgon je odgođen do kraja lipnja 1995. godine.

Inače, izgon hrvatskih izbjeglica iz Njemačke bio je nekoliko dana medijska top-

tema. Masa novinara, pa čak i političara, zbuđena je najnovijom promocijom hrvatskoga turizma u Njemačkoj, koja njemačkim turistima nudi sigurnost, ljepotu, plavetnilo hrvatskoga mora i gostoprimljivost Hrvata. Sve bi to donekle i bilo prihvaćeno da ne postoji i one druga strana medalje. Njemačka TV postaja HESSEN 3 objavila je reportažu o jadu i bijedi bosanskih (muslimanskih) izbjeglica u kampu u Makarskoj. Struja im je bila uključena netom pred početak snimanja i dolaska njemačkih novinara i TV ekipa koja je ujedno snimila i namjerno demolirane kampkućice, namijenjene muslimanskim izbjeglicama (poklon libijske vlade).

U emisiji "Weltspiegel" njemačke TV postaje ARD od 13. veljače 1994. godine prikazana je stvarnost mog rodnoga mjesta Pakraca - demarkaciona linija koja dijeli hrvatski od srpskog dijela grada, ruševine i opustošenost, kako grada, tako i ljudi.

IZBJEGLIČKA TUGA PREGOLEMA

Situaciju nama izbjeglicama iz Hrvatske očito najviše otežava hrvatska vlada svojim čudnim stavom prema ratu (Hrvatska je čas u ratu, čas nije) i čudno (ne)definiranom politikom prema prognanicima i izbjeglicama.

Prijetnja izgonom potpisana je na istom nivou od Ministra unutrašnjih poslova Baden-Württenberga Birzele i hrvatskog ambasadora Ilića. Obojica su prijetnju izgonom zaključila patetičnom rečenicom: "Hrvatska ih sada treba pri obnovi". Na glavi pisma nalaze se kao žig Baden-Württenberga tako i Republike Hrvatske.

Možda netipično ali indikativno za hrvatske izbjeglice (za razliku od izbjeglica iz Hrvatske) je i slučaj koji mi se dogodio kod zadnjeg najdramatičnijeg i najneizvjesnijeg produženja Duldunga, 30. rujna 1993. godine. U Uredu za strance susrela sam XY-a iz Rijeke, muškarca 40-ih godina. U ruci je držao plavu hrvatsku putovnicu. Videći moj radoznali pogled (odnekud mi je poznat, konobar je u jednoj talijanskoj pizzeriji) instinktivno mi je prišao i odmah mi dao do znanja da je "vlasnik" domovnice s prvim serijskim brojevima, a putovnicu posjeduje od prvoga dana njihova izdavanja. Rat mu je dobro došao da se ponovo "dokopa" Njemačke i dopuni (njemački) radni staž, "bolja će mu biti osnovica za penziju". Objašnjava mi nadalje, radeći osam godina u Njemačkoj "zapalio" je nazad za Yugu i na toku Krku sagrađio kuću, zgrtao lov od turizma, ali zamislite - već mu dvije godine kuća stoji prazna! Nema turista! Strašno, odgovaram, ali srećom Vaša kuća još stoji, a moju su opljačkali i zapalili! Čovjek me zbuđeno pogleda i promuća: "I Vi ste isto izbjeglica?!" Naravno, što bih inače radila u Njemačkoj! Isto kao i 23-ogodišnji Milan, ilegalac u Nizozemskoj, nesuđeni elektroinženjer i sadašnji "šetač kućica i čistač WC u indijskom restoranu".

Za kreatora odluka o nama izbjeglicama to nije nikakva razlika. Bitan je broj, bitno je naše postojanje kako bi nam mogli određivati termine za izgon, povratak ili nam podariti još koji mjesec trpljeničkog gostoprimstva. Čini se da je sreća što nam još nisu (svejedno tko) odredili termin za istrebljenje!

Dubravka VUKMANOVIĆ

sporazum njemačke i hrvatske vlade

Što čeka izbjeglice kad se vrate?

Prema pisanju Süddeutsche Zeitung od 26. travnja 1994. hrvatska i njemačka vlada su Bonnskim sporazumom dogovorile povratak oko 70.000 hrvatskih izbjeglica. Oko 20.000 izbjeglica iz UNPA i ratom razrušenih područja neće biti vraćeni do 1995. Dezerteri i prigovarači savjesti će također biti vraćani, no hrvatska je vlada obećala amnestiju za sve koji su izbjegli u razdoblju od kolovoza 1990. do rujna 1992. Hrvatska je također obećala dopustiti Nijemcima nadgledanje sudskih procesa protiv dezertera koji su izbjegli nakon tog datuma.

Prema službenim podacima Vladinog ureda za izbjeglice i prognanike od 6. travnja 1994. Hrvatska trenutno zbrinjava oko 250.000 prognanika i oko 280.000 izbjeglica iz BiH, što uz opadanje humanitarne pomoći iz inozemstva i čišćenje hotelskih kapaciteta za očekivani turistički val, Hrvatsku stavlja pred gotovo nepremostive teškoće zbrinjavanja novih tisuća povratnika. Umjesto bilo kakvog plana, hrvatska se vlada nada da će se povratnici moći vratiti svojim kućama ili naći smještaj kod svojih rođaka.

Uzmite ono što vam treba i dobro to iskoristite bez obzira gdje se našli na kraju vožnje

OPASNO JE NASLONITI SE NA VRATA

Piše: comadante MALARIA

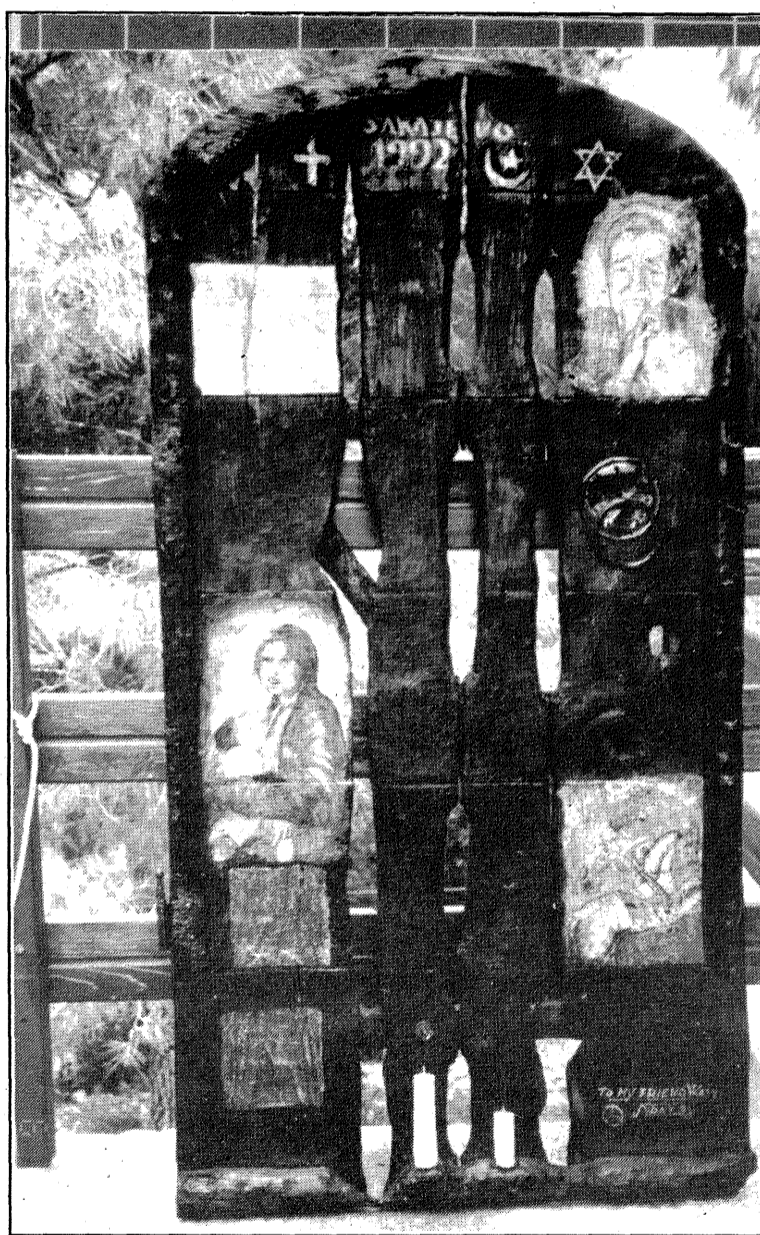
Možda ipak postoji utjeha. Zašto, na primjer, jednoga dana Zapad ne bi mogao ući u isti košmar iz kojega Istok sada pokušava pobjeći?

Ja volim vrata: kroz njih možete ući, ali i izaći. Nikad se nisam obazirao na upozorenje: "Opasno je nasloniti se na vrata", jer sam se nadao da me vrata koja se zatvaraju nikada neće uhvatiti. Sve dok mi se to zaista nije dogodilo, pa sam se morao grčevito boriti da se iskobeljam iz tog nesretnog mehanizma.

RIZIK NESLOBODE

Možda će zvučati glupo ili drsko, no čini mi se da je rat mnogima pomogao ostvariti svoj san: "Otići u Europu!". Mnogi u Hrvatskoj, Srbiji i Bosni govore: "Mi smo dio Europe!", nadajući se da će ta čudotvorna formula prisiliti Zapad da zaustavi ubijanje civilizacije. Neki nisu čekali da ih Zapad spasi - sami su tamo otišli. Sada, kad je rat, bar u očima Zapada, završen, sve se može vratiti u "normalu". A to znači da će se većina ljudi koji su stigli kao izbjeglice morati vratiti u svoju zemlju. Upravo kao što je rat otvorio vrata prema Europi, sad će ih mir zatvoriti. Izbjeglice uvijek govore da žele normalni život. Nakon jedne, dvije ili tri godine, možda će otkriti da ono što nazivaju "normalnim životom" više ne postoji. ako je i u prošlosti uopće postojalo. Tipično za kapitalistički, dinamični, individualistički svijet jest: nikad ništa nije normalno, sigurno ili stabilno. Mogli bismo reći da je prije rata, a svakako prije gospodarske krize 80-tih godina, na Istoku postojala sigurnost. Ljudi su se u svojoj zajednici dobro osjećali, i ako su je prihvaćali, nisu morali preuzimati odviše odgovornosti da bi odlučivali ili mislili o sebi kao o pojedincima, jer im je kolektivno davalo sve odgovore. Rješenje gospodarske krize je u ta područja donijelo jednu vrstu primitivnog kapitalizma (u kojem su korupcija, crno tržište i mafija jedine sigurne stvari) iz kojeg više nema povratka u socijalnu sigurnost. Sada je društvo monopol stranke koja poriče civilno društvo jednako (ili više) kao što su to činile komunističke partije. Nema slobode u koju bi se moglo vratiti - osim što se može boriti da se ostane svoj, drukčiji i to, naravno, s rizikom da vas se proglasi opasnim za društvo ili čak neprijateljem nacije.

Zanimljivo je da su u Zapadnoj Europi doseljenici i drugi marginalci u istom položaju. Ideja o Europi kao slobodnom prostoru za pojedice, gdje se različitosti prihvaćaju, i s liberalnim vrednotama koje će se uvijek braniti, nije ništa drugo nego samo ideja, zabluda, mit, laž. Europa se pretvara u nedostiznu tvrđavu. Takozvano se otvoreno društvo zatvara, liberalne su vrijednosti isključivo pravo visokoga društva, a strah od "drugih" (doseljenika, nezaposlenih, bolesnih i drugih gubitnika) brzo prerasta u otvoreni rasizam. To nije samo nacizam skinsa, nego i "pristojnih" političara koji govore da je "naša zajednica" u opasnosti, da "u našoj zemlji" nema više mjesta za druge, i da se zatvaranjem naših drugova moramo braniti. Poruka je: mora vam

*ova je fotografija napravljena na otoku Braču
Jasmina koja ju je napravila sada je u Australiji
vrata s ove fotografije također su napravljena na Braču
Širaz Muftić i njegov sin Kan koji su ih napravili sada su u Švicarskoj
drvo za ova vrata pronađeno je na obali Jadranskog mora
došlo je brodovima iz čitavog svijeta
obruče i šarke na vratima donio je Širaz iz Sarajeva
ikone predstavljaju povijest i kulturu Sarajeva
duh zajedništva skriva se iza ovih vrata
pismo je napisao rodak Širaza i Kana
koji se bori da spasi Sarajevo
on se možda još bori
svijeće su posvećene onima koji su izgubili svoj život u Sarajevu
vrata su putovala od Brača do Zagreba
i od Zagreba do Pakraca
sa ove strane na onu i
i natrag
fotografija je putovala s Brača, u Zagreb, u Pakrac, u Ljubljani,
u Zurich, u Amsterdam
možda ćete jednog dana vidjeti sama vrata
negdje u svijetu
jer su to putujuća vrata
baš kao oni koji su napravili fotografiju
vrata
Sarajevo*

biti drago što smijete zadržati svoje mjesto, što znači - sigurnost u vlastitoj zatvorenoj zajednici i sloboda od vanjskih prijetnji. Mnogi ljudi koji su bili uključeni u zanimljive pokrete i projekte što su prelazili te granice, sada, pred valom nacionalizma, rasizma, pa čak i fašizma, očajnički brane svoje vrijednosti. A to nije niti zabavno, niti uzbudljivo, a nije niti mnogo bolje nego na Istoku.

PUTOVANJE NAKRAJ LAŽI

Sada, kad je rat gotov, doseljenici iz bivše Yu više se ne mogu skrivati iza identite izbjeglica. Suosjećanje sa ratnim žrtvama će se pretvoriti u nerpeljivost prema ljudima koji odbijaju otići. Ljutnja zbog asocijalnog ponašanja "tzv. izbjeglica" (rad na crno, zločini i zloupotreba droga) zamijenit će zgražanje nad Sarajevom ili Arkanom.

Dakle, ako je ranije postojao razlog za zavist prema tisućama mladih što su pobjegli na Zapad, sad im jedino možete zaželjeti sreću. U nadi da su se dobro proveli. Neki će uspjeti, a mnogi će imati samo jednu zabludu manje. I shvatit će da su između dva svijeta, dviju kultura, između dvije laži: laži nacionalnog oslobođenja koje je rezultiralo ratom i laži o slobodi koja je završila u slijepoj ulici licemjerja. Europa priprema vlastito čišćenje od ostataka košmara bivše Jugoslavije.

Tako ples izgnanstva može postati tango melankolije dok će ekstaza europskog techno-partyja završiti praznim bocama i s nekoliko potrošenih kondoma. Baš kao zabava bilo gdje na svijetu. Svatko mora izići kad tramvaj stigne do posljednje stanice, i nema više opasnosti da vas vrata uhvate. Ostatak puta prošetajte ili se istim tramvajem vratite natrag. To je tužno za one koji su zamišljali da je Zapad besplatna karta za otvoreni vlak. Tužno je da se vrata bez upozorenja zatvaraju - i to tako odvrtno da čak i zakoniti građani mogu biti uhvaćeni.

Možda ipak postoji utjeha. Zašto, na primjer, jednoga dana Zapad ne bi mogao ući u isti košmar iz kojega Istok sada pokušava pobjeći? Zbog čega bismo vjerovali da će to oni lakše preživjeti? Oni žive u laži baš kao i mi ovdje. Osim što je njihova laž daleko veća. To ćete moći i sami vidjeti na vašim prekrasnim plažama ovog ljeta. Oni će i dalje misliti da su nadmoćni. Mi znamo da oni to jesu - ali samo u bajkama.

Naprotiv, to nije razlog da ne putujete u Europu kad to poželite. Posebno kad to činite kao što ja to radim u Zagrebu: bez karte. No, važno je da shvatite da ulazite u tvrđavu isključivosti i licemjerja. Zbog toga vam treba dobar razlog i malo poznavanja podmuklih vrata, kao i bilo kojem drugom provalniku. Uzmite ono što vam treba i dobro to iskoristite bez obzira gdje se našli na kraju vožnje.

(S engleskog prevela: Ana Janjatić-Zorica)

Tko će graditi mostove?

Okupilo se šaroliko društvo ljudi koji su se uglavnom već otprije poznavali, da porazgovaraju o principima i strategiji svojeg djelovanja. Organizator sastanka, uz pomoć Mirovnog ureda (Friedensbüro) iz Salzburga, bila je Vasvija Oraščanin, koja sa porodicom uživa politički azil u Austriji. Upoznao sam je ljeta 1991. godine, kada je uspijevala okupiti tisuće ljudi u akcijama protiv rata u Bosanskoj Dubici i okolnim mjestima Bosanske Krajine. Hrabro se borila protiv velikosrpske propagande u području koje je već u to doba bilo pod potpunom kontrolom srpskih ekstremista i baza za napade na Hrvatsku. Pred brojnim prijetnjama morala je krajem 1991. pobjeći. Sada zajedno sa Nijemcem Martinom Fischerom radi na akciji "preživjeti rat". U Njemačkoj nalaze porodiće voljne da prime porodice muslimanskih i hrvatskih izbjeglica iz Zapadne Bosne i organiziraju njihovo izvlačenje i spašavanje od gotovo sigurne smrti. Na taj način spasili su do sada oko 3000 ljudi, a oko 50 sa "Fischerove liste" (među njima i Vasvijinog brata) nisu uspjeli spasiti jer su bili ubijeni prije nego što su sve formalnosti obavljene.

Katastrofa u Goraždu, koja se odvijala tih dana, dala je neizbrisiv tmurni pečat našim razgovorima. Osim Vasvije, glavni ton diskusiji dao je Tonči Kuzmanić, Višanin koji danas živi u jednom malom selu pored Jesenica. Tokom 80-tih bio je jedan od lidera mirovnog pokreta u Sloveniji, koji je tada žestoko uzburkao slovensku i jugoslavensku javnost, da bi prije dvije godine proklamirao svoje samoraspuštanje, nezadovoljan reakcijama mirovnog pokreta u Evropi i u svijetu na jugoslavensku krizu i rat.

U takvoj atmosferi, nametnulo se pitanje koje su mirovni pokreti obično odbijali postaviti, pitanje o mogućnosti da mirovni pokreti podrže, pa čak i zahtijevaju vojnu intervenciju u nekim slučajevima. To je dio šireg pitanja: nije li nemoralna pozicija dosljedno osuđivati primjenu sile,

čak i kada je ona očito usmjerena za zaštitu nevinih i slabih od agresora? Ovo je pitanje povezano i sa odnosom prema državi. Kuzmanić se žestoko oborio na naivno veličanje "civilnog društva" kao a priori dobrog i na apriornu osudu države kao instrumenta nasilja. Takav stav karakterističan je za teoretičare mirovnog i drugih novih mirovnih pokreta. Bosansko iskustvo (kao i iskustvo mnogih drugih post-socijalističkih zemalja) pokazuje nam međutim da ja čak i loše i autoritarna država bolja od bezakonja i kaosa.

Odbacivanje apsolutnog pacifizma

Misli svih sudionika, manje ili više jasno i na razne načine artikulirano, kretale su se u istom smjeru, ka odbacivanju "apsolutnog pacifizma" i priznanju države kao instrumenta ne samo nasilja, nego i reda. Na početku je već zauzet stav da prisutnu diskutiraju i potpisuju dokumente kao pojedinačni aktivisti a ne kao predstavnici svojih organizacija jer to stvara probleme oko legalnosti zastupanja.

Dvodnevna diskusija, često konfuzna i frustrirajuća, rezultirala je u dva dokumenta koja ovdje prenosimo. U su prezentirani predstavnicima mirovnih pokreta i javnosti tokom slijedeća dva dana (19. i 20. travnja) na konferenciji u Salzburgu, održanoj pod motom *Rat je porušio naše mostove - tko će graditi nove?* Izazvali su raznolike reakcije, odbacivanje, ali i prihvaćanje; o tomo ćemo više reći u slijedećem broju *ARKzina*. Dodajmo još da Nenad Živković iz Mirovnog pokreta Pančevo nije potpisao izjavu *Odgovornost za genocid* jer se drži usmjerenosti na razvoj nenasilja i rad na mikro-nivou, tj. u lokalnoj zajednici (drugo dvoje ljudi iz SR Jugoslavije potpisali su izjavu). *Otvoreno pismo mirovnim pokretima* nije ni bilo službeno potpisivano, iako je usaglašavano. Razni pojedinci imali su odlučujući udio u sastavljanju raznih dijelova pisma.

Zoran OŠTRIĆ

ODGOVORNOST ZA GENOCID

Užasnuti genocidom koji se već treću godinu nastavlja u državi Bosni i Hercegovini, o najočiglednije svjedoče posljednji događaji u Goraždu i drugim mjestima, zahtijevamo od Ujedinjenih nacija i svake članice pojedinačno da najodlučnije zaštite međunarodno priznatu državu Bosnu i Hercegovinu, članicu Ujedinjenih nacija, svim raspoloživim sredstvima, uključujući upotrebu oružane sile.

Najdublje zabrinuti za budućnost sadašnjih i dolazećih generacija upozoravamo Ujedinjene nacije, svaku njenu članicu pojedinačno i cjelokupnu međunarodnu javnost da, ukoliko suverenitet i teritorijalni integritet države Bosne i Hercegovine ne bude očuvan, dolazi u pitanje kredibilitet Ujedinjenih nacija i međunarodni pravni poredak uopće.

U interesu tog istog međunarodnog pravnog poretka, zahtijevamo da Međunarodni tribunal za ratne zločine ubrza rad, te da Ujedinjene nacije i njegove članice pojedinačno osiguraju sve uvjete za njegovo efikasno djelovanje.

Istovremeno upozoravamo Ujedinjene nacije da su svojim odlukama već onemogućili odgovarajući samoodbranu suvereniteta i teritorijalnog integriteta države Bosne i Hercegovine, te da ukoliko je svojim vlastitim snagama odmah ne zaštite, postaju suučesnici genocida.

St. Johann im Pongau, 18. travnja 1994.

Zahtjev je upućen glavnom tajniku Ujedinjenih nacija, Predsjednicima država-članica UN, državnim informativnim agencijama i komandantu NATO-a.

Potpisali su ga: **Tonči Kuzmanić** (Slovenija), **Zoran Oštrić** (Hrvatska), **Zdravko Uskoković** (Crna Gora), **Teuta Krašnica-Čučkova** i **Mirče Tomovski** (Makedonija), **Vasvija Oraščanin** (Bosna i Hercegovina, sada u Austriji), **Zorica Trifunović** (Srbija), **Gazmend Pula** (Kosovo).

Misli svih sudionika sastanka, manje ili više jasno i na razne načine artikulirano, kretale su se u istom smjeru, ka odbacivanju "apsolutnog pacifizma" i priznanju države kao instrumenta ne samo nasilja, nego i reda

OTVORENO PISMO MIROVNIM POKRETIMA

Tri godine nakon početka rata na području bivše Jugoslavije, antiratne i mirovne grupe i organizacije u novonastalim državama djeluju u vrlo različitim okolnostima, a u Bosni i Hercegovini njihov je rad skoro potpuno onemogućen. Međutim, na temelju dosadašnjih iskustava u svojem radu i u kontaktima sa mirovnim pokretima u svijetu, došli smo do nekih zajedničkih zaključaka.

Okupljeni na skupu u austrijskom gradu St. Johannu, odlučili smo uputiti ovo otvoreno pismo mirovnim pokretima u svijetu.

1) Smatramo da mirovni aktivisti koji nam dolaze trebaju biti valjano pripremljeni i informirani o situaciji u zemljama u koje dolaze. U pripremi svojeg boravka oni trebaju surađivati sa onim aktivistima koji imaju iskustvo u radu na ovom području, kao i sa domaćim antiratnim grupama i organizacijama koje na tom području djeluju. Akcije temeljene na proizvoljnim pretpostavkama i bez valjane analize i pripreme mogu proizvesti efekte suprotne željenima.

2) Naš je zajednički stav da su masovne akcije posjete ovim područjima, kao što je bio *Karavan mira* 1991. i *Mir sada* 1993. godine nekorisno traćenje energije. U kratkom roku veliki broj sudionika ne može istinski shvatiti što se događa, niti mogu artikulirati neku političku poruku osim općeg protivljenja ratu, što je opće mjesto. Mnogo nam više pomažu oni koji dolaze pojedinačno ili u manjim grupama i koji sa nama kontinuirano surađuju na konkretnim projektima.

To podrazumijeva naporni rad na dulji rok. Treba odbaciti iluzije da je moguće brzo i lako rješenje.

3) ekonomska situacija je vrlo loša u svim novonastalim državama. Usprkos tome, mirovne grupe i organizacije, kao i njima srodne za ljudska prava, ženske itd, rade na brojnim projektima i akcijama. One trebaju financijsku i materijalnu podršku za svoje djelovanje. Podjednako je značajna financijska i materijalna podrška nezavisnim progresivnim medijima u svim novim državama. Osobiti značaj ima nezavisna TV kao naročito moćan medij.

4) Uznemirujuća je spoznaja da se apriorno zagovaranje nenasilja od strane mirovnih grupa i nasilno djelovanje srpskih paravojski u Bosni i Hercegovini podudaraju. Krajnje je vrijeme da se, na iskustvu Bosne i Hercegovine, kritički razmotri povezanost između rata i mira, nasilja i nenasilja. Bosansko iskustvo je za nas dovoljno poučno da izvučemo slijedeće zaključke: zalaganje za mir nije isto što i proizvodnja mira, zalaganje za nenasilje nije isto što i proizvodnja nenasilja, nenasilje i zalaganje za mir mogu biti jedna od odlučujućih poluga uspostavljanja rata i nasilja.

Jedan od mogućih izlaza iz bosanskog rata je obrana bosansko-hercegovačke države svim sredstvima. Bez suverenosti država na

Balkanu narodi koji tu žive ostat će kao glineni golubovi različitim naoružanim vojnim i paravojskim bandama.

5) U SR Jugoslaviji (Srbija, Crna Gora, Kosovo, Vojvodina) i Republici Hrvatskoj postoje autoritarni režimi i snažni ekstremno desni pokreti. Snažno su prisutne posljedice rata, razaranja i žrtava, koje proizvode negativne emocije s kojima se lako manipulira. Nenasilno je djelovanje u takvim uvjetima moguće i poželjno. Mirovni i srodni aktivisti koji u njima djeluju trebaju podršku, kako u svakodnevnim političkim borbama, tako i u dogoročnim programima mirovnog obrazovanja, nenasilnog rješavanja konflikata, zaštite ljudskih prava pomoći žrtvama rata itd. Pomoć naših prijatelja koji su u sličnim uvjetima djelovali vrlo je dragocjena.

6) U Makedoniji djeluju morovne grupe na razvijanju dijaloga između etničkih grupa unutar zemlje, kao i sa susjednim zemljama. Taj pokret ima veliki značaj i zaslužuje podršku. U astojanju da spriječi eventualno nasilje i rat. U tom preventivnom djelovanju mirovni pokreti iz svijeta imaju izuzetnu šansu i zadatak da pomognu.

Pozivamo mirovne pokrete da lobiraju kod svojih vlada i međunarodnih organizacija radi pritiska na grčku vladu za ukidanje blokade Makedonije i neuvjetovanje pregovora.

7) Pozivamo mirovne pokrete da lobiraju kod svojih vlada i međunarodnih organizacija radi pritiska na srpske vlasti da obustave državnu represiju nad Albancima na Kosovu, uspostave demokratske institucije na Kosovu i započnu dijalog sa legitimnim predstavnicima albanske strane, sa posredništvom međunarodne zajednice da političkim pregovorima dođe do razrješavanja situacije na Kosovu. Smatramo isto tako da bi odgovarajuće prisustvo međunarodne zajednice u smislu preventivnog djelovanja za predupređivanje eskalacije konflikta, kao i slučaju Makedonije, bilo vrlo korisno.

8) Ksenofobija, šovinizam i neofašizam danas postoje u svim evropskim državama. Mi smo dio Evrope u kojem su ti pokreti uz državno generirani i manipulirani šovinizam doveli do genocida ("etničko čišćenje") i pokolja masovnih razmjera (Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Kosovo). Smatramo da je naša borba za načela tolerancije i nenasilja značajna za Evropu, a također da je djelovanje mirovnih i srodnih pokreta protiv te pošasti u Evropi, u njihovim zemljama i na loklanom nivou, od velike pomoći našoj borbi.

St. Johann im Pongau, 18. travnja 1994.

Pismo su zajednički sastavili: **Tonči Kuzmanić** (Slovenija), **Zoran Oštrić** (Hrvatska), **Zdravko Uskoković** (Crna Gora), **Teuta Krašnica-Čučkova** i **Mirče Tomovski** (Makedonija), **Vasvija Oraščanin** (Bosna i Hercegovina, sada u Austriji), **Zorica Trifunović** (Srbija), **Gazmend Pula** (Kosovo)

PARADISE BY THE DASHBOARD LIGHT

Za dvije godine, otkako sam čuo tu priču, rat je postao uobičajeni dio mojeg života. Vidio sam gotovo sve o čemu su mi moji starci pričali o "njihovom" ratu, a možda i više. Sada najviše vremena provodim u jednom gradu blizu linije razgraničenja. Upoznao sam neke koji su ubijeni, i neke koji su ubijali

Bilo je prelijepo. Cijeloga dana u gradu nije bilo struje, pa su svi kafići i kuće bili osvijetljeni svijećama. Ovaj je kafić potpuno nov. Židovi i strop su u ogledalima i kromu, pa je to, vjerojatno, jedno od najšminkerskih mjesta u Hrvatskoj - posebno ako volite neonska i druga svjetla. Na stolovima gore upaljene svijeće čiji se mali, zlatni plamenovi sjaje po cijeloj prostoriji, pa mjesto izgleda mnogo toplije nego inače. Nakon što sam dugo s volonterima sjedio u kutu stigla je struja i odjednom je sve počelo zujati - rashladni uređaj, aparat za kavu, TV i kazetofon.

Ovoga je puta slika na televiziji bila uskladena s muzikom iz zvučnika. Naime, često se uz slike sa MTV-a mogu čuti lokalni hitovi, što im daje internacionalni touch. Tako se, na primjer, ET kombinira sa slikom "Duran Duran"-a ili "Ramonesi" pjevaju "Dinamo".

Kolumbo mi se svejedno sviđa

Gledajući sve ovo razmišljam o članku za ARKZIN. Misli mi skaču sa "New Yorka" (ime kafića) na Meatloafov "Paradise". Odatle na "Paradiso", klub u Amsterdamu u kojem sam nekad radio. Tu sam se negdje sjetio Amerike i Kolumba (što nije bilo teško uz kutiju cigareta što leži na stolu). Pomalo se osjećam kao Kolumbo, i to onaj kojega se sjećam iz filma što sam ga davno gledao. (Znate kako je to sa filmovima, možda ih je zapuhnuo novi politički vjeter srama zbog kolonijalizma i ubojstva gotovo svih Indijanaca, pa su ga pokušali učiniti boljim nego što je on zaista bio.) Svejedno mi se Kolumbo iz tog filma sviđa. Možda je trebao biti mudriji i ostati kod kuće, praviti omelette ili nešto slično, no to bi promijenilo čitavu povijest. Poput njega i ja sam krenuo tražiti svoj "Paradise", možda nešto drukčiji od onoga na kojeg je mislio Kolumbo. Želio sam pokazati da i rat može biti poticajan. Mislio sam da znam kako bi ljudi trebali raditi i živjeti, a tamo se oni "kanibali" međusobno ubijaju. Možda sam nešto manje Kolumbo, jer, on je otkrivao, a ja sam bio zasljepljen CNN-om, njemačkim i nizozemskim vijestima. Bilo kako bilo, krenuo sam na svoje putešestvije. Svojem sam "safe heaven" kod kuće rekao - "samo na mjesec dana", i njemačkim auto-putem krenuo prema tome širokome, nepoznatom novom kontinentu Europe.

Nakon desetak dana provedenih ovdje vidio sam da rat nije mnogo više od nekoliko raznesenih kuća pored ceste, puno (ne više crvenih, nego žutih) zvijezda i šahovnica, nekoliko rupa od metaka na zgradama, svih vrsta uniformi, prozora prekrivenih folijama i umornih ljudi. Neki su moji prijatelji išli

u grad na prvoj liniji podučavati ljude nenasilnom rješavanju konflikata, pa su i mene zvali da im se pridružim. U tom sam trenu još uvijek bio u "should I stay or should I go?" moodu. Na kraju sam pomislio "a zašto ne?". Mogao bih čak i naučiti nešto korisno od "mirovnih profesionalaca", što bih kasnije, kad se vratim, mogao upotrijebiti u svom "svakodnevnom" poslu.

Žice umjesto neba

Slijedeće sam večeri sjedio u jedinom restoranu koji je tada radio. Na stolu su bile svijeće, jer struje gotovo nikad nije bilo. Iako je vani još uvijek bilo svjetlo, bez svijeća se ne bismo vidjeli, jer su odavno razbijena prozorska stakla bila zamijenjena drvenim pločama. Za vrijeme te svijećama obasjane večere domaćini su se trudili objasniti što se sve događalo prošlih pet mjeseci u njihovom gradu. Ta priča nije baš poticala naš apetit. Izvana se čula paljba iz automatske puške, a ja sam osjećao da je naša misija pomalo *out of space*. Ujutro sam sjedio na mjestu koje je nekada bila predavaonica gradskog fakulteta. Jedan me učitelj zamolio da mu pomognem povezati kompjuter na međunarodnu mrežu. Gotovo sam od toga odustao kada mi je pokazao sobu. Sjedio sam za stolom iznad kojeg su granate otvorile pogled na nebo, a tamo gdje su nekada bile telefonske linije virilo je klupko

žica. Pronašao sam dvije prave i za nekoliko minuta se uspio uključiti. Izgledalo je magično kada se na ekranu odjednom pokazalo da sam u "GreenNet computer in London". Skrenuvši pogled sa ekrana ugledao sam golubove kako lete iz gnijezda savijenog u ormaru pokraj knjiga o pravnom sistemu zemlje koja više ne postoji.

Vratio sam se u učionicu, gdje se okupilo nekoliko desetina ljudi. Najstariji je član naše grupe imao čast razbiti led. Njegov uvodni govor izgleda nije bio ono što su domaći ljudi očekivali. Nakon mnoštva njihovih priča o grozotama i užasima proteklih mjeseci, on je započeo rečenicom kako ovaj rat nije prljav - jer je bio u ratovima gdje su rijeke mijenjale boju zbog mrtvih tijela u njima. Svi ratovi su prljavi, ili uopće nisu ratovi.

Govorio nam je o svojim iskustvima u drugim ratovima, a jedne ću se njegove priče sjećati čitavog života. Naš je prijatelj, negdje u džungli morao uspostaviti kontakt između nacionalne vlade i lokalnih gerilskih vođa. Nakon što je nekoliko dana hodao kroz šikaru, našao se pred puščanom cijevi. Gerilci su ga prisilili da uđe u malo selo od bambusa, gdje se trebao sresti sa vođom "boraca za slobodu". Visoki čovjek sa cigarom u gubici sjedio je za stolom napravljenim od sandučića od letava i starih vrata. Imao je na sebi kamuflažnu uniformu, te neizbježne sunčane naočale, a puška mu je bila na rukohvatu. Slika njihovog "duhovnog vođe" visila je, naravno, iza njegovih leđa, a ispred njega stajala je čaša mlijeka. Naš se prijatelj uplašio jer u cijeloj slici nešto nije štimalo. Počeo je govoriti i govoriti, i nakon nekog vremena vođa je, konačno, maknuo čašu mlijeka, stavio na stol flašu ruma, ulio ga u dvije čaše i rekao: "Popijmo piće!".

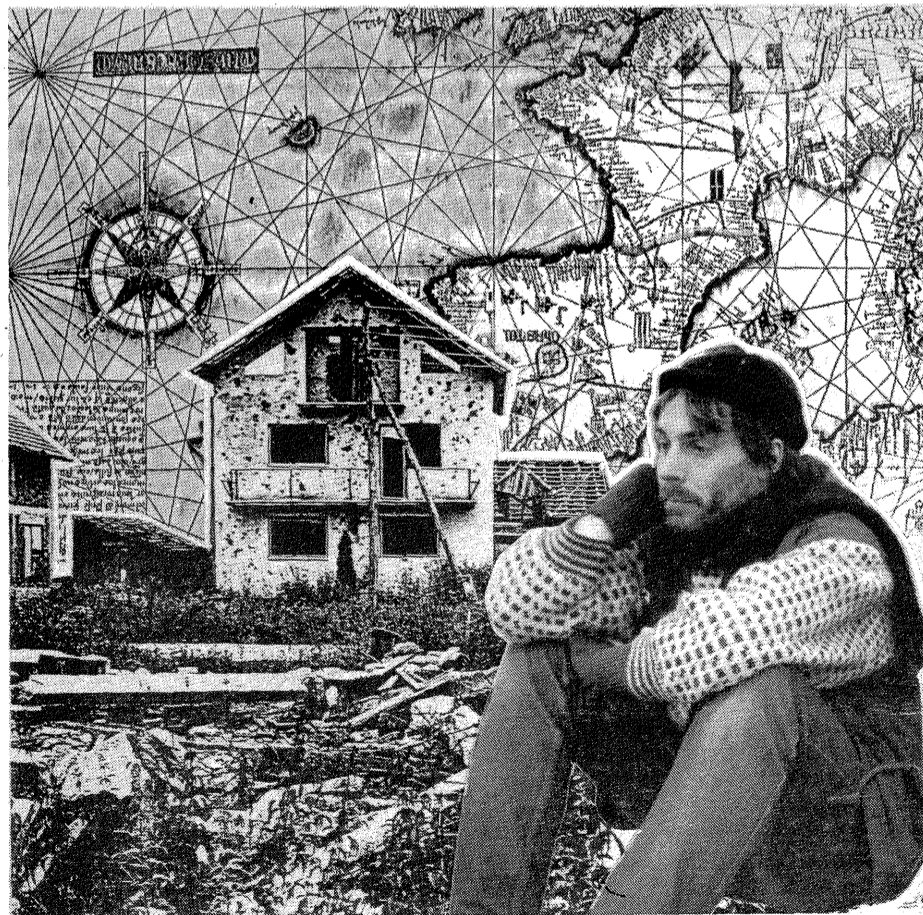
Pronađeni raj

Nakon te priče odlučio sam ostati, ne znam zašto, možda sam želio upoznati sličnog lokalnog vođu. Do danas, zapravo, nikada nisam morao pola sata pričati da bi se rakija pojavila na stolu. Uglavnom je uvijek bila tu, i prije nego što sam ja došao. Za dvije godine, otkada sam čuo tu priču, rat je postao uobičajeni dio mojeg života. Vidio sam gotovo sve o čemu su mi moji starci pričali o "njihovom" ratu, a možda i više. Sada najviše vremena provodim u jednome gradu blizu linije razgraničenja. Upoznao sam neke koji su ubijeni, i neke koji su ubijali. Izgleda da sam pronašao svoj "Paradise". Kao i u Kolumbovom slučaju, mnogi od mojih starih i novih prijatelja stigli su za mnom ovamo. Neki su došli sa "novim idejama". Ponekad se one nisu uklapale, pa smo probleme pokušavali riješiti nenasiljem, baš kao što "religija" našeg "pokreta" nalaže. No, ponekad i bez nenasilja, jer nitko nije savršen, a "pokret" je velik.

S vremenom sam, kao i Kolumbo, otkrivao sve više i više čudnih običaja ovih "divljaka". Jednako kao i Kolumbo, molio sam "lokalce" da govore jezikom kojeg razumijem, i nisam učio njihov. Ponekad se osjećam kao onaj Kolumbo iz filma, neposredno prije nego što se vratio u "moderni svijet". Lokalnom je "šefu" obećao da će se brzo vratiti, sa mnogo ljudi, sa Bogom i sa lijekovima. "Šef" mu je odgovorio da već imaju dovoljno ljudi, i ako tu nije Bog stvorio svijet tko bi to umjesto njega napravio. Znao sam kako se Kolumbo glupo osjećao u tom trenutku.

Prisjećam se zadnje strofe "Paradise by the dashboard lights" u kojem momak i djevojka mole "end of times should come soon". Zapravo sam za ovaj broj želio pisati o klasičnoj glazbi: o Disneyevom spotu za balet Stravinskoga, priči o svijetu koji se stvara iz praznine. Upravo je to osjećaj kojeg imam gledajući kako se Pakrac polako obnavlja iz ruševina u kojima sam ga našao prije godinu dana. Grad se polako, ali sigurno vraća u život.

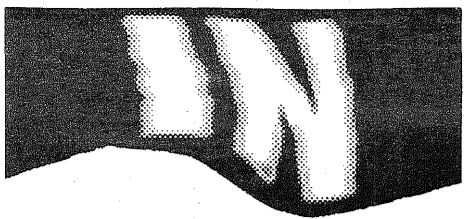
Osjećam se dijelom grada, no za one koji se sada vraćaju, sam nova faca. Kao i za Kolumba, ovaj grad za mene nema povijest. Zapravo, bio mi je potpuno nepoznata točka na karti Europe. Kada sam stigao, grad je bio uništen i podjeljen. Moji su me "Indijanci" podučili o životu prije "nas". Možda ću jednom i ja, nakon vrućeg dana, uživati u zalasku sunca, sjedeći na plastičnoj stolici, naslonjen na zid za kojeg se nadam da nikada neće biti popravljen (nego konzerviran u svojem sadašnjem stanju). Pijuckat ću "Pakrac" pivo gledajući automobile kako polako prolaze. Gledat ću ljude za koje znam da sada žive na "ovoj" ili "onoj" strani, kako žive zajedno. Pozdravljat ću ih ne razmišljajući kome govorim "bok" ili "zdravo". Možda će to biti "Paradise by the dashboard light".

BALANESCU
LU ZAGREBU NASTUPA 7.5. U
DVORANI ISTRJA ZKM-A. U
ORGANIZACIJI RADIJA 101
POVODOM DESETOGODIŠNJICE
RADA RADIJA. PLOČE
POSSESSED I LUMINITZA
OBJAVILA JE KOMPANIJA
MUTEJ

QUARTET

REVOLUTION is great.
It's fun. It makes
for such good value
television. FREEDOM

Sjećam se početka osamdesetih kada su iz savršenog frizerskog salona "Mila", u kojemu se grade kule od kose Josipe Lisac, izlazile jednako ošišane ženske glave. Bilo je to doba novog vala i stiliziranog punka i svaka je djevojka morala imati poduži pramen kose koji joj se spuštao od čela do vrha brade. Tada se pojavila kreatorica **Matija Vujica** sa svojim blještavim brokatima, minicama i obiljem vrištećeg nakita. Ubrzo su njene prijateljice prihvatile takvu modu i gdje god su se pojavile, izazvale su značajnu pažnju, dakako, zbog neobičajenog sjaja. Danas je aktualna **Daniela Trbović** i njezin look iz sedamdesetih. S njom se identificiraju klinke, oponašaju njezin image i - trend je rođen!

Tako je bilo oduvijek. Famosna moda diktirala je izgled, ponašanje, make-up i stil odijevanja, i tako radala horde jednakih, bar po vanjšini. Uzori su, dakako, bile slavne ličnosti, kraljice, filmske ili glazbene zvijezde, a u novije doba tu ulogu sve više preuzimaju top modeli poput **Claudie Chiffer**, **Linde Evangeliste** ili **Christy Turlington**. Najveći krivci za širenje te igre kloniranja, a nauštrb individualnosti, od pamtivijeka su modni i ženski časopisi, koji povjerljivim tonom iz sezone u sezonu sugeriraju što je "in", a što "out", odlučuju o ljepoti, stvaraju rang listu poželjnih osobina i poput suvremene giljotine sijeku sve ono što više nije u trendu. Gotovo svi pristaju na ta pravila, uklapajući se savršeno u idealan prototip, koji ovisi o aktualnoj sezoni, pa danas pratimo ubrzanu rast kose na mnogim ženama jer se nose - sedamdesete.

BOLESNO JE ZDRAVO

Možda je čitava balada o jednojajčanim blizancima modne proizvodnje započela još u drevnom Egiptu kada je slavna carica **Kleopatra** u želji da osvoji **Marka Antonija**, izazvala modu crnih, ravno odrezanih frizura i crno osjenčanih očiju, i ostala tako u povijesti zapamćena i po svom vamp izgledu. Njezinu ideju modnog stjegonoše zorno su nastavile britanske kraljice **Elizabeta I** i **Viktorija**, koje su svaka u svoje vrijeme, zadobile tisuće vjernih sljedbenika. Ali, da je moda doista paradoksalan fenomen, najbolje svjedoči doba romantizma koje je obilovalo sasvim neromatičnom sušicom i teškim iskašljavanjima, pa je taj nezdravi, bljedunjavi izgled oboljelih, preko noći postao ideal kojem su i zdravi s gorućom čežnjom počeli težiti. Postalo je moderno izgledati - bolestan! Lice je trebalo biti prozračno, bijelo i djelovati skrhanu, dok je čitava figura morala odavati dojam barem tromjesečne bolesti!

Povijest filma također pamti nemilu modnu pošast: srcolike tamne usne, bijelo napudrano lice poput klaunovskog i kosa do brade, označile su doba nijemog filma, dok je **Hitchcock** lansirao svoje planetarno poznate ledene plavuše, koje su se u kasnijim razdobljima prometnule u fatalne zavodnice tipa **Marilyn Monroe**. Najeklatantniji primjer stvaranja novog-starog imagea pruža dizajn **Tajči** uoči njenog nastupa na eurovizijском festivalu kada je ekipa promotivnih profesionalaca oko nje, stvorila novovjeku **Lolitu** montoovskog

Fashion News - Opatija 94.

Pastelna kapica pobijedila punkersku zakovicu

U opatijskom je Grand Hotelu "Adriatic", 9. i 10. travnja, održan Međunarodni festival mode FASHION - NEWS, jesen-zima 94/95. Taj popularni i nesvakidašnji spektakl, već nekoliko godina organizira riječki **Studio art design** i njihova art direktorica **Katja Restović**. Festival toga tipa idealno je mjesto za okupljanje mnoštva fotografa, dizajnera, modela, stilista, koreografa i sl.

Neki od nastupajućih dizajnera neosporno će za nekoliko godina ponijeti epitete "velikani modnog dizajna". Za sada su to mladi ljudi koji puno uče, eksperimentiraju, kopiraju, traže uokolo svoj izraz i sebe. Sve to nije bez enormne energije, inventivnosti i otkaćenosti, što se lijepo vidjelo na modnoj pisti. Modni kreatori su se natjecali za Grand Prix "Golden line" u šest klasa: Pret a porter, Avant garde, Alta moda, Casual, Show i Modni detalji. Stručni žiri - hrvatsko/talijanski - lijepo se zabavljao i uživao u tom modnom eklekticismu.

Pastirska avangarda

Tendencije koje je potvrdio ovaj fashion su otvorenost i raznolikost. Autori su prije svega željeli izraziti svoju individualnost i slobodu. Modeli su sofisticirani, plastični, poneki arhitektonični, dok su neki krajnje jednostavni

smjera s jasnim ciljem - zabljesnuti vanjšinom, opčarati dojmom ... Opsjena je uspjela, proizvod modnih dizajnera bio je savršen! Dakako, kratkoga daha jer je već na jesen valjalo izmisliti novi image.

LUTKA IZVAN IZLOGA

Ipak, u svemu prednjači **Madonna**, koja je u proteklih desetak godina prošla kroz nevjerojatne kaskijanske metamorfoze, stvarajući od svog lica i tijela najprodavaniji artikl. Naposljetku se prometnula u tržišnu ikonu, čija se vrijednost prije svega mjerila uspješnošću novoga dizajna, a mnogo manje kvalitetom njenog glasa i pjesama. Madonna je jedna od rijetkih, ili čak jedina žena na planetu koja je instinktom odličnog poznavatelja zakonitosti tržišta, mode i ukusa publike, uspjela čitavu igru prerušavanja i diktiranja s modnih pista preokrenuti u svoju korist. Nametnula se svojim vlastitim idejama i tako postala predvodnica masa, koja sljedbenici s radošću prate.

Ostatku čovječanstva to uspijeva s varljivim rezultatom. Naime, slijepo kopiranje ideja, prijedloga i modela iz ženskih časopisa, rijetko rezultira originalnošću, a češće tipiziranim predlošcima, spremnih za ukrašavanje muzejskih zidova. Jedan od takvih najpoznatijih pravaca zasigurno je stil "lutke", koji podrazumijeva ljepotu, njegovanost, savršenstvo make-upa, spretno ošišanu i uređenu frizuru, skupi nakit i odjeću, kvalitetne i skupe cipele s markom razvikanog talijanskog proizvođača, brižljivo njegovane notke, pažljivo napudranu kožu i stav "Ja sam lijepa". Predstavnice tipa "lutke" često su šutljive, ili govore malo, što je idealno za ulogu savršene pratilje jer ne stvaraju probleme i jer se sa svime slažu, i uglavnom su khrke žene koje u svom životu koriste najpoznatija "ženska" oružja - smiješak, tijelo, noge, rad ruku i očiju kojima ljupko gledaju. One su šminkerice, bave se "ženskim" temama, obožavaju "ženske magazine" i u većini slučajeva su pokorne i poslušne. Izgledom su jednake - prave predstavnice blaziranog tipa žene, koje svu energiju koriste za svoje uljepšavanje. Dakako, i novac.

Piše: Nina OŽEGOVIĆ

Wayout iz sebe

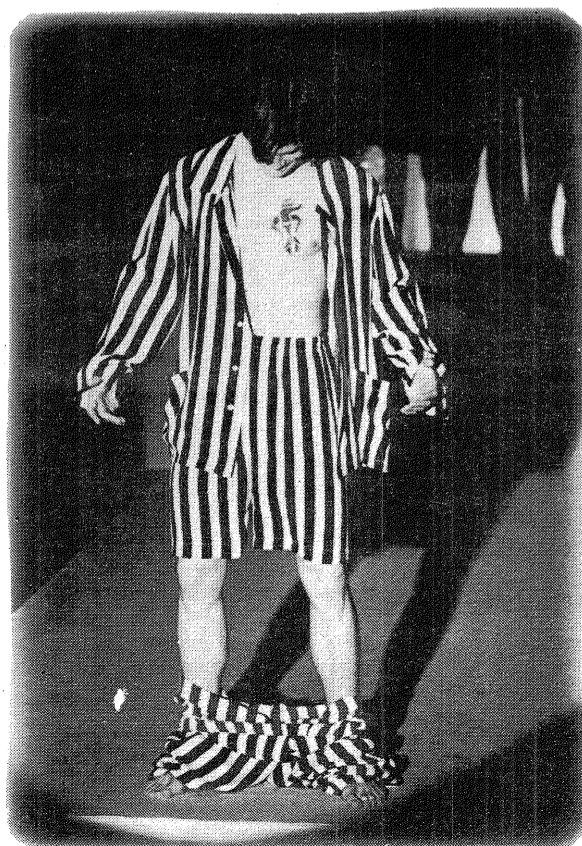
Činjenica je da je mnogo lakše odjenuti određenu ulogu, prošetati ju Atrijem ili "Saloonom" negoli prošetati vlastitu osobnost

Na drugom mjestu su tzv. moderne žene koje iz raskošnog arsenala modne ponude biraju za sebe ono što im najviše odgovara. One uglavnom imaju vlastiti ukus i stil, nikad nisu zadovoljne svojim izgledom, vječno eksperimentiraju tražeći nešto bolje i kvalitetnije, umjerene su u preobražavanju, ali žele izgledati i lijepo, i njegovano, i suvremeno. Za razliku od "lutkica", njima se može dogoditi da izlete iz svog stana u trgovinu u trenirci, ali bez obzira na to, savršeno su upućene u modne trendove i odlično razlikuju **Versacea** od **Lagerfelda** ili **Armanija** od **Miyakea**. One su prototip suvremene žene koja se modom i svojim izgledom bavi usput jer je u potpunosti svjesna važnosti izgleda i govora imagea, ali uz zanimaciju odjećom kojom se izuzetno ponosi, pogotovo ako u garderobi ima poneki trofej s poznatom markom, u životu ima i druge razbibrige i privrženosti, primjerice kuhanje, čitanje knjiga i filмова.

Kolekcija Alexandar

FOTOGRAFIJE: ŽELJKO JERNEIĆ

Kolekcija Melite Grgetić

IZGLED JE UNUTRA

Ekstravagantni tip žene po svaku cijenu mora izgledati drukčije, šokirati javnost i nametnuti se svojim neobičnim komadima odjeće ili barem ponekim maštovitim otkaćenim detaljima. Iako prate modne trendove, u svoj styling obavezno ubace nešto drukčije, često što su same šivale, nabavile na "buvljaku" ili iz bog zna kakvih izbora, pa njihov image djeluje posebno i doradeno. Teže iskonskoj ekstravaganciji, ali ju ne mogu ostvariti jer ili nemaju novaca ili im nedostaje vremena jer se bave najrazličitijim stvarima, od ekologije do proučavanja ljudi. Naravno, sve fragmentarno. Njihov izgled odraz je njihove nutrine, pa često diskutiraju, argumentirano pljuckaju po ženskim magazinima, ismijavaju "lutkice", modele i općenito čitavu farsu odijevanja.

Tzv. "neprimjetljive" žene uvijek su decentne, uredne, ne odijevaju nikakve vrišteće boje ili radikalne modne novitete. Njihova ljubav je klasika, skrivanje od očiju javnosti. Kad govore o modi, znaju reći "da, to je za mlade", dok one same nemaju više od 30 godina! Postoje i tzv. seljančice koje žarko žele biti jako moderne, izuzetno privlačne i uočljive, ali sirote nemaju ukusa, stila i znanja, pa u želji za ljepotom, najčešće ispadnu nakaradne. Kreatori bi ipak najamnje profitirali od onih koje se uopće ne obaziru na modu, čak ni na odjeću. Taj tip žena ujutro odjene prvo što im dođe ruke! Moda ih ne zanima, osim možda kao fenomen, cijene udobnost i praktičnost pa se uglavnom odijevaju sportski i neženstveno. Ali imaju razne interese, od jahanja do pasioniranog skupljanja suhih cvjetova, i na ovom svijetu koje sve više mjeri vrijednost po izgledu, djeluju kao da su pristigle s neke druge galaksije.

No, u posljednje vrijeme, ponešto se ipak promijenilo i na tom području, osobito zbog izuzetno jakog ekološkog pokreta u inozemstvu te odjeka new agea iz svjetskih metropola. Naime, dok je još do prije nekoliko godina odjeća bila gotovo na prvom mjestu interesa mnogih žena svijeta, sada se događa radikalni preokret: mladi, obrazovani i angažirani ljudi iz razvijenih zemalja Zapada sve češće namjerno zanemaruju odjeću, želeći tako pokazati svoj antimaterijalistički odnos prema životu i svijetu te orijentaciju prema sasvim različitim, duhovnim vrednotama. U skladu s tim, tisuće Europljana prestaje puštiti, piti alkoholna pića i provodi vrijeme u zagušljivim i zadimljenim birtijama, pa je sasvim normalno da na nekom europskom kazališnom ili feminističkom skupu predstavnica naše balkanske provenijencije za ručkom jedina s guštom pripaljuje cigaretu. U tom trenutku, sve se glave okreću u njenom smjeru, zgranuto je pogledavaju i, dakako, ne odobravaju njen zaostali stil života. U Europi je to definitivno "out"!

Europa je odavno otkrila značenje odjeće, preturila preko glave i antimodu, i glamour, i eleganciju, i sada pokušava otkrivati po tko zna koji puta zaboravljene vrijednosti. Doba je postmoderne i dekadencije, ljudi se vrte u krugovima, traže izlaz iz vlastitih života. Kod nas, na Balkanu, to se uobičajeno radi vanjšinom. Fasada, ono što se prvo zamjećuje, još je glavni signal komunikacije, činjenica za koju se uglavnom zalijepe muškarci. Kričavo crvene usne, crno ovičene nevine oči, crveno rumenilo po mogućnosti crvena, kratka suknja, imaju prolaz kod svih, barem mahnitim okretanjem glave. I tu je srž balade o **Pepeljuzi** koja je opčarala princa: sjajnim haljama, blještavim nakitom, prekrasnom kočijom i srebrnom cipelicom! Da se pojavila na kraljevskom balu u svojim priljavim i pepelom posipanim haljinama, princ je ne bi ni zamijetio, a ukoliko bi je i ugledao vjerojatno bi je izbacio, a bundevu isjekao. Pepeljuga nikada ne bi postala kraljevna. Završila bi zasigurno kao srednjovjekovna pralja. Ali čarolija mudre vile, koja je očito odlično poznavala igru spolova, zabljesnula je princa - on je ostao začaran opsjenom!

I čitava ta igra odijevanja i prerušavanja događa se upravo zbog te opsjene. Zbog monstruozne potrebe ljudi za opčinjavanjem drugih, zbog težnje prema čudima, zbog bijega od sebe samih. Činjenica je da je mnogo lakše odjenuti određenu ulogu, prošetati ju Atrijem ili "Saloonom" negoli prošetati vlastitu osobnost. A činjenica je i to da muški dio čovječanstva uglavnom vidi i voli očima.

Nela GUBIĆ

FIRE, TALK TO ME!

Jeane Caerstensten je odrasla u Portlandu, studirala u San Franciscu i Meksiku, a posljednjih nekoliko godina radi na FIRE - Feminist International Radio Endavour u Santa Ani, Kostarika. FIRE je prije dvije i pol godine osnovala Geneveve Waugham koja je, potaknuta feminističkom analizom masovnih komunikacija na konferenciji UN-a o ženama (1985. u Nairobiju, Kenija), poželjela ostvariti viziju međunarodnog radio programa za žene. U to je vrijeme već postojao Radio for Peace International, kratkovalna stanica koja se u svom programu bavi uglavnom problemima socijalne pravde, te mirovnim i ekološkim temama. Zanimljivo je da je Geneveve za Radio for Peace International saznala preko Peace Net-a, međunarodne kompjutorske mreže. FIRE svakodnevno emitira dvosatni program na engleskom i španjolskom jeziku na frekvencijama Radio for Peace International.

Koristimo prigodu da pozovemo čitateljice (i čitatelje) ARKzina da nam jave ako na svojim prijemnicima uspijevaju čuti FIRE ili neki drugi program Radio for Peace International.

Kako je sastavljen program FIRE?

To je uglavnom nešto što zovemo magazinom vijesti, primamo programe koje su napravile žene iz cijelog svijeta, uglavnom na engleskom i španjolskom. Emitiramo australijski program *Women on the line*, emisije američkih radija *Women* i *WINGS* (*Women's International News Gathering Service*). Osim toga, naša mreža dopisnica iz cijelog svijeta se širi, to nisu obavezno žene koje su radio profesionalke, ideja je da svim ženama pružimo priliku da se njihovi stavovi čuju u međunarodnoj javnosti. Sve što trebaju napraviti jest da nam pošalju snimku koju mi zatim uređujemo za emitiranje. Na španjolskom primamo, na primjer, program iz Perua koji radi *Feministički radio kolektiv*, objavljujemo priloge iz *Fem Press-a*, tamošnjeg feminističkog časopisa. Drugi dio programa je posvećen našem sudjelovanju na ženskim skupovima širom svijeta, odakle šaljemo reportaže, intervjue, izvještaje. Najzudbudljiviji dio našeg posla izravni su prijenosi s takvih skupova, radimo to s najjednostavnijom opremom, kao na primjer prošle godine u Beču, za vrijeme konferencije o ljudskim pravima - tada obično pozivamo žene da same komentiraju događaje, da same govore o tome što se događa. Nastojimo koristiti radio kao aktivističko oruđe, vidjeti kako najbolje može poslužiti organizatoricama i sudionicama takvih skupova. Naravno, sve snimamo, tako da kasnije bude dostupno drugim ženama. Nedavno smo počele obučavati druge

Feministički kontekst masovnih komunikacija vidim u pokušaju redefiniranja toga što je zapravo vijest, u pokušaju proširivanja definicije onoga što smatramo važnim. Iz glasova žena naučila sam da postoje drukčiji načini komunikacije nego oni na koje smo navikle u mainstream medijima

grupe žena da to rade, jer FIRE, naravno, ne može dospjeti svuda.

Tko su zapravo vaše slušateljice?

Teorijski, one su cijeli svijet. Primile smo pisma iz više od šezdeset zemalja. Najviše ih ima u Centralnoj Americi, Karibima, Sjevernoj Americi i Evropi, zato što je u tim područjima naš signal najjači. Ali primile smo i pisma iz Južne Amerike, Afrike, Japana...

Postoji li nešto prema čemu se FIRE, osim što ga žene proizvode za žene, razlikuje od drugih radio programa?

Naš je program vrlo konverzacijski orijentiran, u emisijama od pola sata ili sat vremena iscrpno obrađujemo pojedine teme. U SAD očekuju da u dvije minute netko kaže ono najvažnije. Ne volim takav radio. To je za žene, za ljude općenito, vrlo agresivan način. Kad na raznim konferencijama molim žene za razgovor one često kažu: "o ne, ja nemam što kazati, imam tremu, nervozna sam..." Zanimljivo je da to podjednako govore profesionalke, obrazovane i neobrazovane žene, gotovo svatko to kaže, a onda naprosto sjednemo, počnemo razgovarati i one same otkriju da imaju što kazati. Feministički kontekst masovnih komunikacija na mene je

djelovao prilično oslobađajuće. Vidim ga u pokušaju proširivanja perspektive, u pokušaju redefiniranja toga što je zapravo vijest, u pokušaju proširivanja definicije onoga što smatramo važnim. Iz glasova žena, iz njihovih osobnih svjedočanstava naučila sam da postoje drukčiji načini komunikacije nego oni na koje smo navikle u *mainstream* medijima.

Kakve su prednosti radija, posebno za žene, u odnosu na druge medije?

Radio je zbog mnogih razloga dobar medij za žene. U prvom redu, stopa pismenosti, na primjer, u Latinskoj Americi je niža nego u nekim drugim dijelovima svijeta, tako da je radio medij koji ženama koje nisu imale pristup obrazovanju omogućuje da sudjeluju i slušajući i proizvodeći program. Radio je jeftiniji od mnogih drugih medija. Provedena su i neka istraživanja, na primjer u Porto Ricu, koja pokazuju kako je činjenica da radio možeš slušati dok istovremeno radiš nešto drugo vrlo važna upravo za žene. Možeš obavljati kućne poslove i istovremeno slušati radio. Osim toga, čini se da radio ima neku vrst intimne kvalitete koja je ženama važna. U ovom trenutku postoji veliki broj žena koje prave radio, veliki feministički kolektivi u Latinskoj

Tune in every day!
i Sintonize todos los días!

Español	English
1600	1700
0000	0100
0800 UTC*	0900 UTC*
*TIEMPO UNIVERSAL COORDINADO	*UNIVERSAL COORDINATED TIME

FRECUENCIAS/
FREQUENCIAS
41 METER BAND
BANDA DE 41 METROS
7.375 MHz
7.387 MHz
19 METER BAND
BANDA DE 19 METROS
15.030 MHz

Americi proizvode lokalne radio programe. FIRE za sve njih može osigurati međunarodno emitiranje. Naime, ideja koja vodi FIRE nadilazi granice je kulturnih, nacionalnih, rasnih i jezičnih granica, to je pokušaj da se sudjeluje u kreiranju međunarodne svijesti o solidarnosti među ženama.

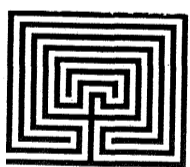
Vidiš li kakve koristi u povezivanju ženskih pokreta Latinske Amerike i Istočne Evrope? Ženski pokreti u Istočnoj Evropi pod jakim su utjecajem sjevernoameričkog, odnosno zapadnoevropskog feminizma. Postoje li s tim u vezi kakve sličnosti između Latinske Amerike i Istočne Evrope?

Uspostavljanje veza između Latinske Amerike i Istočne Evrope bi moglo biti izuzetno važno. Mislim da bi žene iz ta dva dijela svijeta mogle pronaći mnogo toga zajedničkog i mnogo naučiti jedne od drugih. Za Istočnu Evropu postoji veliki interes od strane žena iz Zapadne Evrope, pri čemu postoji tendencija, ne nužno s lošim namjerama, kolonijalnog mentaliteta, osjećaja mi znamo kako se to radi i pokazat ćemo vam kako naprijed, a to se može dogoditi i u Latinskoj Americi, taj osjećaj da je feminizam u nekim drugim dijelovima svijeta "napredniji". Mislim da je to potpuno krivo - feminizam ne može u jednoj regiji biti napredniji nego što je u drugoj, zato što se feminizam razvija u specifičnim okolnostima pojedine zemlje. U Latinskoj Americi postoji jaka tradicija sudjelovanja žena u borbi za socijalnu pravdu, protiv diktatura, ženski pokreti dio su revolucionarnih pokreta, njihov se feminizam zasniva na pitanjima ljudskih prava, pitanjima ekonomske i socijalne pravde i mislim da je slično u Istočnoj Evropi gdje se žene suočavaju sa svim tim promjenama, gdje iznenada nestaje društvena sigurnost, gdje se žene, i u novim državama, nastavljaju boriti za svoju autonomiju. Mislim da bi povezivanje žena Latinske Amerike i Istočne Evrope moglo pokrenuti drugačiji, bogatiji dijalog, drugačiji zato što to više ne bi bio dijalog samo na relaciji Sjever-Jug, između "naprednijeg" i "manje naprednog" feminizma.

Aida BAGIĆ

MULTIMEDIJSKI CENTAR ZA ŽENE "NONA" U ZAGREBU

MUŠKARCIMA ULAZ - ZABRANJEN

NONA
MULTIMEDIJSKI
ŽENSKI CENTAR

Polovicom prosinca 1993. godine u Zagrebu je s radom započeo Multimedijski ženski centar Nona. Na otvorenju je bilo stotinjak uzvanica, a uz epitete čula su se i pitanja: "Zar samo žene?", ili komentari poput: "...apsurd, nonsens, ekskluzivno ženski" ili: "Ako ne može ući moj muž, neću ni ja". Intrigantno je zašto se neke žene plaše ili zaziru od centra u kojem su samo žene, a neke se baš u tom ambijentu osjećaju dobro. Muškarcima koji naidu kaže se da je to centar za žene i oni uglavnom prihvaćaju ovakva objašnjenja, kaže Nataša Jovičić iako, to što centar nije za njih, ne znači da je protiv njih.

Na otvorenju je uz novinarku, bio i fotoreporter "Vjesnika", jer ta redakcija, navodno, nema žene fotoreporterke. Ona jedina koja je u toj (tada) kući nekada radila, svakodnevno slušajući da je njoj oprema preteška ili da za ženu nije primjereno gledati ružne stvari, odselila je u Kinu. U centru Nona nadaju se da će u svojoj galeriji uskoro moći izložiti upravo njezine fotografije.

Samom otvaranju centra prethodila je godina "nevidljivog" rada Nataše

Jovičić i Đurđe Miklaužić. Naime, Nataša je u SAD radila u jednom ženskom centru u New Yorku i sanjala o tome da se nešto slično otvori i u Zagrebu, -urda je svoju energiju također željela kanalizirati kroz rad u ženskom centru. Da sanje postanu realnost pomogla je Natali Nenadić koja radi na Michigan University. Oko ideje zagrebačkog multimedijskog centra angažirala je žene diljem SAD-a, tako da je početni financijski poticaj pružio *The Balkan Women's Empowerment Project* iz Chicaga.

START BEZ PODRŠKE

Kako kod nas nevladine organizacije, iako po mišljenju Đurđe Miklaužić kod nas upravo one rade najbolje stvari, nemaju mnogo iskustva, trebalo je dosta vremena i energije da bi se sročio svaki zahtjev i poslao na pravu adresu. Unutar Hrvatske nijedna fondacija nije dala financijsku potporu projektu. Nakon što su stvoreni preduvjeti za rad, valjalo je pronaći stan, urediti ga, opremiti...

Smisao je NONE stvoriti prostor za rad i razvijanje vlastite kreativnosti u žena koje su sve izgubile i ništa nemaju, a duboko su traumatizirane i marginalizirane kao uopće žene u našem društvu. Nona je otvorena za žene svih nacionalnosti, opredjeljena, zanimanja i profesija, ali se zamjećuje da je za

sada preferiraju uglavnom "lijevo" orijentirane žene.

Program u Noni je otvorenog tipa, a kako ne žele biti grupa već centar, zaposlene u Noni željele bi da centar barem jednom mjesečno (ili tjedno) prisvoje i smatraju ga svojim žene iz drugih organizacija. Uz moto "žene samo za žene", dakle ženska kreativnost i ženska recepcija - ulaz i izlaz za žene.

Želja je osnivačica da u Noni imaju promociju one koje još nikad nisu predstavile ono što rade, a ako i ne rade nešto posebno, uvijek će se naći tema za zajednički razgovor.

ŽENE KOJE IMAJU ŠTO REĆI

Centar je otvoren uz izložbu Marije Lonja "Kako vidim rat" i promociju nove knjige Božice Jelušić. Slijedili su razgovori o božićnim običajima u različitim krajevima Hrvatske. Gošće su bile prognanice iz Petrinje, Dvora na Uni, Vukovara, Gline i svaka od njih je evocirala sjećanja na Božić u svom kraju.

Sad rade na pripremi izložbe vezova Marice Srdar, nastalih u tri godine prognostva. Jadranka Kosor i Mirjana Rakić su gostovale na večerima posvećenim novinar-

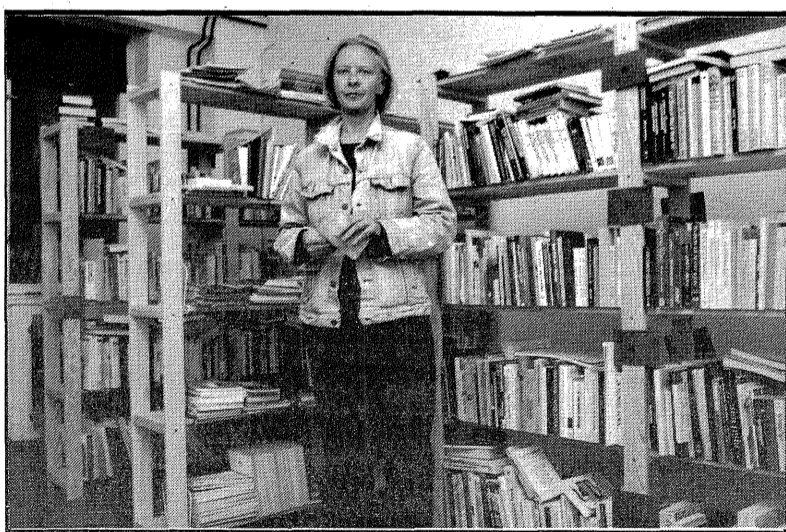

FOTO: ARKPHOTO

skom zanimanju. Prognanica iz Vukovara Slavica Crnjac, čitala je svoje tekstove, a predstavnice različitih ženskih grupa poput Žena BiH, Bisera, Vukovarskih žena, UNHCR-a razgovarale su na temu "Izbjeglica, prognanica sam".

Upriličena je i izložba Dubravke Rakoci i večer s Alkom Vujicom "Otvoreni razgovori" koje je moderirala Katarina Vidović, Divna Zečević je govorila o ženskom pismu u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća, Nataša Lalić o stresu, Andrea Špehar o AIDS-u, svoje radove iz još neobjavljenih rukopisa čitala je Zvezdana Jembrih, izlagala je Danica Franić, a krajem ožujka otvorena je izložba na temu Narodno likovno stvaralaštvo nastalo u prognostvu, o ginekologiji posjetiteljice su razgovarale s dr. Ladom Magdić, a uskoro će biti upriličeni razgovori s dr. Stupar i dr. Štorc.

U Noni posjeduju i biblioteku od oko tisuću knjiga, koje još nisu katalogizirane, ali su već sada dostupne svima. Željele bi prevesti barem deset udarnih feminističkih knjiga, a momentalno se radi na prijevodu knjige Katrin MacKinnon "Only Words".

U Noni razmišljaju o izdavačkoj djelatnosti, kao i o biltenu. Trenutno im nedostaje novca za TV i video, a kada ga smognu, namjeravaju prikazivati isključivo filmove koje su radile žene, te također prezentirati lezbijski film i lezbijsku kulturu u nas.

U sklopu arhiva skupljaju podatke o ženskom stvaralaštvu i zbivanjima na našim prostorima, a sva arhivska građa dostupna je javnosti. U sklopu centra Nona otvorena je i svima dostupna čitaonica.

Novom centru želimo uspjeh u radu!

Nataša LALIĆ

VIJESTI IZ EKOLOGIJE

PRILEDILA: **Tanja RUDEZ**

O Z O N NOVA EKSPEDICIJA NASA

Američka NASA (*National Aeronautics and Space Administration*), potpomognuta brojnim znanstvenim institucijama među kojima su i *National Science Foundation*, britanski *Meteorological Office* te novozelandski *National Institute of Water and Atmospheric Research*, nedavno je otpočela šestomjesečni projekt istraživanja nestanka ozona u polarnim i tropskim krajevima, kao i u područjima umjerenih zemljopisnih širina. Jedan od ciljeva ambiciozne znanstvene ekspedicije koja objedinjuje 150 znanstvenika jest i procjena utjecaja na okoliš nove generacije supersoničnih aviona.

U svojim će istraživanjima NASA uvelike koristiti usluge ER-2, istraživačkog aviona koji je najmodernija vezija špijuskog aviona U-2 koji je prije dvije godine otkrio opasne poderotine u Zemljinom atmosferskom ogrtaču. ER-2 može nositi istraživačke instrumente na visinama od dvadesetak kilometara, a za njegovu će opremu i letove biti utrošeno između četiri i pet milijuna dolara. Na plaće istraživača te glavnu opremu smještene u bazi u novozelandskom mjestu Christ Church potrošit će se još nekoliko milijuna dolara.

Prikupljajući podatke o kemijskim sastojcima i njihovu komešanju u atmosferi, znanstvena se ekspedicija nada da će razriješiti neke od najvećih zagonetki vezanih uz stratosferski ozon. Tijekom prva dva mjeseca istraživanja očekuje se pomoć *Perseusa A*, novog aviona na daljinsko upravljanje specijalno opremljenog za prikupljanje atmosferskih podataka na visinama mnogo impozantnijim od onih na kojima ljudi obično lete.

ZELENE INICIJATIVE EKO-GLJIVE

Britanska tvrtka *Biotal* iz Cardiffa, poznata po istraživanjima i razvoju gljiva koje se hrane toksičnim otpadom, prva je u svijetu prihvatila posao čišćenja tla kontaminiranog industrijskim zagadenjima. Biotalove gljive putuju u Južnu Finlsku gdje će pročistiti oko deset tisuća metara kubnih tla zatrovanog kemikalijama koje se koriste u drvnoj industriji.

Ironija sudbine jest da je većina tih kemikalija konstatna da bi se ubile gljive koje se nalaze u drvnoj građi. Zagadeno tlo uglavnom sadrži pentaklorofenol, dioksine, polikloridne bifenile i pliaromatske ugljikovodike.

Phanerochaete chrysosporium, glavna zvijezda ove ekomisije, pripada obitelji gljiva koje se hrane ligninom iz drveta, ali također razgrađuju toksične tvari pretvarajući ih u manje otrovne ili neškodljive. Za život im je neophodan kisik, pa kad završe posao, ubija ih se oduzimajući im kisik.

TRGOVINA OTPADOM OTPAD IDE DALJE

Zemlje potpisnice *Bazelske konvencije*, koja kontrolira međunarodnu trgovinu toksičnim otpadom, složile su se da do kraja 1997. godine zaustave izvoz toksičnog otpada u istočnoeuropske zemlje u razvoju. No, neke se od zemalja Europske unije protive toj odluci navješćujući da će i poslije 1997. godine izvoziti neke oblike otpada za koje *Bazelska konvencija* tvrdi da su otrovni. *Bazelska konvencija*, potpisana je godine 1989. pod pokroviteljstvom UNEP-a (Program za okoliš Ujedinjenih naroda), no oživljena je tek u svibnju 1992. godine. Mišljenje mnogih stručnjaka jest da *Bazelska konvencija* zapravo ne štiti zemlje u razvoju od najzede "toksičkog kolonijalizma". Još tijekom 1992. godine skupina G-77 zemalja u razvoju zatražila je potpunu zabranu izvoza toksičkog otpada u nerazvijene zemlje, no njihov je zahtjev razmotren tek krajem ožujka ove godine na sastanku 127 potpisnica konvencije u Genovi.

Danska i Nizozemska su poduprle zahtjev, dok je službena pozicija EU u Genovi predstavljena putem Europske komisije koju naj snažnije podupiru Njemačka i Velika Britanija, da industrijski razvijenim zemljama treba dopustiti izvoz otpada za potrebe "recikliranja" u svaku od zemalja u razvoju koja se s tim slaže.

Nakon konfrontacije u Genovi predstavnici EU vratili su se u Bruxelles gdje su se konačno odlučili za zabranu izvoza otpada za recikliranje u zemlje članice OECD-a. Ipak, ova zabrana ne znači da se toksički otpad neće i nakon 1997. godine izvoziti u zemlje u razvoju, jer gledašta se EU i nekih zemalja potpisnica *Bazelske konvencije* oko toga što jest, a što nije toksički otpad uvelike razlikuju.

POLITIKA & EKOLOGIJA ZELENA ŠPIJUNAŽA

Obavještajna agencija CIA odlučila je otvoriti vrata svojih arhiva sa supertajnim fotografijama snimljenim na raznim područjima Zemlje uz pomoć špijunskih satelita. Tajne arhive CIA bit će otvorene samo za stručnjake za probleme okoliša.

SAD su gotovo četrdeset godina koristile špijunske satelite i stoga su arhive prepune podataka koji znanstvenicima mogu pružiti uvid u događaje koji su doveli do izmjena u okolišu. *William Sturdean*, bivši vršitelj dužnosti direktora CIA, tvrdi da arhive skrivaju "arheološke" podatke o promjenama u klimi našeg planeta. No, satelitske bi snimke mogle pomoći znanstvenicima i u istraživanjima problema deforestacije te pretvaranja plodnoga tla u pustinju. Otvorenost CIA arhiva ipak ima svoje granice. Znanstvenicima, naime, neće biti dopušten pristup najnovijim satelitskim snimkama.

PHARE programi i okoliš NEUSPJELA POMOĆ

Pomoć namjenjena oporavku ekološki ugroženih područja u zemljama Istočne Europe jest velikim dijelom potrošena na krivi način - mišljenje je anonimnih eurokrata koje navodi britanski *New Scientist*. U nekim slučajevima savjetnici sa Zapada bili su toliko preplaćeni da za sama ekološka poboljšanja nije ostalo mnogo novca, a mnogo je primjera loše koordinacije između programa što je dovelo do razvoja jednih programa na štetu drugih.

Skupine *World Wide Fund for Nature* iz Mađarske, *Beti Zeme* iz Češke te *Strom Života* iz Slovačke napravile su studiju utjecaja PHARE programa na poboljšanje eko prilika u zemljama Istočne Europe o čemu su izvjestile Europski parlament. Studija navodi da je između 1990. i 1992. godine PHARE program oživljavanja tržišta u Mađarskoj i tadašnjoj Čehoslovačkoj potrošio 650 milijuna eua, od čega je 11 posto bilo usmjereno na "čiste" programe zaštite okoliša. No, i glavna preostalih projekata imala je utjecaj na okoliš, jer se radilo o energetskim, poljoprivrednim i transportnim programima. Navodeći konkretne primjere neuspjeha tri istočnoeuropske zelene organizacije optužena je PHARE da radi "bez dugoročne strategije" te tako rješavajući jedan problem stvara drugi. Odgovor predstavnika Europske unije bio je tipično birokratski: oni su naime programe birali bez prave recenzije!

ZELENA PUBLICISTIKA:

Nas eko-ekspert, popularni Davor Jambor, samo za ARKzin predstavlja tri knjige koje se bave problemima okoliša, a pojavile su se zadnjih dana

SMANJIMO & RECIKLIRAJMO

50 JEDNOSTAVNIH STVARI KOJE DJECA MOGU UČINITI ZA SPAS ZEMLJE

prijevod je knjiga američkih autora, izašao u izdanju javnog poduzeća ZGO-Zagreb (*Zbrinjavanje gradskog otpada*), a suizdavač je Otvoreno sveučilište Zagreb. Knjiga obiluje zanimljivim detaljima, npr. da suvremeno domaćinstvo najveći dio pitke vode koristi za ispiranje zahodskih školjki. Treba znati da litra motornog ulja može zagaditi više tisuća litara pitke vode, a to je samo jedna od mnogih stvari koje djeca moraju znati da bi bila ekološki svjesnija. Tu su i neočekivani savjeti npr. da stiropor i tvrdu pjenu koja se koristi za ambalažu treba držati dalje od kućnih kornjača, jer ako to pojedu više ne mogu roniti. Djeca se potiču na to da ukažu svojim roditeljima da im je važno u kako čistom i zdravom svijetu će živjeti. Svake minute biva posječeno ili zapaljeno 400.000 kvadratnih metara tropskih prašuma. Hoće li Zemlja uskoro ostati bez svojih pluća? Knjiga je prikladno ilustrirana i metodološki primjereno uređena (svako od 50 kratkih poglavlja ima dijelove: "Pogodi", "Da li si znao?", "Što možeš učiniti" i "Pogledaj oko sebe") i bit će vrijedan priručnik za rad u školama.

OTPAD - OKOLIŠ U KOJEM ŽIVIŠ prijevod je knjige njemačkog autora Gerharda de Haana prilagođene školskom uzrastu. Izdavač je Otvoreno sveučilište Zagreb. Dinosaurius Tino-Dino koji vodi kroz ovu eko-teku uči i kako od otpada napraviti igračke i glazbene instrumente. Uz eko-igre ima i mnogo korisnih savjeta. Zanimljive su i priče o arheolozima koji počinju izučavati naša brda otpada, a tragične o milijunima djece koja žive na smetlištima u Trećem svijetu. Suprotan je primjer eko-grad Recycling City u kojem svaka stvar biva reciklirana, čak i gradski muzej!

Navedimo usput da je jedno od najuspješnijih izdanja Otvorenog sveučilišta **EKO-KALENDAR 1994**, koji je rasprodan u nakladi od 14.000 primjeraka. To je rokovnik prošaran mnogim savjetima i izrekama. Također je rasprodana i prva naklada eko-bilježnica, koje su preporučene i od Ministarstva prosvjete i kulture.

Proizvedene su od recikliranog papira, prijatne boje. Povodom Dana planeta Zemlja izašla je druga serija bilježnica sa motivima vuka, risa i bjeloglavog supa na naslovnoj strani i sa odgovarajućim tekstom o ovim zaštićenim vrstama.

SMANJIMO I RECIKLIRAJMO je također priručnik za stjecanje znanja o postupanju s otpadom i razvijanju navika zaštite okoliša. Izdavač je ZELENA AKCIJA, koja svojom petom knjigom u dvije godine postaje već afirmirani nakladnik, a suizdavač je ZGO-Zagreb. Priručnik je namijenjen prvenstveno učiteljima u radu na podizanju ekološke svijesti mladih. Priručnik je raden na temelju istoimenog priručnika kojeg je izdala Agencija za zaštitu okoliša SAD (EPA), a obogaćen je materijalima koji se odnose na situaciju u Hrvatskoj. Spomenimo navode iz Ustava Republike Hrvatske gdje se očuvanje prirode i čovjekova okoliša uvrštava među najviše vrednote ustavnog poretka. *Smečko* i *Čistko* su citani junaci ove knjige koji trebaju približiti djeci problematiku otpadnih materijala, upoznati ih s različitim oblicima onečišćenja i upoznati s opasnim otpadom.

Davor JAMBOR

SVJETSKI DAN LABORATORIJSKIH ŽIVOTINJA I životinje ubijaju, zar ne?

U sjeni nedavnih manifestacija posvećenih obilježavanju Dana Planete Zemlje, potpuno nezapaženo, kao uostalom i ranijih godina, prošao je jedan drugi značajan datum - 24. travnja, Svjetski dan laboratorijskih životinja.

Taj dan ustanovljen je od Međunarodne asocijacije za borbu protiv eksperimenata sa životinjama još 1979. godine, a datum je potsjećanje na osnivanje te organizacije deset godina prije, 1969. godine. Danas je ta organizacija jedna od vodećih na tom području, i ima konzultativni status pri Ekonomskoj i socijalnom vijeću UN-a.

Svjetski dan laboratorijskih životinja danas je u svijetu fokalna točka za aktivnosti usmjerene protiv nastavljanja eksperimenata na životinjama od kojih su danas najčešći: trajno osljepljivanje izlaganjem jakim svjetlu, odstranjivanje jednog ili više organa neophodnih za život (bubreg, plućno krilo, pa čak i jetra), implantiranje elektroda u mozak, različita "psihološka" testiranja pri kojima se namjerno izazivaju bolovi i strahovi, i danas možda najraširenija vrsta eksperimenata u kozmetici i farmakologiji - korištenje živih životinja za određivanje letalne doze kemikalija, ili trajno nadraživanje kože budućim kozmetičkim preparatima.

Sve veći broj ljudi danas smatra da su eksperimenti na živim životinjama pogrešni, a sve više znanstvenika ukazuje da rezultati dobiveni u takvim istraživanjima gotovo u pravilu ništa ne dokazuju i ne mogu se primijeniti na ljudska bića.

Životinje dijele s nama svih pet osjetila, sposobne su za osjećaj straha i boli, kao i ugođe i privrženosti. Za razliku od ljudi, one ne lažu, ne puše, ne bacaju bombe, ne konzumiraju alkohol... Mi smatramo da ljudi imaju pravo da ne budu mučeni i ubijani, zašto to pravo uskrađujemo životinjama?

Igor MARKOVIĆ

● **Odakle interes za zeleni pokret, s obzirom da radite kao kustos u Kabinetu grafike HAZU, što nema previše dodirnih točaka za zaštitu okoliša.**

Još kao student uključio sam se u udruženje "Ekološka javnost". To udruženje osnovano je 1986. godine na Filozofskom fakultetu, a u ozračju černobilske katastrofe. Nastalo je zbog brige za okoliš u kojem živimo i brige za prirodu, ali kao prvo ekološko udruženje u Hrvatskoj koje nije bilo kolektivni član **Socijalističkog Saveza**, niti je bilo veselo dočekano od strane vlasti. Čak smo bili proglašeni subverzivnim elementima. Ja osobno bavim se najrazličitijim stvarima, ali konstantna mi je ljubav prema prirodi.

● **Bili ste kandidat za saborskog zastupnika na prvim izborima. Pretpostavljam sa željom da prezentirate ekološke ideje u politici?**

Moje izvorno političko opredjeljenje je radićevština, jer današnja vlast kratkovidno ne vidi i ne koristi dvije goleme prednosti Hrvatske u odnosu na brojne europske zemlje. Naime, u odnosu na gospodarstvo, imamo prekrasnu, relativno nezagađenu prirodu, što je preduvjet turizma i proizvodnje prirodne hrane, te tradiciju i radićevu viziju obiteljskog gospodarstva, male privrede, koje su po svojoj suštini bliske ekološkoj ideji razvoja.

Hrvatskoj su ekstremi i uvozne ideologije nanosile samo štetu, a istodobno u naravi i tradiciji našeg čovjeka postoji spektar vrijednosti koji je 1904. godine **Antun Radić** uobličio u politički program, a **Stjepan Radić** praktično provodio - sustav vrijednosti blizak "zelenom pogledu" na svijet - štovanju života, nenasilju, skromnosti, poštenju, zaštiti prirode....

● **Kako biste, s obzirom na to, ocijenili današnji politički trenutak?**

U Hrvatskoj je te 1904. godine nastala autohtona, nova i danas moderna, ni crvena ni crna, politička ideologija. Boja koju je Radić izabrao bila je zelena. Kad vlast to shvati i kad se Hrvatska vrati samoj sebi, prepoznat će je i svijet. Štoviše **Hrvatska bi mogla postati predvodnik novog, organskog, životnog političkog poretka**. Postati uzor, a ne politička periferija svijeta.

U ozračju rata teško je bilo razmišljati o zelenim idejama, bilo je i puno prećih problema. Današnja situacija je takva da bi trebalo utjecati na sve stranke u Hrvatskoj da poprime ne samo ekološki image, već da zaštita okoliša postane bitan segment njihovog političkog djelovanja. Drugim riječima, ne da u Saboru sjedi jedan zastupnik Zelene stranke, već da bude trideset ili više "zelenih" zastupnika.

● **Bilo je žestokih rasprava oko toga da li se Zeleni trebaju miješati u politiku, i da li trebaju izaći na izbore. Kakvo je vaše mišljenje?**

Pogledajte situaciju u zemljama gdje su se Zeleni organizirali kao stranke i umiješali u politiku. Svugdje su nakon nekog vremena doživjeli teška unutarnja previranja - od Njemačke do Slovenije.

Na izvjestan način je opstojnost cijele ideje dovedena u pitanje, a kod širokih slojeva pučanstva je izazvano podozrenje prema zelenima

● **Kakav je danas položaj Zelenih u našem društvu?**

Ekološka ili zelena ideja ne može se vezati na neku određenu političku misao. Hrvatski **Savez Zelenih** kao nevladina, nepolitička organizacija prije svega treba nastojati povezati organizacije različitih pogleda na svijet. Ne mislim da se zeleni mogu artikulirati kao politička stranka, i iskustvo pokazuje opasnost sudjelovanja u politici. **Zelena Akcija Split**, koja je jedina dobila predstavnika u Saboru raspala se jer je njen zastupnik svoje poglede vezao uz **SKH**, te je time izazvao podozrenje građana koji su možda bili skloni njegovim ekološkim stavovima, ali nisu bili skloni njegovom političkom opredjeljenju.

● **Hrvatski Savez Zelenih, na nedavno održanom Saboru, promijenio je ime.**

Ime je promijenjeno na zahtjev samih članica Saveza. Naime, još na prošlom Saboru, održanome prije tri godine, 18

članica je tražilo da se ime promijeni, no kako nije bilo kvoruma to se nije moglo napraviti. Smatrali smo da u ovim, promijenjenim okolnostima moramo ukinuti onaj čuveni genitiv, koji ne određuje ništa. Samo smo pribjegli gramatički točnoj konstrukciji.

● **Kakva je unutarnja organizacija Saveza?**

Osnovna djelatnost Saveza odvija se na Saborima. Nažalost, protekle tri godine nije bilo Sabora, zbog poznate nam situacije. Funkcija Sabora je povezivati i kada je to potrebno koordinirati mnoštvo lokalnih organizacija, bez želje za tutorstvom. Svaka organizacija ima u svom djelovanju potpunu samostalnost i sama osmišljava svoje načine djelovanja. Sam savez postoji koliko i njegove članice. Zadaća Saveza je da prepozna koja je organizacija najbolja na određenom polju

Akcija se kasnije preregistrirala, postala klasična NVO i kao takva na prvom Saboru, nakon 1991. godine, ponovo primljena u Savez.

● **Nešto što sasvim sigurno Hrvatskoj nedostaje, a moglo bi donijeti i prihoda je časopis. Jeste li razmišljali o tome?**

Savez je dosad izdao četiri broja svojega biltena **Zeleni list**, ali s idejom o časopisu u načelu se slažem. Hrvatskoj su potrebne jedne dobre ekološke novine, ali svi dosadašnji pokušaji propali na komercijalnoj osnovi - nije bilo dovoljnog interesa publike.

Razgovarao: Igor MARKOVIĆ

Hrvatskoj su ekstremi i uvozne ideologije nanosile samo štetu, a istodobno u naravi i tradiciji našeg čovjeka postoji spektar vrijednosti koji je 1904. godine Antun Radić uobličio u politički program, a Stjepan Radić praktično provodio - sustav vrijednosti blizak "zelenom pogledu" na svijet - štovanju života, nenasilju, skromnosti, poštenju, zaštiti prirode...

FOTO: arkPHOTO

i da njena iskustva prenese drugim članicama.

● **Iz kojih izvora se financirate?**

Zasad naši izvori prihoda nisu regulirani. Pokušat ćemo tražiti sredstva od **Regionalnog centra za okoliš u Budimpešti**, a mislimo da bi nas se, kao društvenu organizaciju, dijelom trebalo pomoći i iz Proračuna. Trudit ćemo se da osmislimo i neki vid komercijalnog djelovanja, i nalaženja sponzora.

● **Proteklih godina bilo je sukoba sa Zelenom akcijom Zagreb. Ovogodišnji Sabor je to izgladio.**

Nisu to bili sukobi sa samom **Zelenom akcijom**, već s pojedincima koji su djelovali nepromišljeno i time navukli podozrenje drugih jer su nastojali vezati djelovanje Zelenih uz određeni politički spektar. Zelena akcija je osnovana par dana prije Saveza zelenih i njen tadašnji predsjednik, gospodin **Lay** jedan je od osnivača Saveza. Problem je nastao 1991. kada je u Savez stigao dopis **Ministarstva uprave i pravosuđa** u kojemu je stajalo da političke organizacije, a Zelena Akcija je sudjelovala na izborima, ne mogu biti članovi Saveza koji je društvena organizacija. Zelena

● **Koliki je stvami utjecaj Saveza na neke aktualne ekološke probleme u Hrvatskoj?**

U svijetu postoje dva modela utjecaja. Jedan se zasniva na broju glasova i broju mjesta u Parlamentu. Drugi je američki, i on crpi snagu iz broja članova i istaknutih pojedinaca u svojim redovima. Npr. **Al Gore** je član nekih zelenih organizacija, i možete zamisliti da će akcije tih organizacija imati svoju težinu. Ako u Hrvatski Savez Zelenih uspijemo privući veći broj istaknutih pojedinaca iz gospodarske, kulturne pa i političke sfere, Savez će uz njihovu pomoć djelovati daleko uspješnije.

● **Na kraju, gdje vidite ulogu zaštite okoliša u Hrvatskoj?**

Zaštita okoliša je za Hrvatsku imperativ broj jedan. Dvije najprofitabilnije grane gospodarstva - turizam i poljodjelstvo neposredno zavise o kvaliteti okoliša. Hrvatska nema što ponuditi svijetu na području visoke tehnologije kao na primjer **Japan** ili **Koreja**, ali ima svoj položaj u **Evropi** i svoje ljepote. Na jedan način je Hrvatska oaza u Evropi i moramo koristiti te potencijale te zahvaljujući njima postići blagostanje.

Earth Day

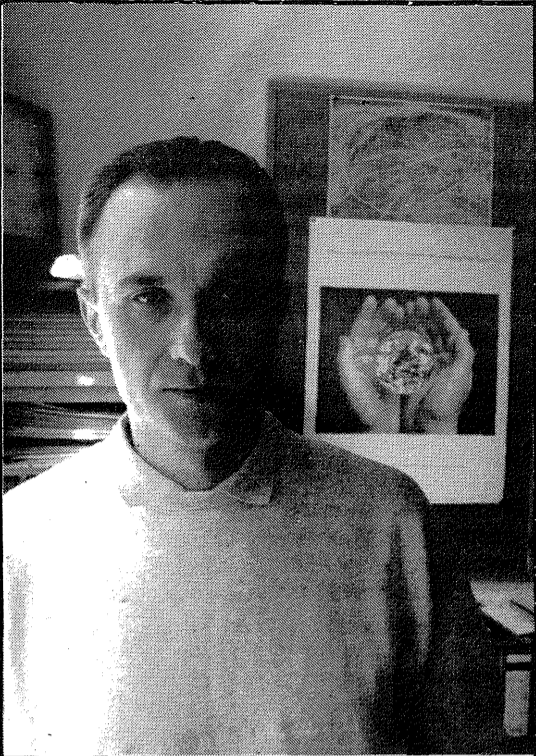

FOTO: arkPHOTO

Građani u svemirskom brodu

Društvo za unapređenje kvalitete života iz Zagreba je četvrtu godinu zaredom inicijator, organizator i suorganizator bogatog programa vezanog tematski i datumski uz obilježavanje Dana Planeta Zemlje. Društvo je nevladina, neprofitna organizacija koja se bavi promoviranjem raznolikih ekoloških sadržaja. Počevši sa poticanjem individualnih promjena prema zdravijoj prehrani i načinu života, društvo svoje djelovanje širi i na organizaciju događaja sa ekološkim predznakom. Predsjednik Društva Zlatko Pejić, inicijator programa u razgovoru o obilježavanju Dana Planeta Zemlje, kaže:

Iduće godine se obilježava 25 godina od prvog Dana Planeta Zemlje i postoji ideja da na svakom kontinentu bude jedno centralno mjesto za održavanje programa povezanih i prenošenih satelitom u zajedničkom 24-satnom programu. Zagreb je nominiran za središte programa za Europu

- Prvih smo godina željeli povezati nevladine i Vladine organizacije i pokušali naći zajednički jezik s vladinim strukturama. Okolnosti su nas na to prisiljavale. S jedne strane, Društvo je, mijenjajući se, željelo da građanske inicijative u projektu nađu svoje mjesto. S druge strane, činjenica rata tražila je da, tamo gdje je to moguće, komuniciramo s vladinim strukturama. Briga o okolišu je, bez obzira na

● Kako ste organizirali artistske programe?

I ranije je Društvo činilo neke manje, diskretnije pokušaje na tom području kao na primjer glazbene večeri, uključivanje gospodina Rabuzina i njegove serigrafije u dodjeli priznanja pojedincima i grupama u zaštiti okoliša. Uz mnogo poteškoća, ali i sjajne ljude koji su našli vremena, volje i sposobnosti da realiziraju neke stvari, nastalo je nekoliko izložbi i koncert Paul Winter Consorta. Iznenadujuće je da je tisuću prognanika, koliko ih je bilo na koncertu, reagiralo poput dobrih poznavatelja te glazbe. Bilo je dobro vidjeti da upravo ta populacija, često svrstavana u građane drugog reda, ima potrebe za kulturnim zbivanjima, ali i srca otvoreno se usključiti i sudjelovati.

● Kako vas "prate" mediji?

Za razliku od prethodnih godina, HRTV imala svoju koncepciju. Prošlih je godina svečani koncert i program u povodu Dana Zemlje prikazan na Prvom programu, dok je to ove godine prebačeno na Drugi, utopljeno u Sajamski vodič i "Beverly Hills", koji nije mogao biti premješten u neki drugi termin, jer naša publika treba i nadalje biti informirana o površnosti, tlapnjama i glupostima američke mladeži. Radio-postaje su bile najagilnije, reagirale su na događaje. Radio 101 bio je dobra podrška koncertu Paula Wintersa, a nešto skromnija ostalom dijelu programa.

● Što vam je bilo najteže u organizaciji programa?

Željeli smo održati Eko-sajam u Tkalčićevoj ulici u Zagrebu, za što smo tri mjeseca ranije zatražili dozvolu od Gradskog poglavarstva. Interes je bio velik, pa smo planirali 44 štanda sa Uskršnjeg sajma napuniti drugačijim sadržajima. "Dolac", poduzeće koje je vlasnik štandova, bilo je podržati akciju, ali su - usprkos našem opetovanom pismenom obrazloženju potrebe održavanja takvog sajma - od Gradskog poglavarstva počele stizati usmene poruke o smanjenju broja štandova. Nakon toga je i vrijeme

trajanja sajma bez obrazloženja skraćeno. Na koncu je nadležna Komisija Gradskog poglavarstva na zasjedanju na sam dan početka sajma, zaključila da on, sa smanjenim brojem štandova može trajati samo pet dana. Taj prvi dan bio je već izgubljen, pa smo - nakon svega - od sajma odustali!

● Da li je još neka ideja ostala neostvarena?

Namjeravali smo, unutar satelitskog programa u Miamiju, posvećenog Danu Zemlje prikazati 15-minutni prilog, ali niti nakon nekoliko pokušaja nismo uspjeli zainteresirati HRT. Htjeli smo pet javnih gradskih satova "obučiti" u scenografiju koja sugerira urgentnost stanja, a ispod bi pisalo "vrijeme za Planet Zemlju, Dan Planeta Zemlje, pozdrav iz Zagreba". To je trebalo učiniti u ponoć, na prijelazu 21. na 22. travnja, s idejom da satovi ostanu pokriveni 24 sata. Takva bi akcija, prikazana posredstvom satelita u cijelom svijetu, mogla je imati globalni značaj. Odluka Gradskog poglavarstva bila je - ne može dozvoliti da građanima, makar i jedan dan, bude uskraćeno da vide točno vrijeme.

● Što je "Earth Day International" i kako izgleda budućnost obilježavanja Dana Planeta Zemlje?

Earth Day International je nevladina i neprofitna organizacija nastala 1990. godine, s ciljem promicanja Dana Planeta Zemlje u čitavom svijetu. To se čini i uspostavljanjem nagrade "Earth Day International". Iduće godine se obilježava 25 godina od prvog Dana Planeta Zemlje i postoji ideja da na svakom kontinentu bude jedno centralno mjesto za održavanje programa povezanih i prenošenih satelitom u zajedničkom 24-satnom programu. Zagreb je, uz još jedan grad, nominiran za središte programa za Europu. Naš prošlogodišnji program u povodu Dana Zemlje prepoznat je kao jedan od najboljih u svijetu, pa imamo šanse. Ako Zagreb zaista to dobije, vidjet ćemo da li ćemo dobiti podršku gradskih i vladinih struktura, a bili bismo sretni da nas bar ne ometaju. Glavnu riječ bi imale građanske inicijative i kulturne institucije. Građanske inicijative su osnova, jer smo mi građani Planeta Zemlje. Ako se odmaknemo svemirskim brodom ili avionom, svi smo isti i svi imamo iste probleme. Utopimo li se u nekoj

našoj horizontalnoj razini, i počnemo se razlikovati, to ponekad izgleda patetično i tragikomično. Kao stanovnici Planeta Zemlje trebamo raditi zajedno i to je jedina poruka Earth Daya.

Ana JANJATOVIĆ-ZORICA

ZASLUŽNI ZA PLANETU

U petak, 29. travnja u Starogradskoj vijećnici svečano su dodijeljena priznanja Charta Rabusiana (u obliku serigrafije Ivana Rabuzina) pojedincima i skupinama zaslužnima za rad na očuvanju okoliša, te humanitarni i mirotvorni rad.

Priznanje za rad na promicanju ideje zaštite okoliša, ove je godine dodijeljeno časopisu za popularizaciju prirodnih znanosti "Priroda". Za znanstveni rad u zaštiti okoliša priznanje je dobio redoviti profesor Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta u Zagrebu prof. Darko Mayer, autor znanstveno-istraživačkog rada na zaštiti okoliša i knjige "Kvaliteta i zaštita podzemnih voda". Učenik sedmog razreda Osnovne škole iz Čakovca, član Saveza Zelenih Hrvatske Velimir Kelkedi dobio je priznanje za sudjelovanje u akcijama "Reduciranje plastične ambalaže u pakiranju hrane" i "Glas djece", te akcijama sadnje drveća. Priznanje za humanitarni rad dobila je Maria Josefa Huarte Beaumont, predsjednica udruženja "Asociacion navarra noevo futuro", koja je pokrenula i realizirala projekt zbrinjavanja djece žrtava rata u Hrvatskoj, pa sad postoji deset kuća za smještaj djece, u kojim se djeci pruža liječnička i psihološka pomoć, te pomoć u obrazovanju prilagođena potrebama svakog djeteta. U kategoriji nevladinih organizacija za zaštitu okoliša i edukaciju o nenasilju priznanje je dobio Zeleni pokret Vukovara koji od svog osnutka 1991. godine doprinosi populariziranju zaštite okoliša, a nakon pada Vukovara, organizira izložbu "Vukovar se prestavlja Hrvatskoj i Europi", koja je obišla 14 gradova u Hrvatskoj, tri njemačka i jedan češki grad. Vidjelo ju je već 10.000 ljudi, a priprema se gostovanje u Beču. Turističko poduzeće "Jadranka" d.d. Mali Lošinj dobitnik je priznanja za gospodarske organizacije. To poduzeće svoj propagandni materijal tiska na reciliranom papiru, nizom akcija se trudi pametno gospodariti otpadom i što manje zagađivati okoliš. Suraduje u lokalnim i međunarodnim ekološkim projektima.

U kategoriji vladinih, obrazovnih i drugih ustanova, priznanje je dobila Osnovna škola "Sesvete" iz Sesveta, koja je, predvođena grupom mladih biologa i profesoricom biologije Gordanom Pintar, organizirala niz akcija na zaštiti okoliša.

Počasna su priznanja dodijeljena Paulu Winteru, glazbeniku iz SAD, te poduzeću "Mladost" d.d. Zagreb, generalnom sponzoru proslave Dana Planeta Zemlje. (A.J.Z)

Bicikli - oldtimeri Žarka Hajdarhodžića u Gjuri II

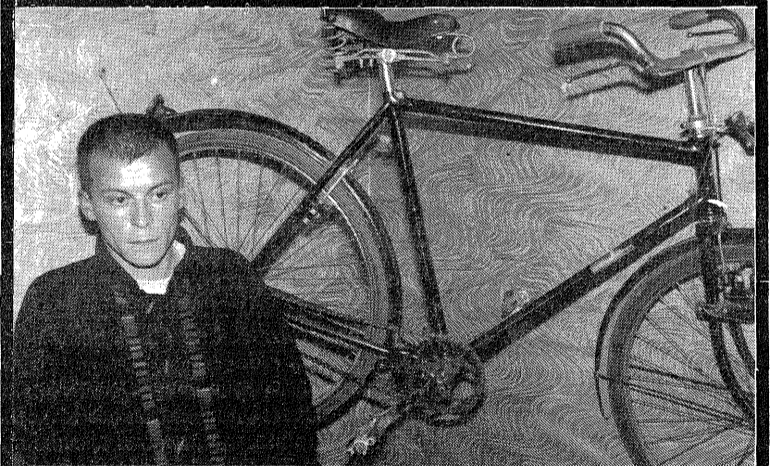

FOTO: arkPHOTO

Najbolji izum poslije flaute!

Zemljoljupci koji su 21. travnja svratili u kultno okupljalište zagrebačke mladeži klub Gjuro II mogli su osim slušanja dobrih vibracija isti užitek pružiti čulo vida. Tih dana posvećenih prisjećanju kako najdražu majčicu Zemlju nismo naslijedili od predaka nego smo je posudili od potomaka, "Gjuro the Second" otvorio je vrata mladom fanatiku dvotočkarenja iliti biciklizma Zarku Hajdarhodžiću i njegovoj izložbi radnog naslova "Oldtimeri iliti kak' su se vozali naši stari". Tom prigodom Hajdarhodžić je javnosti na uvid stavio brojem skromnu, ali izuzetno vrijednu koliciju vremenih bicikla, što su prve kilometre učinili u danima kad se planeta Zemlja tek pripremala za predstojeću ekološku katastrofu.

Uredno osposobljeni za vožnju u servisu Marija Cesnika (Kačićeva 10) na Gjurinim zidovima pod diskretnom rasvjetom separilo se pet oldtimera — od najstarijeg iz tvornice Bianchi (godina proizvodnje 1938.) preko Phenommena, Globusa i Diamanta (1940.) do La Perle iz 1955. Osim što bicikl proglašava najvažnijim izumom nakon flaute, Hajdarhodžić, inače profesor glazbe, ističe kako su dvokotači jedan od rijetkih primjera kad tehnika uz korist nije donijela obilatu zagađivačku štetu. Na pitanje o budućim planovima odgovara kako se ovih dana vozi po gradu nešto češće nego inače, tražeći prostor u koji bi preselio izložbu oldtimera odnedavno ojačanu novim primjerkom.

Što se dogodilo na N= 45° 48' 48" E= 15° 59' 07"?

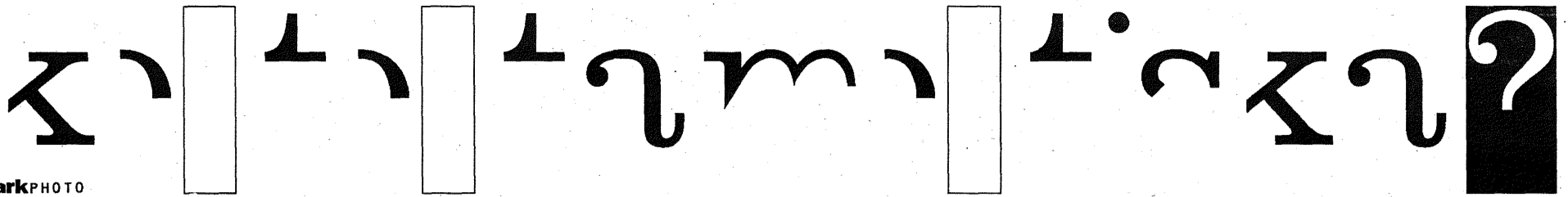
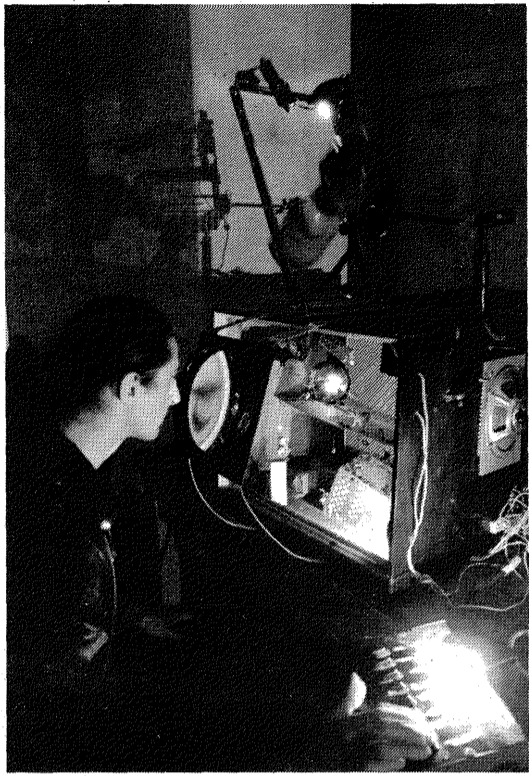

FOTO: arkPHOTO

Zasigurno nenamjerno, ali oni sa zlim primislama će primjetiti da izložba instalacija, održana u Staroj tiskari na zagrebačkom Cvjetnom trgu (zemljopisne odrednice N= 45° 48' 48" E= 15° 59' 07", po proračunu g. Patrika Šupera), povodom obilježavanja Dana Zemlje, završava baš 1. 5., na Međunarodni praznik rada. Svaki normalni tajni policajac Države, odjel ART, iz tog će podatka pokušati proniknuti u bit izloženih radova i način organizacije izložbe.

Prva su pitanja agenta Zabludovskog: "Da li radovi, način njihovog izvođenja, sistem organizacije odašilju tajnu poruku primaocima i na kraju tko je to platio i da li je, ne daj bože, tu oprana neka lova potrebna Državi za krpanje proračuna?"

Daljnje nedoumice agenta Zabludovskog

Agent Zabludovsky čita uvodne riječi u katalogu: potpis V. Gudac "Samc, oni koji su mislili da će čovjek jednog dana napustiti Zemlju i ostati isti, oni koji misle da će se moći nasmijati svojem zemaljskom porijeklu i živjeti extraterreae mogu u ovom trenutku biti ravnodušni, oni misle da je poruka poslana njima jer su moćni pa će to moći platiti, ali su uistinu krivo shvatili. Njima nije niti može biti namjenjen Dan Zemlje jer ovu poruku ne razumiju, iako bi im saznanje tko su, odakle dolaze i kamo idu bilo najpotrebnije." Agent Zabludovsky zaključuje: "...ovim jednostavnim rečenicama Vlado Gudac (Tko je on? Da li je sudjelovao u štrajku prosvjetnih radnika koji se poklopio s odvijanjem izložbe? Da li je sve to dirigitirano iz jedne od središnjice?) diskriminira posjetiocyte izložbe. "S pravom" misli iskreni agent, jer "niti je službena kulturna politika ovog grada bila zainteresirana za ovo dešavanje, niti su njeni predstavnici uveličali svojom nazočnošću dešavanje u Staroj tiskari. Nije to stadion Croatiae a bogami ni kakva pivnica u Münchenu s podobnim zidovima za naivce, gdje se naši kulturno-politički radnici mogu uvsom extraterreae životu, uz prezentiranje grafičkih mapa, nakrkatim mesnih slatkiša."

Tim su svojim ponašanjem političari ključari kulture prisilili istomišljenike na okup. Najgore je, drži Zabludovsky, što: "izložba nema svog službenog komesara koga bi se moglo pozvati na odgovornost. To pače upućuje na činjenicu da su se umjetnici okupili oko IDEJE. Radili su BESPLATNO. (Ne bi li se i ta vrsta rada mogla oporezovati?) Znači oni su - Zabludovsky parafrazira Gudca - "oni koji su na bilo koji način shvtili ozbiljnost trenutka na kraju 20. stoljeća poslije Krista i oni znaju da se njihov napor danas zove Budućnost i oni zaslužuju poklon koji se zove TERRA EST STELLA."

Najgore je, drži agent Zabludovsky, što izložba nema svog službenog komesara koga bi se moglo pozvati na odgovornost. To pače upućuje na činjenicu da su se umjetnici okupili oko IDEJE. Radili su BESPLATNO. (Ne bi li se i ta vrsta rada mogla oporezovati?) Znači oni su - Zabludovsky parafrazira - "oni koji su na bilo koji način shvtili ozbiljnost trenutka na kraju 20. stoljeća poslije Krista i oni znaju da se njihov napor danas zove Budućnost i oni zaslužuju poklon koji se zove TERRA EST STELLA."

Slatka muka do uspjeha

Što smo vidjeli? Stara tiskara je svojim apokaliptičkim imageom potencirala estetski dojam svih radova.

Danijel Kovač izlaže viseću skulpturu (drvo, metal, svjetlo) koja naizmjeničnim bljeskovima svjetla iz svoje utrobe u gledatelju izaziva nelagodu i strah.

Ivan Manušić Klif svoje objekte izrađene od otpada postavlja u prostor građeni tako futuristički zabavni park u kojem se od primaoca traži direktno sudjelovanje. Naime, pritiskom na određeno dugme situacije u objektima se mijenjaju (otkup preporučamo dječjim vrtićima).

Emil Matešić sukobljava četiri elementa vodu, vatru, zemlju i zrak s petim: buisnissem uobličeni u poslovnoj torbi postavljenoj na postament i osvijetljenoj neonom. Pod posut srčom i staklenim ampulama sugerira slatku muku do uspjeha. Matešićeva gola fotografija diže se kroz četiri elementa (kolaž od fotografija koji okružuje torbu/buisness) i postavlja pitanje o odluci sjedinjavanja.

Sličnu ideju uobličuju **Greiner i Kropilak**. Veliki metalni sat visi u maloj sobi kojoj je pod posut pijeskom (vrijeme). Na suprotnom zidu tekst "Time is not money". Sukob iskustva kulture Istoka i zapada. Vrijeme služi životu a ne novcu. Banalno, zar ne?

Magdalena Pederin i Snježana Karamarko izlažu ambijent EEG (Elektroencefalogram) kojeg one objašnjavaju kao "spremište podataka svijeta iz kojeg se dolazi i onostranog

adrenalin&ekscesi&svejebilosuper

Boris T. Matić, manager izložbe, student novinarstva, radio na projektima u kulturi "Zagreb u Kopenhagu", 1993. te filmovima "Between Zaglull and Zacharias" i "Keep this Frequence clear" - povodom desetgodišnjice Radija 101.

Magdalena Pederin i Snježana Karamarko, studentice 3. godine grafičkog odjela ALU u klasi profesora Suteja, inicijatorice izložbe.

Snježana: "Htjele smo napraviti malu izložbu, s nekoliko autora. Međutim, stvar je rasla i ispalo je da nas ima puno više.

Magdalena: "Svi smo se oduševili tim prostorom. Došla su sredstva i počelo se raditi -intervenirati u prostoru. Kad izlažeš u galeriji sve to ide službenim putem i potpuno je drugačije. U ovoj te priči pravo to da smo svi radili zajedno i kroz rad komunicirali jedni s drugima."

Snježana: "Upravo zbog zajedničkog rada desila se ta jako lijepa vibra. Ljudi to osjete, dolaze na izložbu nekoliko puta, osjećaju se kao kod kuće. I svi autori koji su sudjelovali užasno su zadovoljni jer je sve to ispalo iznad očekivanja."

Magdalena: "Sada bi bilo bitno stvar dalje razvijati. Mi smo ovo napravili pod određenom dozom stresa i povišenom dozom adrenalina, a sada bi stvar trebalo smireno održati. To ne bi smio biti ekscesi, plamen koji brzo zgasne. Jako bismo voljeli, i već radimo na tome, izložbu preseliti na primjer u Ljubljanu."

taktilnog, čije je središte bijela kocka. Očigledno nadahnute techno-kulturom autorice nas uvode u imaginarni kompjuter u kome funkcioniramo kao njegovi dijelovi. Dojam pojačavaju cijevčice za transfuziju koje nude mogućnost trenutnog spajanja gledatelja i kompjutera u mogućeg androida.

Rad **Borisa T. Matića** imenom "Ispuhuje M-94" u katalogu pojačan je citatom: "Svi ljudi na svijetu vjeruju u nešto: u to i to, to i to, te u to i to. I ja vjerujem, al on ispuhuje." Matić ironizira i radom i tim citatom (Ckec indian chief, 1892.) neke bitne odrednice svake zapadne kulture koja do sebe drži. Srebrni anđeli (kič lutkice s placa s prirodnim krilima) kruže iznad bazena punog kokica/dokolice, zabave pod zaštitnim kišobranom anđela/vjere čiju vjerodostojnost propituje kondom/zaštita svijeta od smrti/aidsa i novih ljudi, ali koji, na žalost, "ispuhuje".

Vlasta Žanić svoj prostor određuje minimalistički bojeći zid i pripadajući mu prostor poda dijagonalno znakom Kristova učenika Andrije, pokušavajući se zaštititi, pa tako i nas, od onog vanjskog sugerirajući okretanje u sebe ("nema dužih putovanja od onih koja se mogu poduzeti u svojoj sobi").

genijalnim zaključcima njegovog izvješća odjelu za ART Ministarstva unutrašnjih poslova: "Stara tiskara nametnula se kao sjajni prostor za organiziranje sličnih dešavanja i u budućnosti pa i ja koji se bilježim sa štovanjem upućujem preporuku da se mladim umjetnicima ovog grada i Države prostor dodijeli na korištenje. U suprotnom sumnjam da će nam svekolika hrvatska javnost u budućnosti oprostiti tu pogriješku. Stvarajući takvu hrvatsku premodernu umjetnost besplatno, i organizatori i umjetnici omogućuju povezanost Hrvatske s recentnim dešavanjima u Svijetu (Planeti Zemlji) što dokazuje i veliča našu mladu demokraciju. Posredno će to pomoći i prirodnom prirastu pučanstva Hrvatske, jer će mladi umjetnici ostati u domovini. Gospodi nadležnoj za kulturu u nadležnom ministarstvu, te gospodinu Biškupiću iz gradskog poglavarstva želim sve najbolje u nadolazećim praznicima uz Dan državnosti. Pri tom upućujem preporuku da i oni upregnu svoje stvaralačke snage ne bi li nagovorili mlade umjetnike da još jedan put, ali ne i zadnji, naprave nove radove uz obilježavanje tog dana i prezentiraju ih javnosti. Time bi u državnom proračunu jednako kao i u gradskom ostalo više novca za povećanje plaća djelatnicima u Ministarstvu unutrašnjih poslova, ART DEPARTMENT."

Zlatan RAZBOR

Mi smo taj živi planet

Tomo Savić Gecan oduševljava sjajnim postupkom u tijelo same tiskare. Prvo, on iz već devastiranog prostora Stare tiskare amputira komad starog parketa kojeg uz pomoć MAJSTORA za parket g. Franje Borošaka vraća u život te ga ponovo implantira u njegov prirodni okoliš kao art-artefakt. Time nam savjetuje mogućnost da sam prostor Stare tiskare zaživi kao osvojeni prostor za UMJETNOST, te podiže zanat parketara na jednako vrijedno mjesto kao i svoje promišljanje ideje.

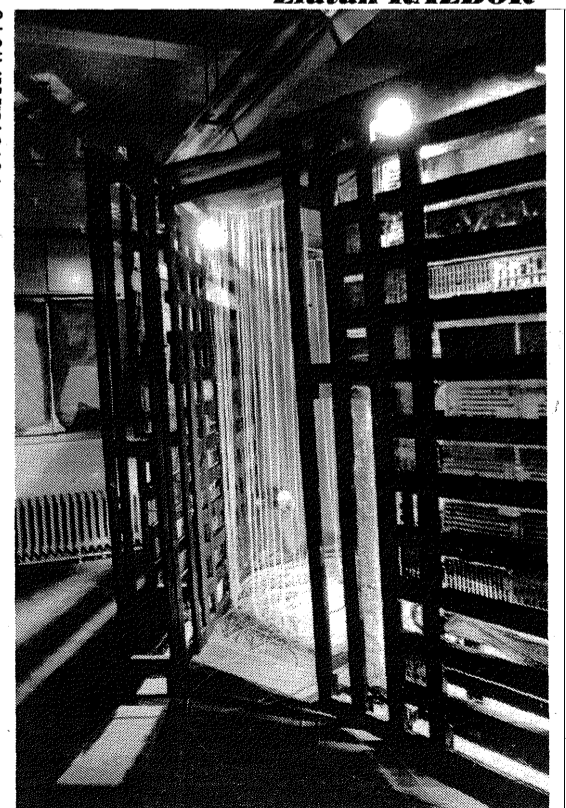
Vladimir Gudac otkriva nam biljku čiji plod on, po teoriji kaosa, zamjenjuje za Planet Zemlju, te nas upozorava da smo uvijek jedno, da smo mi taj živi planet.

U Tiskari su još izlagali **Mirjana Vodopija, Ana Horn Žurić, Sanja Jonjić, Svebor Kranjc, Davor Mezak, Siniša Majkus, Toni Meštrović, Grubimix, Danijel Žeželj.**

Vratimo se agentu Zabludovskom te

FOTO: arkPHOTO

PRIJETI LI NAM MARIHUANIZACIJA JAVNOG ŽIVOTA?

Kako bi pripadnici većine reagirali kad bi znali da bar jedan-dvoje članova nastavnčkog vijeća u školi koju pohađaju njihov sin ili kćer povremeno poduva - a da ih se bar još toliko bavilo frkanjem u svojim studentskim danima? Što bi pomislili kad bi im netko došapnuo da suvremeni hrvatski književnik iz lektire, svoje trenutke opuštanja provodi slušajući muziku banda koji je nekad davno nadjenio sam sebi ime aludirajući na esej "The Doors of Perception" Aldousa Huxleya?

U zemljama zapadne Evrope smatra se da je broj što stalnih što povremenih uživalaca *canabisa* četiri do pet puta veći od broja ovisnika u društvu. U Hrvatskoj ima približno 10.000 ovisnika što bi značilo da broj onih koji duvaju iznosi oko pedeset tisuća, no neki sociolozi koji se intenzivnije bave problemom droga tvrde da nije pretjerano govoriti niti o broju od sto tisuća. Znači, radi se o gotovo dva posto stanovništva, ili o svakom pedesetom. Omladina nastanjena u većim urbanim središtima socijalna je grupa najotvorenija prema hašišu i marihuani, ali joj danas već možemo pridodati i ljude srednje dobi. Mnogi od njih više ne uzimaju proizvode *canabisa*, ili to rade vrlo rijetko, ali su u mladosti više-manje intenzivno prošli kroz to iskustvo. Kad bi se uzele u obzir samo ove dvije društvene grupe, spomenuti bi postotak bio višestruko uvećan.

I školski nastavnici duvaju!

Javna je tajna da su prohibiranim sredstvima za (de)stimuliranje svijesti

naklonjeni mnogi ugledni i uspješni pripadnici *establishment*a - istaknute ličnosti iz kulturnog života, umjetnici, znanstvenici, političari pa i školski nastavnici. S druge strane, predrasuda da je *canabis*, poput svake druge - zabranjene - droge paklena stvar koja bespovratno odvodi njegove pušaće u mračne predjele Kolodvora-Zoo zacementirana je kod većine ljudi. Najveći broj ne želi imati posla s onim što je zabranjeno, jer tko se paća u zabranjeno voće, slijedi mu kazna. Droga je za njih najveći Tabu, i tko se u nju dirne progutao će ga mrak.

Kako bi pripadnici te većine reagirali kad bi znali da bar jedan-dvoje članova nastavnčkog vijeća u školi koju pohađaju njihov sin ili kćer povremeno poduva - a da ih se bar još toliko bavilo frkanjem u svojim studentskim danima? Što bi pomislili kad bi im netko došapnuo da suvremeni hrvatski književnik čije je djelo pretpošte godine ušlo na popis obavezne školske lektire, svoje trenutke opuštanja provodi slušajući muziku banda koji je nekad davno nadjenio sam sebi ime

BOŽO KOVAČEVIĆ, HSLS

SVI, OSIM MALOLJETNIKA

★ Dr. Slavko Sakoman, predsjednik državne komisije za borbu protiv zloupotrebe droge predlaže jednu restriktivnu varijantu nacionalne politike spram droge. Nudi li HSLS liberalniji pristup?

- HSLS dosad nije zauzela stav o politici prema drogama. Moje je osobno mišljenje da problem valja posmatrati na više razina: Prije svega, proizvodnja droga predstavlja unosan posao u nekim zemljama, i za stanovništvo predstavlja gotovo jedini izvor za vlastito preživljavanje. Bogate zemlje vrše pritisak na zemlje - proizvođače droga, ali pritom najčešće ne uvažavaju činjenicu da preorijentacija tamošnjih proizvođača ovisi o financijskim "inputima". Jedna od metoda prevencije u suzbijanju droge trebala bi biti i pomoć za preorijentaciju i razvoj drugih grana proizvodnje u siromašnim zemljama - proizvođačima droge.

Druga je važna stvar da zabrana proizvodnje i distribucije cijeli posao s drogama čini vrlo profitabilnim. Uz svu represiju uvijek će se pronaći oni koji će se tim poslom baviti. Zbog toga mislim da bi trebalo striktno zabraniti prodaju droge samo maloljetnim osobama. Za razliku od njih, odraslim osobama mora biti omogućeno da budu odgovorne za svoje postupke. Dakle tu o zabrani ne bi smjelo biti riječi.

★ Ali pristalice restriktivne politke kao argument uzimaju i činjenicu da je narkomanija iz niza razloga i društveni, a ne samo privatni problem?

- Društvena akcija protiv droge mora se zasnivati na edukaciji i propagandi, a ne za restrikciji. Društvo može mnogo postići na prevenciji narkomanije eliminacijom motivacije za proizvodnju i kriptenje narkotika. Ne smatram da se ono može mijesati u područje osobnih odluka.

aludirajući na esej "The Doors of Perception" Aldousa Huxleya? Esej oposuje iskustvo s uzimanjem psihogene droge. A suvremeni hrvatski književnik, slušajući muziku spomenutog banda, redovito skuri po jedan *joint*. Jer je uvjeren

da se ta mjuza na drugi način niti ne može slušati. Možda, uživajući u njoj, ujedno razmišlja i o tome, da je njezin autor i pjevač nakon smrti od mnogih sljedbenika bio smatran božanstvom - mada je umro od droge, i mada je bio pet godina mladi

TOMISLAV STANIĆ, šef Odjela za suzbijanje organiziranog kriminala MUP-a Hrvatske

LIBERALIZACIJA NAS NE BI UČINILA SRETNIJIMA

★ Često se ističe opasnost od ubacivanja međunarodne narko-mafije na podzemna tržišta zemalja post-socijalizma. Da li se u Hrvatskoj to ostvaruje?

- Droga je roba i ima svoju tržišnu logiku. Hrvatska je mala zemlja s relativno malim borjem stanovnika. Zato ona ne može biti toliko interesantna međunarodnoj mafiji. Ne možemo se staviti u isti rang s npr. Rusijom ili Poljskom, koje u usporedbi s nama imaju golem broj stanovnika. Što se tiče interesa za ovo područje, postoje domaći kriminalci koji su se uhodali i koje nastojimo otkrivati i sprečavati. Neki od njih imaju međunarodnog iskustva i njihovo otkrivanje predstavlja veći problem.

★ Može li se govoriti o karakterističnim tipovima organizacija koje kod nas djeluju?

- Sretna je okolnost da dobro organiziranih grupa nema mnogo. Jedan broj tih grupa se ponaša prilično profesionalno, u smislu prikrivanja svojih djelatnosti, korištenja lažnih isprava ili pokušaja korumpiranja određenih ljudi. Izučavaju trase i mogućnosti prelaska granice. Povezani su sa sličnim grupama u zemljama krajnje destinacije gdje žele plasirati robu, kao u Italiji, Njemačkoj, Austriji... Brine nas i to što "dileri" različitih

kategorija s godinama postaju sve vještiji. Njihov stil života i ponašanja je - svakodnevni "biti ili ne biti". U tom stalnom vježbanju razvili su tehnologiju koju vrlo vješto rabe, i to im je egzistencijalna potreba. Zbog toga treba isto tako brusiti kontramehanizme i efikasno im se suprotstavljati. Lokalni "dileri" nisu ništa manje vješti od vliekh međunarodnih "ditera" samo svaki na svojoj razini i u svom području.

★ Dr. Sakoman tvrdi da u Zagrebu djeluje određeni broj "ditera" koji se bave prodajom teških droga, te da policija zna za njih ali da ih godinama ne dira. To čini mogućom insinuciju o povezanosti policije i kriminala?

- To je presmjelo rečeno. U svakom su kriminalu moguće sprege s pojedinim državnim službama. Kad je u pitanju ovako prikriveni i rafinirani kriminal, onda se doista može stvoriti dojam da policija zna tko to radi a da ga nije spriječila. Znamo za jedan broj vještih gradskih "ditera", ali nije ni lako ni jednostavno prikupiti relevantne dokaze za sudski postupak. Dok dovoljno dokaza i saznanja ne prikupimo, mi te ljude ne diramo. Zato se stvara privid da ih nitko ne sprečava.

★ U razgovoru s mladim ljudima, posjetiocima određenih punktova u gradu, čuli smo niz pritužbi na ponašanje policije. Smatrate li da policija u radu na suzbijanju kriminala vezanog uz droge

prekoračuje svoje ovlasti?

- Mislim da ne. Nemamo značajnijih pritužbi građana. U radu na suzbijanju droge uvijek je težnja da se otkriju oni koji manipuliraju drogom, i da se pronađe materija. Da bi se pronašla materija, poduzimaju se zakonite radnje. Policija vrši pretrage stanova i određenih prostora uz odobrenje nadležnih sudova. Prilikom legitimiranja može se vršiti vanjski pregled odjeće radi utvrđivanja nosi li dotična osoba oružje. To je u skladu s ovlaštenjima policajaca "u kontaktu". Koliko je meni poznato, pri tim radnjama (koje se pri istrazi uglavnom provode) nema značajnijih prekoračenja ovlaštenja. Isto se odnosi i na uporabu sredstava prinude.

★ Nije li najefikasniji način borbe protiv kriminalne trgovine drogom njezina legalizacija? Time bi se eliminirao interes kriminala za njenu proizvodnju i trgovinu. Smatrate li, na temelju Vlašeg iskustva, da bi takva politika bila efikasna?

- Koliko sežu moja saznanja, zemlje koje su stvorile liberalniji stav prema drogi nisu se time usrećile. Neke su droge vrlo opasne i ljudi nisu u stanju kontrolirati njihovu upotrebu. Tragične posljedice uzimanja heroina ili kokaina nastupaju izuzetno brzo i tome se čovjek ne može suprotstaviti niti to može kontrolirati. Zbog toga se većina zemalja slaže da droge moraju biti pod kontrolom i da njihovu upotrebu treba ograničiti.

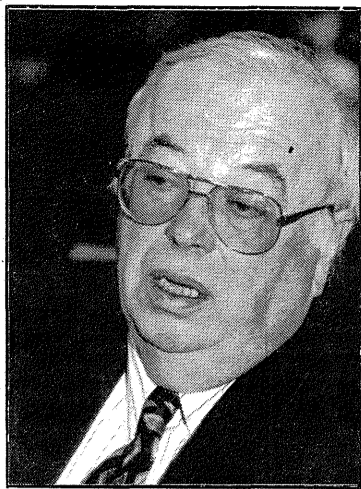
★ Ali nizozemsko iskustvo pokazuje da tamo nije došlo do porasta narkomanije? Time ustvari čak dolazi i do laganog pada.

- Imam nešto drugačija saznanja. Nizozemski su zatvori puni. Razina represije u Hrvatskoj, glede odnosa broja prijavljenih i broja osuđenih osoba daleko je ispod razine represije u Nizozemskoj. To se također odnosi i na težinu kazni koje se donose u Hrvatskoj i Nizozemskoj. Općenito govoreći, kod njih postoje jake struje koje teže promjeni njihovog nacionalnog programa spram droga.

Važno je znati da preko 90 posto ljudi svjesno izgrađuje vlastiti obrazac ponašanja prema dozvoljenim standardima. Manji broj ljudi bi htio kršiti propise. Kad bismo javno, otvoreno dozvolili zloupotrebu droge, mnogi od onih koji je sad ne žele uzimati, jer je zabranjena, počeli bi je uzimati.

★ Ali to bi bilo popraćeno edukacijom i različitim drugim sredstvima prevencije. Time bi se u većini slučajeva moglo izbjeći ovisništvo?

- Neke droge ne možete kontrolirati. Naprave strašne stvari kad ih samo jednom uzmete. Kad bi one bile dostupne, formalno bi se spriječio kriminal ali bi druge štetne posljedice bile daleko teže.

ZDRAVKO TOMAC, predsjednik hrvatskog ogranka Transnacionalne radikalne stranke i zastupnik u Županijskom domu Sabora
DA, ALI UZ DRŽAVNU KONTROLU

✱ Transnacionalna radikalna stranka svoj image izgrađuje i na upornoj političkoj borbi za legalizaciju droge. Da li Vi, kao predsjednik hrvatskog ogranka TRS-a podržavate taj dio njezinog programa?

- Apsolutno podržavam program Transnacionalne radikalne stranke kad je u pitanju politika spram droge. Postojeći načini suzbijanja narkomanije nisu se pokazali uspješnima. Štoviše, i s medicinskog i s pravnog i s političkog stanovišta moglo bi se ustvrditi da ti načini predstavljaju opasnost. Program TRS, koji se zasniva na legalizaciji droge i državnoj kontroli proizvodnje i prodaje na prvi pogled može izgledati neobičan, ali kad se detaljnije razgleda što točno on nudi može se ustanoviti da je daleko bolji od onoga što se danas radi.

FLOWER POWER

Sljedećeg proljeća u Beogradu

Flower power uspjeva tamo gdje Europa, UN, NATO i mirovni pokreti ne mogu: u nenasilnom stvaranju etnički nečistog društva

FOTO: ANKPHOTO

Prije otprilike pola godine nizozemski je premijer **Ruud Lubbers** (kandidat za predsjedništvo Europske zajednice) raspustio **BID**, nizozemsku obavještajnu službu, jer je bila potpuno nesposobna. U tome nije bilo ničeg čudnoga, jer - sve su tajne službe nesposobne, ili podmitljive, ili oboje. No, tisak i parlament su zaključili da premijer mora djelovati. Zašto je on, jednim jednostavnim potezom pera, raspustio BID? Zato što ju Nizozemska uopće ne treba. U stvari, Nizozemska ima daleko učinkovitije oružje za utjecaj na unutrašnje poslove drugih zemalja: **zeleni pokret**.

Mnogi će čitatelj možda pomisliti na marihuanu, zelene listove koji su od šezdesetih naovamo pokorili svijet (nizozemski su uzgajivači osvojili svjetsko tržište superiornošću biotehnike, uništivši unosan posao Kolumbiji, Tajlandu itd.). Marihuana je tek treći važni zeleni proizvod Holandije. Rajčica je na prvome mjestu (Nizozemske su rajčice jeftinije od domaćih, zanemarite okus: izgledaju sjajno), a cvijeće, među kojim su tulipani elitna snaga, je na drugome.

Posljednji veliki uspjeh nizozemskog zelenog pokreta je osvajanje glavnoga grada Hrvatske. Naime, 14. travnja ove godine gradonačelnik Zagreba je "krstio" tulipan kojeg je uzgojio nizozemski bio-inženjer (ili poljodjelac) gospodin **Hopman**. Tulipan, poklonjen gradu koji slavi svoju 900-u godišnjicu, nosi ime *Croatia*, i posljednje je dostignuće 700-o godišnjeg uzgajanja tulipana u Nizozemskoj. Sve je počelo u 13. stoljeću - nizozemski je gusar od Turaka ukrao tulipan. U 16. stoljeću je trgovina tulipanima već bila veliki posao, a i predmet velikih nagađanja. Pametna taktika nizozemskih uzgajatelja je uvijek bila - uzgojiti što više različitih vrsta. Miješanje rodova, dodavanje kemikalija i transplantiranje gena - bilo što da bi se svakoga učinilo sretnim. Tako je Croatia rezultat godina etničkog, kemijskog i biološkog zagađenja.

Zagreb je, naravno, ponosan da ga Turci u 900 godina nikada nisu pokorili. A gospodin Hopman, dakako, nije rekao gradonačelniku da je "vojska" tulipana Croatia, postrojena po Trgu maršala Tita i Rooseveltovom trgu, zapravo turskog porijekla. Poruka je jasna i bez sumnje će stubokom utjecati na mišljenje svih koji uživaju gledajući kako flower power uspjeva tamo gdje Europa, UN, NATO i mirovni pokreti ne mogu: u nenasilnom stvaranju etnički nečistog društva.

Sljedećeg proljeća tulipani u Beogradu.

Comandante MALARIA

Zagreb je, naravno, ponosan da ga Turci u 900 godina nikada nisu pokorili. A gospodin Hopman, dakako, nije rekao gradonačelniku da je "vojska" tulipana Croatia, postrojena po Trgu maršala Tita i Rooseveltovom trgu, zapravo turskog porijekla.

od Krista na Golgoti. Na kraju krajeva, nije li **Mihail Bulgakov** prikazao Isusa Krista kao nekog odvaljenog tipa?

Iako je problem s teškim drogama u Hrvatskoj u izrazitom porastu, u javnosti je gotovo posve zanemaren. Opravdanje da rat traje, da je hrvatski narod ugrožen i da postoje daleko značajniji problemi koje valja rješavati ne stoji, pogotovo kada se uzme u obzir da su na dnevnom redu neprekidno prisutne notorne besmislice, poput "duhovne obnove", fetusne viktimitologije ili etnojezikoslovne diferencijacije. Političke se stranke ne bave politikom prema drogama iz jednostavnog razloga što ne očekuju da bi time mogle osvojiti neki jeftini dnevopolitički poen.

I Tomac je za slobodno pušenje!

Transnacionalna radikalna stranka, kojoj je u Hrvatskoj pristupilo i desetak saborskih zastupnika, zahvaljujući svom

globalnom i načelnom programu donekle čini izuzetak, no u našoj je javnosti posve neprimjetna. Iako se može pretpostaviti da su ovi zastupnici (**Tomac, Mileta, Krpina, Mešić, Gregurić, Budiša...**) pristupili transnacionalom političkom cirkusu **Marca Panele** prvenstveno zbog toga što se on još 1991. zalagao za međunarodno priznanje i podršku Hrvatskoj, te da će pomenuta gospoda uglavnom ustuknuti kad na red dođu i ostale radikalne "ekstravagancije" mada **Zdravko Tomac** spremno izjavljuje da podržava politiku liberalizacije prema drogi. Kad bi diskusija o pristupu ovom teškom problemu bila učestalija i otvorenija, vjerojatno bi se i kod nas polako formirao uzak krug istaknutih javnih ličnosti koje bi svojim ugledom podupirale neku od varijanti legalizacije droge.

Skratish GRUMBIAR

RODOLJUBNA ZANOVIJETANJA

Otvoreno obraćanje **Borisa TRUPČEVIĆA** ministru policije **Ivanu JARNJAKU**:

Baš sam se neki dan vidio s poznanikom iz Vinkovaca. Došao nekim poslom u metropolu. I tako on, između ostalog, o Vinkovcima kaže da je "Titova policija" bila ništa prema onome što ovo novo hrvatsko redarstvo radi. I gle čuda, ovi su mnogo brutalniji i opasniji od onih prije. Još bi čovjek prešao preko toga da takve iste informacije ne stižu iz drugih gradova i da se sam nije imao priliku uvjeriti u to nevjerojatno policijsko ponašanje. Nije ni čudo da nam je policija takva. Sve je više ima pa bi trebali biti sigurniji. Možda bi ministar Jarnjak mogao objasniti kako to da je toliko ima i otkud mu toliko obrazovanog kadra. On kaže da su selekcije stroge i da ne ulazi svatko u MUP. Drugi kažu, čak i iz vlastitih iskustava, da je dovoljno imati srednju školu, odslužen vojni rok i manje od 25 godina da bi se već za par dana patroliralo gradom i "čuvalo" javni red i mir. Meni nije cilj širiti dezinformacije, pa stoga evo poruka ministru.

MAKAR SE I POSVAĐALI

Policija inače ima službu za analizu cjelokupnog tiska pa im ova poruka, u ovim novinama, sigurno neće izmaknuti. Dakle, dragi ministre akoprem ovi navodi do sada nisu točni pojavite se slobodno na televiziji, pošaljite mi pismo u redakciju (Tkalčićeva 38) i pokažite papire, dokaze da to nije tako. Naravno, ako je to moguće. A dotle ću ja i svi moji poznati smatrati da je služba puna brdana, budala...

A što je ta policija? Državna služba s pripadajućim

ministarstvom koja bi se trebala brinuti za javni red i mir, sigurnost građana, a zatim i za još neke probleme kao npr. narkomanija, terorizam itd. Očito je da svoje osnovne zadatke ne ispunjava, nego vas još i po mogućnosti premlati. Oni su ti koji na licu mjesta, u magno-venju, procjenjuju tko je sumnjiv, a tko nije. Oni su ti kojima su nebesa dala pameti i mjerodavnosti da znaju tko je ispravan, a tko nije, čija je mjera prava. Tu najviše najebu subkulture koje su uvijek krivog izgleda pa često moraju pokazivati osobne ili podmetnuti leđa pendreku. Dakle, oni vas mogu zausta-

viti, legitimirati, mlatiti, privoditi, vrijeđati, psovati, ganjati i nikom ništa. Jebe im se za zakon jer su oni zakon, kojeg krše, a neće valjda sami sebe privoditi. Mnogi bi se od vas zabezegnuli na slučajeve koje sam i sam imao čast vidjeti i biti dio njih. Ima tu svašta. Kao što rekoh - legitimiranja, mlaćenja... pak i suradivanja s najopasnijim huliganima kojima je glavna zabava poslati nekoga u traumatološku.

Jedan mali naputak o drogama. Naravno da ih većina koji nisu službeno specijalizirano za taj problem nema pojma o drogama, a ona druga gospoda bi mogla temeljito preispitati svoje stavove i postupke po tom pitanju. I naravno, oni to sigurno neće napraviti. Oni će i dalje ganjati i gnjaviti konzumatore lakih droga i jodne narkomane kojima je i tako svega dosta. Oni će se i dalje hvalisati s uhvaćenim sitnim dilerima i količinama, dok oni pravi mafijaši slobodno šecu i broje zaradene zelembače.

POTKIVANJE JAJA

Eto, to je policija. Ne zaboravite da se to zove represivni aparat države koji itekako podliježe korupciji, politizaciji, zataškivanju... Nisu oni anđeli. Uostalom, možda i osjetite na leđima, ako se jednog dana dignete na ustanak protiv ove vlasti koja će, naravno, poslati policiju da vas smiri, uguši i pazi i mazi pendrekom.

Opet, da ne bi ispalo da su svi oni monstrumi, moram reći da ja govorim o većini plavoga kadra (barem onoga na ulici). Uvijek postoje i oni dobri i korektni koji su nekom gadnom životnom zabludom došli u ovakav državni organ. To su mahom ljudi koji ne vide ili ne žele vidjeti ponašanje svojih kolega ili pak oni koji mrze svoj posao kada trebaju izbacivati žene i djecu iz stana na ulicu, a zato što si je Ministarstvo obrane tako zamislilo. Oni više nemaju snage tome se oduprijeti i ma koliko im se god sve gadilo raditi sve to i dalje jer ne mogu više tražiti novi posao. Kasno je.

Imao sam priliku i takve susresti. I, napominjem, ne orte koji se prave takvima nego one koji takvi jesu. Ne mogu reći da mi ih je žao, ali mogu reći da su se krasno zajebali.

Gospodine ministre, od pendreka vaše policije, koja je brutalnija od Titove, subkulture masovno najebu samo zbog svog izgleda!!!

Želite li me uvjeriti u suprotno, podastrite dokaze! Do tad, ostajem u svom uvjerenju

STALOŽENO

BORIS TRUPČEVIĆ - PO OKOMICI

RITAM Izdržati do prve pivike

U situaciji ste da se morate predstaviti nekim novim poznanicima.

- Ja sam taj i taj...
- Drago mi je... bla, bla, bla...
- Odakle ste?
- Iz Nove Gradiške.

- Aaa, to je tamo gdje se robija! - oduševljava se vaš novi poznanik.

I tada Novogradišćaninu dođe blago zlo.

- Ma neee, zatvor je u Staroj Gradiški. To vam je 25 km jugozapadno uz obalu Save i nema veze s Novom Gradiškom. To je sasvim druga priča...

Tako priča o Novoj Gradiški obično počinje od nesporazuma.

I sam grad je nastao iz nekog nesporazuma na relaciji Beč - Vojna Krajina. Kada su ga prije 250 godina bečki vojni inženjeri isprojektilirali, tada im grad više i nije trebao, pa se cijela zamisao i gradnja pokazala suvišnom. Taj tjeskobni osjećaj suvišnosti ne napušta Novu Gradišku ni dan-danas.

- "Kome smo mi još potrebni? Tko još mari za nas?"

problematičnu. Živeći svoj bad, nećete u Novoj Gradiški naići na tragove njihova urbanog artizma, murale, grafite i plakatiranje. Osim što je grad u samom centru dobio veliki kameni križ - baš simboličan urbani akcent.

Pod "kulturom svakidašnjice" građanima se nudi ubitačna monotonija, siromaštvo medija, "obilje" političkih poteza HDZ-a i respektabilna aktivnost Crkve.

piše: Nela GUBIĆ

Istodobno u gradu ne postoji niti jedan pravi disco-club. Negdašnji Dom omladine - kultno mjesto grada - poznatije kao omladinski, sada koristi Klub ratnih veterana domovinskog rata pod imenom disco Magic, uistinu bizarnan naziv za jedno takvo mjesto, a "konkurenciju" mu čini disco Beno u loše adaptiranoj kino-dvorani. S obzirom na to da niti jedan klubski prostor ne zadovoljava, više tužan zbog "propadanja s kojim je ovaj grad suočen", nego ponosan na svoju petnaestogodišnju karijeru D.J.-a, novogradiški D.J. Bakas danas je na privremenom radu u discu Sidro susjedne

House Painters - Viki, Nadža, Goš, Sanja

Ratni look

Nesreća rata ovaj je grad, pružen duž pruge, odsjekla od svih relevantnih prometnica. Na 90 minuta od Zagreba, u njega danas mogu zalutati još samo Gradišćani. Oni jedini znaju kako se tamo uopće dolazi i oni još jedini imaju ljubavi i snage da se odvaže na taj put od 6-7 sati vijuganja i zaobilazanja. Naime, minimalne "doze života" grad dobiva preko perifernog prometnog krivotoka. Vanjski look gradu određuje rat i jasno vidljiva materijalna oštećenja, onako kako već izgleda desetina naših gradova na liniji. Unatoč brutalnosti, pretpostavka je da će se gradska materija kad-tad popraviti. Ali što je s onim duhovnim autentičnim urbanim žargonom, čija oštećenja nisu vidljiva na prvi pogled, a za koja svaki Novogradišćanin osjeća da su doživjela snažnu i duboku devastaciju, pa možda i nestala nepovratno?

Šetajući danas gradom osluškujemo. U kafiću Mak kolektivna ekstaza uz Zlatne dukate i Zlatka Pejakovića, odmah pored njega u Charlieu 2 Unlimited, caffe Lady pušta Bijelo dugme, u kultnoj Teni Partybreakersi - pravi "postmodernistički eklektizam". Gostima grada taj se mix uvijek nastojao prodati kao dio imidža i gradskog šarma. Ne bez uspjeha nekad, ali ne i danas.

Sva noćna buka kafića ne skriva apatičnu teenagersku populaciju - baš kao i budućnost grada - neizvjesnu i

Požege. Tu novogradišku klupsku prazninu popunjava hrpa kafića, pa je populacija od 14 do 54-te godine osuđena isključivo na noćni drink. Alternativa su privatno uzaludni tulum. Zato su mladi koji nose vrećice s dragocjenim tekućim potrepštinama, žureći na neki party, česta slika subotnjih noći. Zadnje veće gostovanje nekog banda je ljeta '93. i Prijava kazalište na otvorenom rukometnom igralištu. Ostali gostujući bandovi uredno zaobilaze grad, zadržavajući se po seoskim vatrogasnim dvoranama Adžamovaca, Starog Petrovog Sela i drugdje (Daleka obala, Sandy, Severina...) Takva situacija dio Gradišćana dovodi do ogorčenja, svjedoče to i njihovi uzaludni radio-pozivi. Novogradišćanska alternativna rock scena 80-ih, bila je veoma živahna u odnosu na veličinu gradske populacije ne veću od 18 tisuća. Brzo nastaju, nestaju, pa se opet sastaju Tundra uzavrelih bubamara, Vrli novi svijet, Zbrkiklji, Rutavo drvo... Iz te generacije, ali u kontekstu zagrebačke nezavisne rock scene, nastali su bandovi House Painters i kasnije Voodooobuddah. Nakon rata novogradišćanska alternativa biva osuđena na doslovno vegetiranje. Jedinu predratni band, koji je svojom reputacijom prešao lokalne okvire, Only bass and drum jedva je preživio rat. Danas u Novoj Gradiški postoji jedan jedini rock band vrijedan spomena Blowing harph, koji brije po Požegi, Sl. Brodu, te iza sebe ima nekoliko gostovanja na 'Ruby Thursday' zagrebačkog Saloona. Ostali "mrak mrakuju" i žive kao

GRADNA

Sam grad je nastao iz nekog nedorazuma na relaciji Beč - Vojna Krajina. Kada su ga prije 250 godina bečki vojni inženjeri isprojektirali, tada im grad više i nije trebao, pa se cijela zamisao i gradnja pokazala suvišnom. Taj tjeskobni osjećaj suvišnosti ne napušta Novu Gradišku ni dan-danas.

Voodoobuddah - Karo, Vesna, Viki, Vec, Goš

"Sigma", "Kalipso", "Crna ruža" i sl. Sviraju sve i svašta po seoskim plesnjacima, mlade love i izazivaju duboko gađenje kod preostalih urbanih klinaca. Ako je prije rata u Novu Gradišku dolazila rock alternativa iz Pule, Rijeke, Požege, Zagreba i gužvala se u omladinskom, može i danas. "Nije prostor u pitanju", vjeruje **Krešimir Baković - Bakas**, "već krivi ljudi na krivim mjestima koji guše i koče svaku inicijativu. Zanima ih samo laka i brza zarada novca. Mladi ljudi me zovu i mole "učini nešto", vape za svirkama u živo, ljute se na ovakvo stanje, žele čuti Laufer, Transmisiju, presnimavaju Bauhaus, Let 3" kaže **Bakas** i rezignirano dodaje "Bojim se da nikoga ne zanima to što besciljna omladina tumara i luta ne prepoznajući se u vlastitom gradu koji im nudi opijanje kao jedinu zabavu."

"Kreativna" agresija

Vraćajući na svoj način, klinici su jako skloni destrukciji i demoliranju tog istoga grada. Uništene i razbacane kante za smeće, drveće, klupe u parku, fasade (nadovezujući se na tragove rata od granata), razbijena unutrašnja i vanjska rasvjeta, brave, demolirani WC-i, agresija na ulične izloge, obijanje kioska itd. Agresija je još jedini vid kreacije koji upražnjavaju. Nekadašnja trendovska gibanja po kojima se grad dijelio na hipike, punkere, šminkere, metalce i specijalce, danas je zamijenio oblik udruživanja u "gangove" koji očajnički žele izgraditi svoj identitet na intelektualno destrukciji i broju polomljenih noseva. Tako nastaju Hulgani cerničkih ulica, Banda s Urja, Razbijači ispod pruge itd. Rat i vojska donijeli su klincima na dohvrat ruke travu, drogu i narkotike. Gradsko poglavarstvo ne pokazuje znakove zabrinjavanja, ono je čak nespremno za javnu komunikaciju o sličnim

problemima. Tek kao slika duha, kulture i urbane atmosfere onih koji bi za nepunih šest godina trebali ući u 21. stoljeće, da u gradu nema normalne kinodvorane, povremeno dovuku neki film u ono što je ostalo od kina, dakako bez grijanja. Simptomatično je kako su popularne gitarijade 80-ih, danas zamijenjene tamburijadama.

Dvosatna je radio emisija "super - subota", koju također vodi **Bakas**, s otvorenim telefonom, domaćom i stranom top-listom, vanjskim suradnikom koji se s događanjima javlja iz Zagreba, te gostima emisije, zbog slušanosti i gladi za sličnim programima postala kulturna. Stižu i neprovjerene informacije da alternativa u mračnom podzemlju priprema neke nove recitale i performanse. Neredovito, ali uporno, izlazi već šesti broj gradskog fanzina "the best". To je teenagerski list koji unatoč neobećavajućoj, ustajaloj i nezdravoj zbilji koja ih determinira, pokriva glazbenu scenu, film, tulum, gradska događanja i sl.

Intelektualno sivilo

Promjena urbanog identiteta dogodila se i uslijed mase prognanih iz okupiranih zona te bosanskih izbjeglica koji su sa sobom donijeli i svoja ruralna razmišljanja i ponašanja. Punktovi najvećeg okupljanja stanovništva su Crveni križ, Caritas, Centar za socijalnu pomoć, te Zavod za zapošljavanje. Od "intelektualnih događaja" bilježi se tribina don **Ante Bakovića**. Izlazi "Novogradiški tjednik", tiskotina u uredničkoj režiji **HDZ-a**, koji drži i lokalnu radio postaju. Nešto nezavisno trebala bi predstavljati "NG-revija", gospodarsko-poljoprivredni obiteljski magazin.

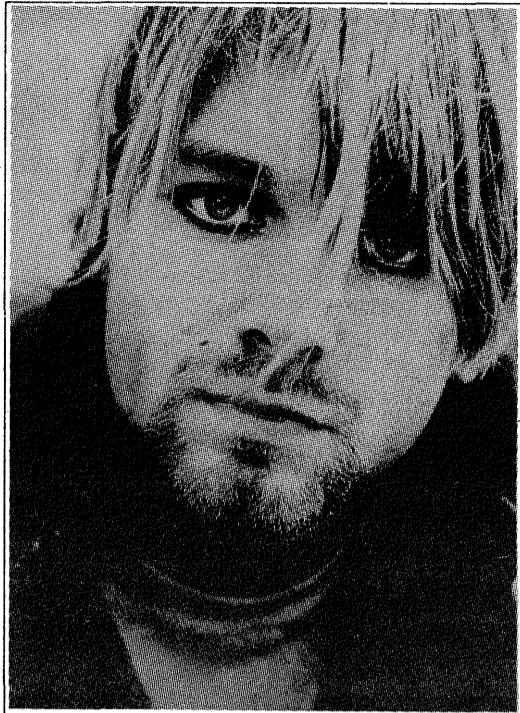
Novogradišćane, prije svega, danas zanima ono od čega ovisi život njihova grada, kada će moći auto-cestom do Zagreba i ostatka svijeta? Retoričko pitanje o tome hoće li ministar **Granić** tim putem do Beograda ili ne, ili put odgađa do sljedeće godine, Novogradišćane duboko vrijeđa, jer što se njih tiče on može i avionom, a oni teret izolacije, zatvorenosti i ravnodušnosti teško da dalje mogu nositi.

Ne treba biti posebno pametan pa zaključiti, kako ovome gradu trebaju mladi ljudi koji bi vodili radio, novine, klubove, likovne i filmske radionice, kazalište, glazbenu školu i slušaonicu, strane jezike... oni koji bi pokrenuli ne nešto novo, već ono što je Nova Gradiška već imala. Šanse da uistinu učine nešto kvalitetno i relevantno su minimalne, jer kao "autentičnu" kulturu nudi im se diktat tambure, "gazda Joze", Cernika, Bosne i ostalog "hard-corea."

Stoga sve više ljudi, posebno mladi, presahle energije, budžeta i ambicije svode svoju filozofiju života na jednostavan moto - "izdržati u toj komi do prve prilike". Koga to još brine?

KULT LIČNOSTI

In memoriam, Kurt Cobain, Nirvana

Kurdt, i to je Amerika

piše: Ivo ŠKORIĆ

**HATE YOUR ENEMIES
SAVE YOUR FRIENDS
FIND YOUR PLACE
SPEAK THE TRUTH
Nirvana / In Utero / Radio Friendly Unit Shifter**

U petak, osmoga travnja, televizijske mreže i radio stanice u Sjedinjenim Državama bile su ošamućene šokantnom vijest: pjevač i tekstopisac grupe Nirvana, **Kurt Cobain**, nađen je mrtav u svojoj kući u Seattlu. Izuzetno je bitna njegova namjera, koja je u skladu sa cjelokupnom njegovom životnom filozofijom, da ne učini samoubojstvo kičastim ukrasom popularnih magazina. Zato je izabrao pušku umjesto da *overdozira*. Nakon takve smrti neće biti lijepog lica koje bi ostalo u sjećanju nakon samoubojstva. Neće biti ni puške sa kojom je samoubojstvo izvršeno, i ništa neće ostati da sutra za koji milion dolara bude prodano kakvom perverznom kolekcionaru na aukciji u Sotheby's. Oružje zločina, kao i druge Kurtove puške i pištolje (**Kurdt** je volio oružje i heroine više od svega ostaloga), **Courtney Love**, Kurtova žena, dala je organizaciji **Majke protiv Oružja**, koja je odlučila puške rastopiti (u plugove možda?).

Metak u glavu - ništa čudno

U knjizi novinara **Michaela Azzerata** o Nirvani (**Kurdt** je izjavio da je Nirvanin posljednji album (In Utero) želio nazvati "I hate myself and I want to die" (mrzim sebe i želim umrijeti), jer da su njihove pjesme, i tako, uglavnom o tome. Iako uopće nije fora. Danas se svako malo netko upuca u glavu. I tip u Clintonovoj administraciji se ubio metkom u glavu (Foster), mada nije imao nikakve veze s alternativnom muzikom i sličnim socijalnim kretanjima. A u izvjesnim djelovima svijeta se i čitavi narodi kolektivno upućuju u glavu, kako to ilustrativno pokazuje omot albuma "Dum Dum" **Ekaterine** (band iz Beograda, za one koji su zaboravili, op.p.). Nirvana je, naime, protivno općem uvjerenju da se radi o tri tupava nadrogirana hašomana koji lupaju po gitarama, imala vrlo jasan politički koncept i zalagala se za vrlo konkretne političke akcije (ravnopravnost spolova, pravo na pobačaj, zaštita ugroženih životinjskih vrsta, dekriminalizacija trave, pomoć ženama žrtvama rata na području bivše Jugoslavije, itd.) Ovako, jebi ga. Nirvana je bila ne samo izvrstan band nego i sociološki fenomen, početak jednog novog trenda, trenda koji definira današnje pametnije, odlučnije i sposobnije dvadesetogodišnjake Sjedinjenih Država - kao što su to bili, recimo, **Parafi** u Hrvatskoj ili **Laibach** u Sloveniji. (A i pjevač **Parafa** i jedan od osnivača **Laibacha** počinili su samoubojstvo, nisu li?)

Nirvanini koncerti, kao uostalom i koncerti drugih "grunge" grupa bili su, uglavnom, mjesto za ventilaciju akumuliranog bijesa većinske bjelačke mladeži iz prigradskih četvrti, koja je s produblivanjem ekonomske krize u Americi sve više počela gubiti perspektivu i nadu da će biti bolje.

Heroin kao izbor

I tako dolazimo do konteksta u kojem je heroin droga izbora: apatija, rezignacija, depresivno raspoloženje, bijes, nemoćni bijes, tako dobro poznat nama koji smo odrastali u raspadajućoj bivšoj Jugoslaviji osamdesetih, polako se, ali sigurno, slijedeći statističke pokazatelje o ekonomskoj depresiji, uvlače pod kožu američke mladeži u devedesetima. Razni američki **Rade Perković** će, nema sumnje, za to optužiti bandove kao Nirvana ili **NIN**, što je za bluda, jer rock bandovi su samo najglasniji eksponenti vapaja jedne zajebrane generacije. Kontekst je ovakav: jugoslavenski dug od 20 milijardi dolara čini se sićušan u

usporedbi sa američkim dugom koji iznosi 400 tisuća milijardi dolara. Amerika je, poput bivše Jugoslavije, uzdajući se u vječnost hladnog rata, stvorila preveliku vojsku i prateću vojnu industriju. Prošle godine na "narodnu obranu" otišlo je 24% američkog državnog budžeta (348.6 milijardi dolara). Pored opterećenosti svojim Agrokomercima, dugom i armijom, Amerika ima i treći problem (sličan našoj bivšoj državi): kuda sa silnom obrazovanom mladež koja se nakotila u plodnim godinama nakon rata? Četrdeset posto Amerikanaca danas radi privremeno na poslovima za koje su pre-kvalificirani i za plaću koja je ispod one kojoj su se nadali. "Osobni dohodci" padaju po godišnjoj stopi od 3.2% i, uglavnom, 70% svih novih zaposlenja u posljednjih šest godina u Americi bila su privremena i na pola radnog vremena (he, i ja radim takav posao). Što nas dovodi u situaciju gdje je znatno više od pola mladeži nezadovoljno svojim životom. I ne samo manjine već i dugo glorificirani srednji slojevi. Tu je još i kolaps obrazovnog sistema, koji, s izuzetkom privatnih škola, izgleda kao da ga je reformirao **Stipe Šušvar** u duhu teorije i prakse samoupravnog socijalizma.

Recesija - raj za heroin

Unutrašnjost Amerike stenje pod recesijom, gotovo trećina pučanstva tiho mrzi Clintona. "White trash" enklave, mi bismo ih zvali "ljudi iz šume" ili "ljudi sa kamena", nastaju po dijelovima Americi zatvaranjem nekoć profitabilnih industrija i otpuštanjem (ili nezapošljavanjem) radnika koji nemaju mogućnosti, znanja ili volje nikuda drugdje otići. To su uglavnom bijeld (puno Slavena). I sjeverozapad Amerike je dugo godina bio opisan kao "white trash" teritorij, gdje je povijest stala negdje u šezdesetima (i nitko nije čuo za riječ postmodernizam). No, u međuvremenu, mimo generalnog zaostajanja cijele regije, dio stanovnika se u zadnjih deset godina toliko obogatio, da je Seattle postao danas drugi glavni biznis centar Amerike - iza New Yorka. Ta situacija u okviru atmosfere opće depresije, koja je dugo pritiskala regiju, rezultirala je pojavom bandova kao Nirvana, **Pearl Jam**, **Alice In Chains**, **Soundgarden**, koji su, kako se pojavljuju na razmeđu "white trash" fenomena i urbanog liberalizma, pa poznaju obje strane, razumljivi i jednima i drugima (i "selu" i "gradu"). Kada je industrija zabave (Geffen, SONY i ostali) shvatila koliki prodajni potencijal proizlazi iz opće prihvatljivosti tih bandova, odmah su popisali cijelu scenu u Seattlu i stvorili "grunge" kao modni trend. Da li je "grunge" otkrivio "white trash"? Ne. A i ne može se očekivati da se svijet zaista mijenja muzikom, pogotovo ne tako brzo. Dvojica tipova uhapšenih zbog silovanja, priznali su da su silovali pjevačicu Nirvaninu pjesmu "Polly". Na omotu albuma *Incesticide* zamolio je sve one koji "mrze homoseksualce, ljude drugih rasa ili žene" da ne dolaze na Nirvanine koncerte i ne kupuju Nirvanine ploče. **Kurdt** nije želio da ga "obožavaju" ljudi koje on ne može smisliti, koji mu se gade i koje prezire.

U tom kontekstu **Kurdt Cobain** se upućao u glavu jednom zauvijek rješivši probleme svoje generacije. Dezintegracijom vlastitog lica i potonjom dezintegracijom puške koja je dezintegrirala lice (dezintegracija dezintegratora?), postao je integralni dio nas. Masovna samoubojstva nisu slijedila, što znači da je sam čin, koliko god konfuzan, djelovao na publiku, zapravo, otrežnjujuće.

"THIS IS THE END OF THE WORLD AS WE KNOW IT AND I FEEL FINE" [R.E.M.]

"YOUR GOD IS DEAD AND NO ONE CARES IF THERE IS A HELL I WILL SEE YOU THERE" [N.I.N.]

ED KILLER HED

sana mogućnost upotrebe najavljene stvarnosti nije ni doživlala najdeblje užase tane koliko njena prikaza uobličena u slici sreće.

Ja sam sloboda
odlučio sam prvi

slušati pjesme iz slobodarije